

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BULGARİSTAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ'NİN ÜYE
PROFİLİNDEKİ DEĞİŞİMİ VE AZINLIKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Aylin SYULEYMANOVA

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Nazmi ÜSTE

2010

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bulgaristan Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin Üye Profilindeki Değişimi ve Azınlıklar Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Aylin SYULEYMANOVA

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Aylın Syuleymanova
Anabilim Dalı : Kamu Yönetimi
Programı : Kamu Yönetimi
Tez Konusu : Bulgaristan Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin Üye
Profilindeki Değişimi ve Azınlıklar Üzerindeki
Etkisi
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini ..... dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**
ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red .....

..... Başarılı Düzeltme Red .....

..... Başarılı Düzeltme Red .....

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Bulgaristan Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin Üye Profilindeki Değişimi ve

Azınlıklar Üzerindeki Etkisi

Aylin SYULEYMANOVA

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Soğuk Savaş'ın bitimiyle, dünya üzerindeki düzen değişmiş ve Bulgaristan da bu değişim sürecinden etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Ülke, dünyada meydana gelen değişikliklere ayak uydurmaya çalışarak, tek partili otoriter rejimi ortadan kaldırmış ve bu sistemden çok farklı olan parlamenter demokrasiye geçmiştir. Böylesine köklü bir değişim, doğal olarak ülkeyi ekonomik ve siyasal açıdan sancılı bir döneme sokmuştur. 2007 yılından beri Bulgaristan'ın Avrupa Birliği üyesi olmasına rağmen, *geçiş süreci* olarak adlandırılan bu sürecin sona erip ermemesiyle ilgili tartışmalar devam etmektedir.

Totaliter rejimin sonunu hazırlayan gelişmelerin yaşandığı dönemde ve bu rejimin hemen sonrasında süren siyasi istikrarsızlık ortamında, Bulgaristan'ın siyasal hayatında önemli yer edinecek ve etkileyecek olan HÖH partisi oluşturulmuştur. Tek partili dönemin sonlarında meydana gelen sözde *Yeniden Doğuş Süreci*'nde, Bulgaristan'daki Türk azınlığına karşı yapılan insan hakları ihlallerine karşı illegal örgüt olarak kurulan HÖH, demokratik sisteme geçişten sonra ülkedeki büyük siyasal partilerden biri olarak varlığını devam ettirmiştir. Demokratik değerlerin henüz aşlamaya başladığı Bulgar toplumunda, HÖH, ülkedeki azınlıkların hak ve özgürlüklerini garanti altına almayı siyasi amaç ve parti imajı olarak edinmiştir.

Kuruluş sebebi Türklerin haklarının savunması olması, kurucuların ve sonradan parti bünyesine katılan üyelerin etnik Türk olmaları ve parti amacının azınlıkların/Türklerin haklarının korunması olması, HÖH'ün *Türk partisi* imajını kalıcı olarak edinilmesinin başlıca sebepleri olmuştur.

Sonraki yıllarda meydana gelen siyasal başarılar ve partinin sürekli büyümesi ve gelişmesi neticesinde ve özellikle Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'nin bünyesine katılmasından sonra, HÖH, partinin kuruluş sebebi olan azınlık haklarının korunması görevini tamamlamış kabul edip, partinin siyasal çizgisi ve imajında önemli değişiklikler yapmış ve *etnik Türk partisi* imajından kurtulmayı başlıca görevi haline getirmiştir. Bu çalışmada, HÖH'ün kuruluşu, gelişimi ve son yıllarda meydana gelen partinin siyasal çizgisindeki ve üye profilindeki değişimler incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: 1) Bulgaristan 2) Azınlıklar 3) HÖH

ABSTRACT

Master's Degree Dissertation

The Change in the Profile of the Members of the Movement for Rights and Freedom in Bulgaria and the Impact on the Minorities

Aylin SYULEYMANOVA

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

Department of Public Administration

After the end of the Cold War, the world order has changed and Bulgaria became one of the states, which were most affected by this process of change. In order to keep pace with the rest of the world, Bulgaria overthrew the communist regime and established a parliamentary democracy, which was drastically different from the previous regime. A fundamental change like this, naturally put the state into a very difficult process from both political and economic aspect. The end of the so called *Transition process* is still a matter of argument, in spite of the fact that Bulgaria is a member of the European Union since 2007.

The Movement for Rights and Freedom, which would greatly affect and take an important place in the Bulgarian political life, was formed in period defined by the activities, which led to the end of the totalitarian regime and the instable political atmosphere after that. The Movement for Rights and Freedom, which was established as an illegal formation against the abolishment of the minority's rights during the so called *Regenerating process*, which occurred in the late years of the one-party state, became one of the main political parties in Bulgaria after the establishment of the democratic regime. In this period, when the Bulgarian society has newly begun to be indoctrinated with the democratic values, the MRF has accepted the protection of the minority's rights and freedom for its main purpose and a party image.

The facts, that the MRF was established in order to defend the rights of the Turkish minority in Bulgaria, that most of the founders and those, who became member after that and the fact that the mission of the party was to protect the rights of the minorities/Turks were the main reasons of the MRF to permanently gain the image of an *ethnic Turkish party*.

As a consequence of the political success in the following years and the ongoing expansion and improvement and especially after Bulgaria's accession to the European Union, the MRF has accepted its mission of protecting the minority's rights, which was also the reason for its establishment, for completed and made significant changes in its political line and image and shedding the image of an *ethich Turkish party* became its main purpose. The establishment of the MRF, its later development and the changes in its political line and the profile of its members were analysed in this study.

Key words: 1) Bulgaria 2) Minorities 3) MRF

**BULGARİSTAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ’NİN
ÜYE PROFİLİNDEKİ DEĞİŞİMİ VE AZINLIKLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar	xiv
ŞEKİLLER	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEM, SİYASAL PARTİ VE AZINLIKLAR

1. SİYASAL SİSTEM, SİYASAL PARTİ ve AZINLIKLAR	4
1.1. Siyasal Sistem ve Siyasal Rejim	4
1.2. Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri	7
1.3. Azınlık Kavramı	10
1.4. Temel Uluslararası Belgelerde Azınlıklar	15
1.4.1. BM Kapsamında Azınlıklar	16
1.4.2. Avrupa Konseyi Kapsamında Azınlıklar	19
1.4.3. AGİT Kapsamında Azınlıklar	20
1.4.4. AB Kapsamında Azınlıklar	21

İKİNCİ BÖLÜM

BULGARİSTAN’DA SİYASAL SİSTEM VE AZINLIKLAR

2. BULGARİSTAN’DA SİYASAL SİSTEM VE AZINLIKLAR	25
--	----

2.1. Bulgaristan’da Siyasal Sistem	25
2.1.1. Bulgaristan’ın Kısa Tarihçesi	25
2.1.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bulgaristan’ın Siyasal Sistemi	26
2.1.3. İki Kutuplu Sistem Sonrası Bulgaristan’ın Siyasal Sistemi	29
2.1.4. Siyasal Partiler	31
2.1.4.1. GERB Partisi	33
2.1.4.2. BSP Partisi	35
2.1.4.3. ATAKA Partisi	36
2.1.4.4. RZS Partisi	39
2.1.4.5. Mavi Koalisyon	40
2.2. Bulgaristan’ın Siyasal Sistemi ve Azınlıklar	40
2.2.1. İkinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönemde Bulgaristan’da Azınlıkların Durumu	40
2.2.2. İkinci Dünya Savaşından Sonra Bulgaristan’ın Azınlık Politikaları	45
2.2.3. Jivkov Döneminde Azınlıklara Yönelik Uygulamalar	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGARİSTAN’DA TÜRK AZINLIĞI VE HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ

3. BULGARİSTAN’DA TÜRK AZINLIĞI VE HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ	
3.1. Bulgaristan’da Türk Azınlığı	53
3.1.1. Genel Bilgiler	53
3.1.2. Bulgaristan’daki Türklere Karşı Toplumun Genel Tutumu Üzerinde Araştırma	57
3.2. Hak ve Özgürlükler Hareketinin’ nin Tarihsel Gelişimi	59
3.2.1. İki Kutuplu Sistemin Çöküşünden Sonra Hak ve Özgürlükler Hareketi’nin Gelişimi	60
3.3. Hak ve Özgürlükler Hareketi’nin Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	67

3.3.1. Avrupa Liberal Demokrat Reform Partisi (ELDR)	67
3.3.2. Liberal Enternasyonal (Lİ)	69
3.4. Seçimlerde HÖH	69
3.4.1. Parlamento Seçimleri	70
3.4.1.1. Yıllar İtibariyle HÖH'ün Seçim Kampanyaları ve Aldığı Oylar	70
3.4.2. Yerel Seçimler	71
3.4.2.1. Yıllar İtibariyle HÖH'ün Seçim Kampanyaları ve Aldığı Oylar	71
3.4.2.1.1. 2003 Yerel Seçimleri	71
3.4.2.1.2. 2007 Yerel Seçimleri	72
3.4.3. HÖH'ün Seçim Kitleleri ve Ülkedeki Türk Nüfusu Arasındaki İlişki	73
3.4.4. HÖH'ün Türkiye'den Aldığı Oylar	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ'NİN ÜYE PROFİLİNDEKİ DEĞİŞİMİNİ VE PARTİ VİZYONUNU BELİRLEMESİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI

4. ANKET UYGULANANLARIN DAĞILIMI	
4.1. Üyeliğe Göre Dağılımı	83
4.2. Oy Verme Eğilimine Göre Dağılımı	84
4.2.1. HÖH Üyelerinin Seçimlerde HÖH Partisine Oy Verme Eğilimi	85
4.3. HÖH Partisine Karşı Tutumuna Göre Dağılımı	86
4.3.1. HÖH Üyelerinin HÖH Partisine Karşı Tutumlarına Göre Dağılımı	87
4.4. HÖH Partisinin Politikasına Karşı Tutumuna Göre Dağılımı	88
4.5. HÖH Partisinin Seçmen Kitlelerinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	89
4.5.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Seçmen Kitlelerinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	90
4.6. HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitleleriyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	91
4.6.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitleleriyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	92

4.7. Etnik Kökenine Göre Dağılımı	93
4.7.1. HÖH Üyelerinin Etnik Kökenine Göre Dağılımı	94
4.8. HÖH Partisine Oy Verme Sebebine Göre Dağılımı	95
4.9. HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı	96
4.9.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı	97
4.10. Azınlıklara Karşı Olan Partilere Olan Tutumuna Göre Dağılımı	98
4.10.1. HÖH Üyelerinin Azınlıklara Karşı Olan Partilere Karşı Tutumuna Göre Dağılımı	99
4.11. HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	100
4.11.1. HÖH Üyelerinin HÖH Partisini Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	101
4.11.2. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	102
4.12. HÖH Partisinin İmajı ve Göreviyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	103
4.12.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İmajı ve Görevleriyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	104
SONUÇ	106
KAYNAKLAR	111
EKLER	120

KISALTMALAR:

AB	Avrupa Birliği
a.g.e.	adı geçen eser
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	Avrupa Komisyonu
ALDE	Alliance of Liberals and Democrats for Europe (Avrupa İçin Liberal ve Demokratlar Birliği)
ATAD	Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
BALGÖÇ	Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
BKP	Bılgarska Komunistieska Partiya (Bulgar Komniz Partisi)
BM	Birleşmiş Milletler
BSP	Bılgarska Sotsialistieska Partiya (Bulgar Sosyalist Partisi)
COMECON	Council of Mutual Economic Assistance (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)
DGB	Demokratik Güçler Birliği
DS	Đırjavna Sigurnost (Milli Güvenlik Teşkilatı)
ELDR	European Liberal Democrat Reform Party (Avrupa Liberal Demokrat Reform Partisi)
EPP	European People’s Party (Avrupa Halk Partisi)
GERB	Grajdani za Evropeysko Razvitie na Bılgariya (Bulgaristan’ın Avrupalı Gelişimi için Vatandaşlar Hareketi)
HÖH	HÖH
Lİ	Liberal İnternational (Liberal Enternasyonal)
MSHS	Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NDSV	Natsionalno Dvijenie Simeon Vtori (İkinci Simeon Ulusal Hareketi)
RZS	Red Zakonnost Spravedlivost (Nizam Hukuk ve Adalet Partisi)
s.	sayfa
UAYK	Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği

VMRO Vıtreşno Makedonska Revolyutsionna Organizatsiya (İç Makedonya
Devrimci Hareketi)

TABLolar:

Tablo 1: Demokratik sisteme geçişten sonraki Bulgar hükümetleri	s.32
Tablo 2: Bulgaristan'da Türk nüfusunun yoğunluğunu gösteren harita	s.55
Tablo 3: 2001 Nüfus Sayımında Bulgaristan'da Etnik Grupların Sayıları	s.56
Tablo 4: Etnik Bulgar Nüfusun Türk Azınlığının Haklarına Karşı Tutumu	s.58
Tablo 5: Yıllar İtibariyle HÖHnin Parlamento Seçimlerinde Aldığı Oylar	s.70
Tablo 6: 2009 Parlamento Seçimlerinde Farklı Eğitim Düzeyine Sahip Vatandaşların Partilere Göre Oy Verme Eğilimleri	s.74
Tablo 7: 2001 – 2009 Döneminde HÖH'nin Farklı Yerleşim Yerlerinden Aldığı Oy Oranı	s.76
Tablo 8: 2009 Parlamento Seçimlerinde Vatandaşların Etnik Gruplar İtibariyle Partiler Arasındaki Oy Dağılımı	s.77
Tablo 9: Bulgaristan 2009 Genel Seçimleri İstanbul Sonuçları	s.79
Tablo 10: Bulgaristan 2009 Genel Seçimleri Türkiye Sonuçları	s.80
Tablo 11: 2005- 2009 Bulgaristan Genel Seçimleri Türkiye Geneli Şehir Bazında Karşılaştırmalı Sonuçlar	s.82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Üyeliğe Göre Dağılımı	s.84
Şekil 2: Oy Verme Eğilimine Göre Dağılımı	s.85
Şekil 3: HÖH Üyelerinin Seçimlerde HÖH Partisine Oy Verme Eğilimi	s.86
Şekil 4: HÖH Partisine Karşı Tutumuna Göre Dağılımı	s.87
Şekil 5: HÖH Üyelerinin HÖH Partisine Karşı Tutumlarına Göre Dağılımı	s.88
Şekil 6: HÖH Partisinin Politikasına Karşı Tutumuna Göre Dağılımı	s.89
Şekil 7: HÖH Partisinin Seçmen Kitlesinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.90
Şekil 8: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Seçmen Kitlesinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.91
Şekil 9: HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitleleriyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.92
Şekil 10: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitleleriyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.93
Şekil 11: Etnik Kökenine Göre Dağılımı	s.94
Şekil 12: HÖH Üyelerinin Etnik Kökenine Göre Dağılımı	s.95
Şekil 13: HÖH Partisine Oy Verme Sebebine Göre Dağılımı	s.96
Şekil 14: HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı	s.97
Şekil 15: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı	s.98
Şekil 16: Azınlıklara Karşı Olan Partilere Karşı Tutumuna Göre Dağılımı	s.99
Şekil 17: HÖH Üyelerinin Azınlıklara Karşı Olan Partilere Karşı Tutumuna Göre Dağılımı	s.100
Şekil 18: HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.101
Şekil 19: HÖH Üyelerinin HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.102
Şekil 20: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.103
Şekil 21: HÖH Partisinin İmajı ve Göreviyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı	s.104

Şekil 22: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İmajı ve Göreviyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

s.105

GİRİŞ

Ulusal azınlıklar konusu, özellikle ulus-devletlerin şekillenmeye başlamasıyla birlikte, ülkelerin gerek uluslararası ilişkilerinde, gerek iç olaylarında her zaman büyük önem taşıyan ve hassasiyetle yaklaşılması gereken konulardan biri olmuştur. Farklı ülkelerdeki azınlık grupları, farklı tarihi, siyasi ve sosyal ortamlarda geliştiğinden dolayı, azınlıklar konusunda genel sonuçlara varmak mümkün olmamış, aynı zamanda azınlıklara ilişkin ortak kabul gören bir tanımın geliştirilmesini de olanaksızlaştırmıştır.

Bu çalışmada, Bulgaristan'daki azınlıklar, özellikle Türk azınlığı ele alınmıştır. Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) ise, Türk azınlığın haklarının korunması için etnik Türkler tarafından kurulan bir parti olması nedeniyle, Bulgaristan'daki Türk azınlığın ülkedeki siyasi hayata katılımı bağlamında iyi bir örnek oluşturmaktadır. İnsan haklarına ilişkin ihlallerin iddia edildiği totaliter rejim döneminde kurulan HÖH, demokratik dönemin ilk yıllarında azınlık haklarını garanti altına almayı amaç edinerek siyasi hayatına devam etmiştir. Bu yaklaşım, Bulgaristan'ın totaliter rejimden demokratik uygulamalara geçiş döneminde partiye önemli başarı kazandırmıştır. Ne var ki, sonraki dönemde ve özellikle Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne katılmasından sonra HÖH, oylarını arttıramayan bir konuma gelmiştir. Bu noktada, bir taraftan ülkedeki azınlıkların gelenekselleşmiş desteğine sahip olan HÖH, parti programını ve imajını tüm Bulgaristan vatandaşlarına hitap edecek şekilde uyumlaştırmış ve azınlıkların dışından da destek almaya başlamıştır. Azınlık grubu üyesi olmayan, yani etnik Bulgar üyelerin sayısının artması, HÖH'ün önemli amaçlarından biri olan "etnik Türk Partisi" imajını değiştirmesi açısından çok önemli bir husus olmuştur.

Tezin birinci bölümünde siyasal sistem, siyasal parti ve azınlık kavramları incelenmiştir. Siyasal sistem ve siyasal rejim kavramları tanımlanarak karşılaştırılmıştır. Aynı zamanda siyasal partiler ve çıkar grupları arasındaki farklar ortaya konulmuştur ve parti sistemleri konusunda bilgi verilmiştir. Daha sonra,

azınlık kavramı konusunda farklı tanımlara yer verilmiş ve farklı ölçütlere göre oluşturulan azınlık çeşitleri tanımlanmıştır. Son olarak, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlar nezdinde azınlık kavramı incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında, Bulgaristan'ın siyasal sistemi ve Bulgaristan'daki azınlıklar ele alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Bloğu'nda yer alan Bulgaristan, Soğuk Savaşın bitimiyle Batı'ya yönelmiştir. Oluşturulan yeni demokratik ortamda birçok siyasi partinin ortaya çıkmasına rağmen, eski Komünist Parti'nin devamı olan Bulgar Sosyalist Partisi uzun zaman ülkedeki öncü parti rolünü koruyabilmiştir. HÖH de bu süreçte, Millet Meclisi'nde kilit parti rolünü oynayıp ülke siyasetini önemli ölçüde etkileyebilmiştir. Bulgaristan'da son yıllarda güçlenen sağcı akımlar, ülkede yapılan son genel seçimlerde bu statükoyü değiştirmiştir. Bu bölümde, 2009 Genel Seçimleri'nde % 4'lük barajı aşır meclise giren beş parti hakkında bilgi verilmiştir.

Ülkedeki azınlıklar da yukarıda açıklanan siyasal süreç içerisinde incelenmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar ve bunun sonrasındaki dönemde Bulgaristan'ın azınlık politikaları ele alınmıştır. Bölümün son kısmında Jivkov döneminde *Yeniden Doğuş Süreci* olarak adlandırılan ve Bulgaristan'daki Türklerin asimilasyonunu hedefleyen süreç açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, HÖH'ün kuruluşu, gelişimi ve ülkedeki Türk azınlığıyla ilişkisi incelenmiştir. *Yeniden Doğuş Sürecinde* Türklere karşı yapılan asimilasyon uygulamalarına karşı olarak Türkler tarafından illegal bir örgüt olarak kurulan HÖH, totaliter rejimin yıkılmasıyla yasal bir statü kazanmış ve Bulgaristan'ın önemli siyasi partilerinden biri haline gelmiştir. *Yeniden Doğuş Süreci* döneminde Bulgaristan'daki Türklerin büyük bir kısmı Türkiye'ye göç etmiş olmasına rağmen, etnik Türkler Bulgaristan nüfusunun % 10'luk kısmını oluşturmaktadır. HÖH, en önemli desteğini bu kesimden almaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye'ye göç etmiş olan Bulgaristan Türkleri'nin de seçim zamanlarında HÖH'e destek verdikleri görülmektedir. Sonradan HÖH bünyesine katılan çok sayıdaki etnik Bulgar üyelere rağmen,

seçimlerde partiye verilen desteğin neredeyse tamamı azınlıklardan geldiği bu bölümde sunulan tablolardan açıkça görölmektedir.

Dördüncü bölüm, HÖH'nin vizyonunu belirlemeye yönelik alan araştırmasından oluşmaktadır. 300 kişiye uygulanan anket, Bulgaristan'ın farklı bölgelerinde, farklı siyasal görüşlere sahip olan ve farklı etnik gruplara ait olan kişilere uygulanmıştır. Bunun yanı sıra, olabildiğince HÖH üyesi ve azınlık grubu üyesi kişiler kapsamaya çalışılmıştır. Bunun amacı, parti hakkında toplumda var olan farklı görüşleri ortaya çıkarmak ve HÖH'nin parti imajının değiştirme amacının ulaşıp ulaşılmadığını tespit etmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEM, SİYASAL PARTİ ve AZINLIKLAR

1. Siyasal Sistem, Siyasal Parti ve Azınlıklar

1.1. Siyasal Sistem ve Siyasal Rejim

Genel anlamda siyasal sistem, bir devletin ya da yönetimin temelini oluşturan hukuksal kurumların bütünüdür. Siyasal sistem kavramı, aynı zamanda, bir karşılıklı etkileşim sürecidir; sosyal sistemin bir alt sistemi niteliğinde olan siyasal sistem, siyasal olmayan (örn. ekonomik) diğer alt sistemlerle birleşerek bütünlük kazanmaktadır. Diğer bir deyişle, siyasal sistem, bir global toplumsal sistemde, bütün siyasal kurum, davranış ve gerçekliklerin hukuki yapılarla birlikte belli bir düzenlilik ve karşılıklı etkileşim içinde oluşan alt sistemdir.

Siyasal sistemlerin toplumdan topluma değişen bir yapısı bulunmaktadır. Matematiksel bir formül gibi her toplumda aynı görüntüyü elde etmek olası değildir. Bazı toplumlarda kişisel ilişkilerin öne çıktığı bazılarında ise kurumsallaşmış yapıların önem taşıdığı bilinmektedir¹.

Bir ülkedeki bütün siyasal kurumların, bir bütün içerisinde birbirleriyle ilişkili olarak düzenlenmiş şekilleri o ülkenin rejimini oluşturur. Bu açıdan bakılınca, dünyada, örneğin başkanlık rejimi, meclis hükümeti rejimi, parlamenter rejim gibi çeşitli rejimler görürüz. Diğer bir deyişle, siyasal rejim bir devlet yönetiminde, egemenliğin kim tarafından ve ne şekilde kullanılacağını belirleyen formel ve informel kural ve kurumları ifade etmektedir. Bütün bu siyasal kurumların, onların düzenleniş şekillerinin yanı sıra, ülkenin sosyo-ekonomik yapısı, gelişme düzeyi, tarihi, kültürü ve ideolojisi hep beraber siyasal sistemi oluşturmaktadır.²

¹ Yaşar Gürbüz, **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler**, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1987, s.2.

² Yaşar Gürbüz, a.g.e., s.3.

Siyasal sistemler ve ideolojiler ile ilgili bilgiler yanında siyasi rejimlere g6re siyasi iktidarın uygulanma biçimlerini belirlemek siyaset biliminin kapsamı içine girmektedir. Siyasi rejim gerçeği, kurumların işleyişine bağlıdır. Ancak bir toplumun siyasi yaşamı siyasi sorunları – kurumlar, partiler, seçim tekniği v.b. – yanında sosyal ve tarihsel koşullar, değerler sistemi ve ekonomik ilişkileriyle de biçimlenmektedir. B6ylece bir siyasi rejim, hukuki metinler kadar toplumun gelenek ve g6reneklerinin de etkisi altındadır.³

D. Easton'un geliştirdiği sistem modeli ise, sistemler kuramının içinde olup varlık ve değerlerinin otoriter dağılımından hareketle, sistem – evre ilişkisini araştırmaktadır. Ayrıca, siyasi sistemin sınırlarını da D. Easton tamamen analitik d6zeyde araştırmaya yararlı olacak biçimde belirlemektedir. Siyasi sistemin sınırları belirlendikten sonra sorun, bu sistemin çevresi ile olan ilişkilerinde odaklaşmaktadır. Easton'a g6re bir sistem, çıktılarıyla çevreden (diğer sistemlerden) aldığı girdi ne olursa olsun, kendi değerkenlerini normal değerim sınırları içerisinde tutabilirse bu 'homo-statik' bir sistemdir. Bu durum sistemin evre ile olan ilişkilerinde dengenin bir unsurudur. Bu denge, geri tepme s6recinin bozucu ya da d6zeltici niteliğine bağlı olarak kurulur veya bozulur. Siyasi sistemin çevresi iki d6zeyde alınabilir. Birinci d6zeyde genel toplum b6t6n6n6 oluşturan diğer sistemler s6zkonusudur. Toplumun ekonomik sistemi, n6fus yapısı ve ideolojik yapısı, coğrafyası v.s. siyasi sistemin toplum için çevresini oluşturur. Siyasi sistem, ayrıca genel toplum b6t6nleri ile çevrili olmasının sonucu toplum dışı bir evre ile etkileşim halindedir. Uluslararası anaşmalar, kuruluşlar ve ilişkiler siyasi sistemin toplum dışı çevresini oluşturan 6đeler olmaktadır.

Siyasi sistemin kapasitesi, sistemin devamlılığını ve uyumunu sağlayan, yeni buluşların çevreye uygulanmasında ortaya çıkan sorunları bağımsız ve etkin biçimde 6z6mleyen işlevlerin b6t6n6nden oluşmaktadır. Siyasi sistemin başkalarının davranışlarını etkileme niteliğini taşıyan kaynaklar 6zerinde kontrol olanağı vardır.⁴

³ Esat am, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 1995, s.12.

⁴ Esat am, a.g.e., s. 149.

Geniş anlamıyla siyasal rejim, belirli bir sosyal grupta yönetenlerle yönetilenler arasındaki ayrımın aldığı biçimdir. Dar anlamıyla ise sadece ulusun yönetim yapısını belirtir.⁵

Siyasal rejimler, genel olarak katılım ağırlıklı (doğrudan demokrasi) ve temsil ağırlıklı (temsili demokrasi) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Doğrudan demokrasi, halkın yönetimle ilgili kararları kendisinin alması ve bunu yine kendisinin uygulaması anlamına gelmektedir. Gerçek yaşamda doğrudan demokrasinin tam anlamıyla uygulanması imkansızdır. Zira, toplumda her bireyin toplumu ilgilendiren kararlara ve yapılan uygulamalara bizzat katılımı mümkün değildir.

Temsili demokrasiler ise halkın kendisini yönetecek temsilcilerini seçmesi ve onlara yönetme yetkisini devretmesini ifade etmektedir. Günümüzde uygulanma imkanı oldukça güç ve hatta imkansız olan doğrudan demokrasiler bir tarafa bırakılırsa temsili demokrasileri; parlamenter rejim, başkanlık rejimi, yarı-başkanlık rejimi ve meclis hükümeti sistemi olmak üzere dört gruba ayırmak mümkündür.

Kuvvetlerin ayrıldığı bir sistemde kuvvetler arasındaki ilişkinin aldığı şekil o sisteme, başkanlık ya da parlamenter sistem ya da bunların türevlerine ilişkin (örneğin yarı-başkanlık) bir isimlendirme için referans oluşturmaktadır.

Ancak o sistemin demokratikliği, her ne kadar kuvvetler ayrılığı nedeniyle demokratik eğilim içeriyor olsa da başka birçok bileşenin de varlığını gerektirir: Seçim sisteminin yapısı, seçme ve seçilme haklarının düzenlenmesi, azınlıkların siyasal sisteme katılma olanakları, basın-yayın organlarının özgürlüğü, örgütlenme olanakları, sivil toplumun yapısı gibi. Demokrasinin güvencesi durumundaki seçimler oylama işlemi aracılığıyla yönetimin halktan onay almasını sağlar. Demokrasi kuramına göre bir iktidarın meşru olabilmesi için kaynağını yönetilenlerin rıza ve onayından alması gerekir.⁶

⁵ Esat Çam, a.g.e., s. 517.

⁶ Tunçer Karamustafaoğlu, **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, Ankara, A.Ü. Hukuk Fak. Yay., No.262, 1970, s.XIII.

Her toplumda farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar ya sınıfsal temellidir ya da etnik, kültürel, dinsel bazı içeriktedir. Toplumdaki farklılıkların siyasal sürece katılmasına olanak tanınan sistemler için demokrasiden bahsedilebilecektir. Bu farklılaşma en iyi şekilde siyasal partilerin varlığı ile somutlaşmaktadır.

1.2. Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri

Etimolojik olarak bölüm, parça, grup gibi anlamlara gelen parti kelimesi, Osmanlıca da fırka sözcüğü ile anılmaktadır. Siyasal parti ifadesi daha çok aynı çıkar, görüş ve eylemde birleşen insan topluluklarını ifadelendirmek için kullanılır. Ancak bu tanıma sivil toplum dernekleri, dayanışma grupları gibi oluşumları da dahil etmek mümkündür. O halde siyasal parti kavramını ortak görüşleri benimseyen insanların siyasal iktidarı ele geçirmek için kurulan örgüt şeklinde genişletmekte yarar vardır.⁷ Bu ilk tanımdan ortaya çıkan anlam, partinin kuruluşundaki amacın iktidarı ele geçirmek olduğu, bu amacına ulaşmak için de, bir örgüt kurduğu, bu örgüte sahip olduğu gerçeğidir. Her partinin, mutlaka iktidarı tek başına ele geçireceği olasılığı her zaman mümkün olmadığı için, iktidara geçme isteği, başka partilerle birleşme, koalisyon kurma şeklinde de düşünülebilir.

Partinin iktidar mücadelesine katılması ve diğer partilerle yarışması çok partili rejimlere özgü bir olgudur. Günümüzde, çoğulcu sistemleri benimsemiş bütün ülkelerde siyasal partilere rastlanmakta, buna karşılık ise otoriter siyasal rejimlerde sadece tek bir partinin varlığı söz konusudur. Ancak, bütün partilerin tanımında rastladığımız iktidarı ele geçirmek, elde tutmak, bir örgüte sahip olmak gerçeği genel bir tanımlamanın temel unsurunu oluşturmaktadır.

Örgüt konusunda da anımsanması gereken nokta, örgütün ülke düzeyinde yaygınlığı sorunudur. Siyasal parti, ülke çapında örgütü olan, toplumda siyasal dayanak arayan, bu amaçla çalışmalar yapan bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸

Bu özellikleriyle siyasal partiler, sendikalardan, baskı ve çıkar gruplarından ayrılmaktadırlar. Baskı grupları, sendikalar gibi kuruluşların siyasal iktidarı ele

⁷ Erdoğan Teziç, **Siyasi Partiler**, Gerçek Yayınevi, Birinci Baskı, 1976, İstanbul, s. 6.

⁸ Esat Çam, a.g.e., s. 416.

geçirmek gibi bir idealleri bulunmamaktadır. Bunlar sadece siyasal iktidarı etkilemek ve yönlendirmek gibi bir amacın peşindedirler.

Baskı ya da çıkar gruplarının siyasal iktidara etki edebilmeleri siyasal iktidarın karar mekanizmalarına etki edebilme olanaklarıyla sınırlıdır. Bazı ülkelerde bu olanaklar alabildiğine genişken bazılarında ise neredeyse imkânsız bir yapı dikkat çekmektedir. Karar organlarına etki edebilmek, başka bir ifade ile karar mekanizmasına sızmak, yasama organına ya da hükümete nüfuz ederek olanaklı hale gelmektedir. Bu noktalara etki edebilmekteki temel ve olmazsa olmaz araç siyasal partilerdir. Baskı grupları, bu nedenle yasama organlarına kendi çıkarlarının sözcülüğünü yapacak kimselerin seçilmesini sağlayacak şekilde çalışmaktadırlar ya da hükümetlerde kendilerine yakın isimlerin bakanlığını istemektedirler. Böylece üst karar alma organlarına etki etme şansları doğmaktadır⁹. Bu şans büyük ölçüde ülkedeki parti sistemine bağlıdır.

Çift parti sistemi, ülkedeki parti sayısının sadece iki olduğu anlamına gelmektedir.¹⁰ İngiltere örneğindeki gibi disiplinli iki parti sisteminde, baskı gruplarının yasama organına sızma olanakları, Fransa, İtalya, Hollanda gibi çok partili ya da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gibi serbest iki partili sistemlere oranla daha zordur. Disiplinli parti sistemlerinde partilerin parlamento üyelerinin alınan grup kararlarıyla sınırlandırılmaları nedeniyle baskı gruplarının parlamento üyelerine doğrudan etki etmesi oldukça zordur.¹¹

Diğer taraftan serbest iki partili sistemlerde böyle bir zorunluluk olmadığı, parlamento üyeleri üzerinde grup kararı baskısı bulunmadığı için tek tek etkileme şansı ve baskı gruplarının çıkarları yönünde baskı yaratma şansı daha yüksektir. Amerika Birleşik Devletleri'nde gözlemlediğimiz lobicilik (lobbying) faaliyetleri bu duruma somut bir örneği oluşturmaktadır. Çeşitli lobiler (Arap, Türk, Rum, Ermeni gibi) Kongre'de yasal dayanaklarla açtıkları bürolarında Temsilciler Meclisi ve Senato Üyelerini etkileyecek çalışmaları sürdürmektedirler.¹²

---

⁹ Erdoğan Teziç, a.g.e., s. 9-10.

¹⁰ Esat Çam, a.g.e., s. 506.

¹¹ Yaşar Gürbüz, a.g.e., s.57.

¹² Yaşar Gürbüz, a.g.e., s.89.

Çok parti tiplerini sınıflandırmada esas olarak parti sayısı alınmakla birlikte, bu partilerin büyüklükleri, yapıları, yaptıkları ittifaklarla geliş biçimleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bu sistemde, parti sayısı üçten başlayarak oldukça yüksek sayılara ulaşabilmektedir.¹³ Çok partili sistemlerde, iktidarda tek bir partinin olma olasılığı koalisyon iktidarına göre daha düşüktür. Böylesi bir sistem birçok farklılığın siyasal süreçlere partileşerek katılmasına olanak sağlar. Böylece baskı gruplarının küçük bir siyasal partiye destek vererek ya da onu etkisi altına alarak siyasal iktidara etki etme şansı oldukça fazla görülmektedir.

Eğer bir grubun taşıdığı özellikler toplumda ötekileştirmeye giden bir içerikteyse bu tür grupların siyasal sistem içerisinde faaliyet gösteren herhangi bir siyasal parti içerisinde etkileme kanalı bulması oldukça zordur. Bu durum da sistemin tanıdığı demokratik olanaklara paralel olarak böyle grupların siyasal partileşmeye yöneldikleri görülmektedir. Böylece iktidarı etkilemeye çalışarak harcanan emeğin doğrudan koalisyonlarda yer alarak iktidarın bir parçası haline gelmede kullanılması tercih edilmiş olur.

Siyasal partiler belli grupların ya da sınıfların sözcüleridir ve bunların çıkarlarını sağlamak için örgütlenirler. Partiler demokratik toplumlarda toplumsal yapının bir tercümanlarıdır. Her ülkenin özgül koşullarına göre, ekonomik gelişme, dinsel ve etnik bölünmeler, ideolojik farklılıklar, sosyal ve sınıfsal çatışmalar partilerin ortaya çıkmasındaki temel motivasyonu oluştururlar.

20. yüzyıldan sonra dünyanın büyük savaşlarla yeniden şekillendiği süreç daha önce de var olan ancak bu kadar öne çıkmayan bir yapıyı geliştirmiştir. Bu azınlıklık kavramıdır. Günümüzde bir çok ülkede azınlıkların siyasal partiler kanalıyla siyasal karar alma süreçlerine etki ettikleri bilinmektedir. Temelde dinsel, kültürel, etnik farklılıkların bir devlet içerisinde var olması sonucu ortaya çıkan azınlık olgusu, görece zafiyetin de varlığını bünyesinde taşımaktadır. Bu zafiyet genellikle siyasal süreçlere katılmadan, temel insan haklarının kullanımına, inançların yaşanmasından dilin kullanımına kadar oldukça geniş bir yelpazeye işaret etmektedir.

---

¹³ Esat Çam, a.g.e., s. 504.

Globalleşme süreciyle bir kez daha gündemdeki önemine vurgu yapılan azınlıkların siyasal etkisi öncesi dönemlere göre daha fazla hissedilmektedir.

1.3. Azınlık Kavramı

Azınlık ve azınlık hakları kavramları ilk defa XII.y.y. Avrupa'sında Reform Hareketleri'nin sonucunda gündeme gelmiş ve tartışılmaya başlanmıştır. Başlangıçta dinsel gurupları ifade etmek için kullanılan ve dolayısıyla din boyutu daha ön plana çıkan azınlık kavramı, Fransız İhtilali ile birlikte değişen ulus anlayışının bir sonucu olarak etnik ve kültürel boyutlarını da kazanmıştır. Kültür, etnik ve kimlik gibi sosyolojik kavramlar etrafında şekillenen azınlık kavramı ilk olarak sosyolojik tanım olarak ele alınmıştır ve daha sonraki dönemlerde politize edilerek siyasal bir kavram olarak uluslar arası ilişkiler literatürüne girmiştir. Azınlık kavramının siyasal boyutu kavramın tanımlanmasındaki çeşitliliğin ve tek bir tanım üzerinde durulamamasının başlıca sebebidir. Başka bir ifadeyle, azınlık kavramının sosyolojik bir olgunun dışında, siyasal bir araç olarak görülmesi anlam karışıklığına ve belirsizliğe neden olmaktadır.

Azınlık nedir, kimler tarafından tanımlanır ve azınlık haklarından faydalananlar kimlerdir? Bu soruların yanıtını, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin kurduğu Alt Komisyon Raporu'nda sorular üzerinde herkesin uzlaştığı bir yanıt bulamadığını ve *azınlık* kavramını herkesi memnun edecek bir evrensel tanımın şimdilik yapılamadığını ifade eder.¹⁴

Genel bir azınlık tanımının formüle edilmemiş olmanın yanı sıra, genel kabul gören ve benimsenen bir tanıma göre azınlık, bir ülkede, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan bireylerden din, dil, etnik köken v.b. yönlerden farklı özelliklere sahip olan topluluktur.¹⁵

Azınlıkların bulunduğu farklı durumlar ayrıca bu tanıma zorlaştırmaktadır. Bazıları çoğunluğu oluşturan nüfustan ayrı olarak iyi tanımlanmış bölgelerde

¹⁴ Fact Sheet No.18, Minority Rights. (1988).

<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/fs18.htm> , Erişim tarihi: 18.04.2009.

¹⁵ Okan Gümüş, Aziz Sevi, **Ansiklopedik Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü**, Ankara: Polat Yayınları, 1996. s.209.

yaşarken, bazıları da ulusal toplumun içine karışmış olarak yaşamını sürdürür. Bazı azınlıklar güçlü ortak kimliğe sahipken, bazıları da süreç içerisinde gönüllü asimilasyona uğramışlardır.

Azınlık kavramı, sosyal bilimlerdeki pek çok kavrama nazaran yeni bir kavramdır. Antik Çağ ve Orta Çağ'da azınlık - çoğunluk şeklinde bir algılama söz konusu değildir. Bu kavram, 16. yüzyılda mutlakıyetçi krallıklar olarak ortaya çıkan yeni merkezi devlet modelinin milletleşme bilincini ortaya çıkarmasıyla doğmuştur. 18. yüzyılda Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımı da ulus devletlerin kurulmasına yol açmış, siyasi haritası yeniden şekillenen ve hiçbiri homojen yapıda olmayan bu yeni devletler için azınlıklar ve azınlık hakları bir sorun haline gelmiştir.¹⁶

Azınlıklar ilk önce dinsel gruplar olarak ortaya çıkmışlardır. Bu bağlamda azınlık kavramı, tarihsel belgelere ilk olarak 16. yüzyılda Katoliklerle Protestanlar arasındaki din savaşlarını sonlandırmak için yapılan düzenlemeler ile yansımıştır. Fransa 1598'de yayımladığı Nantes Fermanı ile sınırları içindeki Protestan uyruklarına toplu ibadet gibi dinsel özgürlükler tanımış ve yurttaşlık haklarından eşit olarak yararlanma fırsatı vermiştir. 1648 tarihli Vestfalya Kongresi'nde alınan kararlarda da dinsel azınlıklardan bahsedilmektedir. Daha sonra millet ve milliyetçilik kavramları din unsurunun yerini almaya başlamış ve böylece azınlıklar, ulusal gruplar olarak da tanımlanmaya başlamıştır. Örneğin, Napolyon Savaşları'ndan sonra Avrupa'nın siyasi haritasının yeniden şekillendiği 1815 Viyana Kongresi'nde azınlıkların ulusal gruplar olarak tanımlanmıştır. Devletlerin yeni sınırları içinde kalan azınlık gruplarının hakları bu dönemden sonra uluslararası çok tartışılan bir olgu haline gelmiş ve süreç içinde azınlıklar, devletlerin iç işlerine bir müdahale aracı olarak kullanılmaya başlamıştır.¹⁷

Uluslararası hukukta azınlıklara ilişkin olarak mutabakata varılan bir tanımlamanın yapılamamış olması, teknik zorluklardan ziyade devletlerin hukuki bir

---

¹⁶ Baskın Oran, **Türkiye'de Azınlıklar**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 17-19.

¹⁷ Zeri İnanç (Der.), **Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları**, 1. Baskı, Ütopya Yayınevi, No.152, Ankara, 2004, s. 17-18.

tanımla kendilerini bağlamak istememelerinden kaynaklanmaktadır.¹⁸ Yine de, Birleşmiş Milletler Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu Raportörü Francesco Capatorti'nin "Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi"nin 27. maddesi¹⁹ çerçevesinde hazırladığı raporda yaptığı tanımlama; incelediğimiz hemen her kaynakta referans gösterilmekte ve literatürde azınlık tanımı, bu tanımın unsurları çerçevesinde yapılmaktadır. F. Capatorti azınlık tanımı şöyledir: "*Azınlık, bir devletin geri kalan nüfusundan sayıca az olan, başat konumda olmayan, üyeleri o devletin vatandaşları olan, nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel veya dilsel özelliklere sahip ve üstü örtülü de olsa kendi kültürlerini, geleneklerini, dinlerini veya dillerini korumaya yönelik bir dayanışma duygusu gösteren gruptur.*"²⁰

Azınlık kavramının farklı tanımlarına örnek olarak, Birleşmiş Milletler Brezilya temsilcisi Mello Toscanu'nun tanımı gösterilebilir. Buna göre azınlık: Bir devletin nüfusunun, topraklarının belirli bir bölümüyle tarihsel olarak bağlı, kendine özgü bir kültüre sahip, ırk, dil ve din farklılığı nedeniyle devletin diğer uyruklarının çoğunluğuyla karıştırılması olanaksız, kalıcı parçasıdır.²¹ Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 1990 yılındaki tanıma göre ise azınlık: Bir devletin sınırları çizilmiş, kabullenilmiş toprakları üzerinde yaşayan, üyeleri o devletin uyruğu olan ve din, dil, kültürel özellikler ve diğer özellikleri ile nüfusun çoğunluğundan kesin olarak ayırt edilebilen bölgesel veya ayrı bir topluluktur.²² Birleşmiş Milletlerin tanımına göre ise azınlık, kendine özgü nitelikleri olan, devlete egemen olan kesimden farklılaşan bir ulusal kimliğe veya ulus olma niteliklerinin bir kısmına sahip olan topluluktur.²³

---

¹⁸ Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, 2. Baskı, Su Yayınları, İstanbul, 2001, s. 34.

¹⁹ **Madde 27-** Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme, ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır.

²⁰ Zeri İnanç, a.g.e., s. 21.

²¹ Jennifer Jackson Preece, **Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus Devlet Sistemi**, Çev: Ayşegül Demir, İstanbul: Don Kişot Yayınları, 2001., s.24.

²² J.J. Preece, a.g.e., s.32.

²³ J.J. Preece, a.g.e., s.38.

Bilim adamları tarafından formüle edilen tanımlar ise daha dar anlamda ifade edilmiştir. Örneğin Loponce azınlığı, ‘siyasi olarak egemen guruptan ortak dil, din, ve ulusal mirasla ayrılan; kendi seçimleri olan ulusal bütünlüğe dahil olma isteklerinin engelleneceğinden veya kendi kimlikleri pahasına ulusal bütünlüğe dahil olmaya zorlanacaklarından korkan topluluk’ şeklinde tanımlamıştır.²⁴ T. Modeen ise azınlık kavramına daha farklı bir boyut katarak azınlıkları, kimi görünür nitelikleri ile (esas olarak dilsel ve kültürel) bağımsız devletin diğer uyruklarından ulusal duyarlılıkları temelinde ayırt edilebilen topluluk olarak tanımlamıştır.²⁵

Görüldüğü üzere bu tanımlamalar bir grubun azınlık olarak adlandırılabilmesi için beş unsur ortaya koymaktadır. Tanımlamaların nesnel unsurlarına göre bir topluluğun azınlık kabul edilebilmesi için: **(i)** nüfusun geri kalanına göre farklı etnik, dinsel yahut dilsel bir özellik taşıması; **(ii)** nüfusun geri kalanına göre sayıca az olması; **(iii)** baskın (başat) bir konumda olmaması; **(iv)** yaşadıkları devletin vatandaşı olması gerekmektedir. Tanımlamalardaki öznel unsura göre ise azınlık kabul edilebilmesi için topluluk üyelerinin birbirleriyle dayanışma içinde ve farklılıklarını yaşatma eğiliminde olmaları gerekmektedir.

Yukarıdaki tanımlamayı Baskın Oran “dar (hukuksal) açıdan tanımlama” olarak kabul etmekte ve “geniş (sosyolojik) açıdan” da bir azınlık tanımı yapmaktadır. Bu tanıma göre, bir toplulukta sayısal bakımdan azınlık oluşturan, başat olmayan ve çoğunluktan farklı niteliklere sahip gruba azınlık denir. Bu tanım toplumdaki –kadınlar, eşcinseller, engelliler gibi- tüm dezavantajlı grupları azınlık olarak kabul eden en geniş anlamda tanımdır ve uluslararası hukukun azınlıklara bakışının dışındadır.²⁶ Azınlıklara ilişkin bir başka sosyolojik tanımı da Orhan Türkdoğan yapmaktadır. Türkdoğan’a göre azınlıklar, “*bir kültür içinde fizyonomi, dil, örf ve adetler veya kültürel örnekler (bu öğelerin herhangi bir bileşimi de dahil) açısından farklılaşma nedeniyle hakim gruptan ayırt edilebilen alt gruplar*”dır.²⁷

Azınlık ve azınlık hakları üzerinde konuşulurken üzerinde durulan diğer bir nokta da azınlıkların niteliğidir. Farklı ölçütlere göre, azınlık grupları etnik azınlık,

²⁴ J.J. Preece, a.g.e., s.35.

²⁵ J.J. Preece, a.g.e., s.36.

²⁶ Baskın Oran, a.g.e., s. 26.

²⁷ Orhan Türkdoğan, **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999, s. 22.

zorunlu azınlık, iradi azınlık, kültürel azınlık, ulusal azınlık gibi çeşitli gruplara da ayrılıp sınıflandırılabilir. Bunları kısaca tanımlayacak olursak:

Etnik azınlık, azınlık tanımı ile tanımlanan ve azınlık kabul edilmenin ölçütlerini yerine getiren, fakat akraba devleti olmayan azınlıkları ifade etmek için kullanılan tanımdır.²⁸ Bu gruba örnek olarak Romanlar gösterilebilir. Dünyanın birçok ülkesinde bulunan, bazı bölgelerde azınlık olarak kabul edilen Romanların, hiçbir yerde akraba bir çingene devleti olmaması sebebi ile etnik azınlık olarak değerlendirilebilir. Romanlar aynı zamanda dünyanın en büyük kültürel azınlığıdır.

İradi azınlık, farklılıklarını korumak isteyen, ancak erime kaygısı taşıyan gurupları ifade etmek için kullanılan tanımdır.²⁹ Bu azınlık grubuna, Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığı örnek olarak gösterilebilir.

Zorlama azınlıklar, ulusal bütünlüğün içerisine entegre olmak istedikleri halde bunu başarmaları engellenen guruplar zorlama azınlık olarak ifade edilir.³⁰ Diğer bir deyişle, kendilerini azınlık olarak görmeyen gurupların otorite tarafından azınlık olarak nitelendirilmesi ve farklılıkların ön planda çıkarılmaya çalışılması olarak değerlendirilebilir.

Kültürel azınlık tanımı, büyük ölçüde genel azınlık tanımıyla örtüşmektedir. Buna göre, aynı devlet sınırları içerisinde yaşayan, fakat kendilerini tanımamla ve ifade etme şekillerindeki farklılık nedeniyle sayıca ve konumca çoğunluğu oluşturan toplum veya halk karşısında ve bunlarla ilişkilerinde dezavantajlı konumda bulunan kümeler ve topluluklara kültürel azınlık denir.³¹ Bu tanımdan hareket ederek, bütün azınlıklar kültürel azınlık olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda, dinsel farklılık gösteren azınlıklar kültürel azınlıklar olarak değerlendirilebilir, dolayısıyla Balkan ülkelerindeki yaşayan ve çoğunluğu Müslüman olan bütün Türkler aynı zamanda kültürel azınlık konumundadırlar.

²⁸ Füsün Üstel, "Ulusal Devlet ve Etnik Azınlıklar", Birikim, 73, (Mayıs 1995), s.13.

²⁹ J. Laponce, **The Protection of Minorities** (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1960 s.6' dan aktaran, Jennifer Jackson Preece, a.g.e. s.35.

³⁰ Laponce, , a.g.e. s.35.

³¹ İbrahim Sevimli, **Kimliksiz Cemaatler**, İstanbul: Alan Yayınları, 2000, s.49.

Ulusal azınlıklar, kabul edilen azınlık tanımına ek olarak, bir de akraba devleti bulunma kriteri getirmektedir. Böylece akraba devleti olan azınlıklar ulusal azınlık olarak tanımlanır.³² Bu tanıma uyan, akraba devleti olan çok sayıda topluluk vardır. Örnek olarak İran'daki Azeriler ulusal bir azınlıktır. Çünkü mevcut olan Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti, İran'daki Azeri azınlığının akraba devletidir.

1.4. Temel Uluslararası Belgelerde Azınlık Kavramı

Soğuk Savaş'ın bitimiyle, Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan çalkantılı süreç ve demir perde ülkelerinde azınlıklara yapılan saldırılar, uluslararası toplumda azınlıklara yönelik ayrı bir duyarlılık geliştirmiştir. Doğu Bloğu ülkelerinin Avrupa sistemine entegre olabilmek amacıyla insan ve azınlık haklarının geliştirilmesini somut bir hedef olarak ortaya koyup, bu ülkelerin Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlere üye kabul edilmesi için oluşturulan kriterlerde azınlık haklarına da yer verilmiştir.³³ Küreselleşme süreci ile birlikte de toplumlar arası artan ticari ve sosyal ilişkiler; çok kültürlülük, kültürel çeşitlilik, farklılıkların bir arada yaşaması gibi olguları ortaya çıkarmıştır. Böylelikle dünyada farklı etnik, dinsel, dilsel ve kültürel özelliklerin korunması ve yaşatılması anlayışı gelişmiş ve azınlık haklarının gelişmesini tetiklemiştir.

Aynı zamanda, küreselleşme süreci ile birlikte üçüncü dünya ülkeleri Batı ile ekonomik ve kültürel ilişkiler kurup, açık toplumlar haline gelmiş ve böylece demokratikleşme süreçlerinde azınlık haklarıyla da tanışmışlardır.³⁴ Azınlıkların uluslararası düzlemde böylesine ön plana çıktığı bir ortamda uluslararası örgütler de azınlıklara ve azınlık haklarına ilişkin standart ve normlar geliştirmeye ve üye devletleri bu konuda denetlemeye başlamıştır. "*Devletlerin toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması*"nı temel ilke olarak kabul eden Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve AGİT gibi uluslararası kuruluşların ortak yaklaşımı; azınlık sorunlarının evrensel insan haklarına dayalı olarak çözümlenmesi, kültürel çoğulculuğun teşvik edilmesi ve herkesin ayırım görmeden insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmasıdır.³⁵

³² İbrahim Sevimli, a.g.e., s.49.

³³ Oran Türkdoğan,a.g.e., 2005, s. 23.

³⁴ Zeri İnanç,a.g.e., s. 42-43.

³⁵ Zeri İnanç,a.g.e., s. 27.

Hiçbir uluslararası düzlemde geliştirilen metinde azınlık kavramı tanımlanmamaktadır. Örneğin, Avrupa Konseyi sözleşmelerinden “Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi”, “ulusal azınlık” kavramını hangi gruplara uygulanacağını devletlerin inisiyatifine bırakmıştır. Sözleşmeye ilişkin açıklayıcı raporda, sözleşmeyi hazırlayan uzmanlar tüm Avrupa Konseyi üyelerinin desteğini alacak bir tanımlama yapamayacaklarından dolayı hukuki süreci ilerletmek için pragmatik düşünmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği de ortaya koyduğu standartlarda azınlık tanımı yapmaktan kaçınmıştır. Uygulamada sözleşmelere taraf devletler kendi azınlık tanımlarını bir beyanname ile ilan edebilmektedirler.³⁶

Bunun yanında Avrupa Konseyi çerçevesinde yürürlüğe giren “Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme” ile “Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa şartı” konuyla ilgili olarak en kapsamlı ve bağlayıcı çok taraflı uluslararası belgelerdir. Azınlıklarla ilgili olarak uluslararası düzlemde yaşanan gelişmeleri ana hatlarıyla incelemek yararlı olacaktır.

1.4.1. Birleşmiş Milletler Kapsamında Azınlıklar

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1945 yılında, Milletler Cemiyeti’nin yerine kurulan Birleşmiş Milletler (BM), savaştan meydana gelen büyük tahribatın etkisiyle, uluslararası barış ve güvenliğin kalıcı bir şekilde tesis edilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu kuruluş, azınlık haklarından ziyade insan hak ve özgürlüklerini önceleyen bir anlayış benimsemiştir. Birleşmiş Milletler, bünyesinde bir İnsan Hakları Komisyonu oluşturmuş ve komisyonun hazırladığı “İnsan Hakları Evrensel Bildirisi” 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler Anlaşması’nda da defalarca insan haklarına vurgu yapıldığından, ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ bu hakların ayrı bir belgede somutlaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Bildiride her ne kadar doğrudan azınlık haklarına yer verilme de, benimsediği hoşgörü, eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkeleri çerçevesinde herkesin

---

³⁶ Mustafa Şahin “Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, (Editörler: Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün) 1.Basım, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, s. 130-131.

temel hak ve özgürlüklerden yararlanmasını öngörmekte ve böylece azınlık haklarına dolaylı yoldan vurgu yapmaktadır.³⁷

Azınlık hakları aynı zamanda insan hak ve özgürlükleri de olduğundan, Birleşmiş Milletler'in bu haklara ilişkin ilgisi kurulduğu dönemden beri devam etmektedir. Birleşmiş Milletler, insan haklarına saygıyı evrensel bir devletler hukuku prensibi haline getirmek için insan hak ve özgürlüklerinin anayasalara yansımaları yönünde çaba sarf etmiştir. BM; Paris Barış Konferansı'nda (1946) İtalya, Finlandiya, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'la yapılan barış antlaşmalarında azınlıklara pozitif haklar verilmemiş "diskriminasyon (ayrımcılık) yasağı" yeterli bulunmuştur. Ancak uygulamada diskriminasyon yasaklamaları, azınlıkları kolektif birimler olarak korumada yetersiz kalmıştır.³⁸

BM, uygulamada azınlık haklarını daha etkin bir biçimde koruyabilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, 1947'de Birleşmiş Milletler bünyesinde İnsan Hakları Komisyonu'na bağlı olarak kurulan "Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu" -1999'da ismi "İnsan Haklarını Koruma ve Geliştirme Alt Komisyonu" olarak değiştirilmiştir- ve bu alt komisyona bağlı olarak faaliyet gösteren "Azınlık Çalışma Grubu" azınlıklarla ilgili sorunların ele alındığı uluslararası bir platform haline gelmiştir. Komisyon; almış olduğu kararlar, yapmış olduğu çalışmalar ve yayımlanmış olduğu bildirge ve raporlarla azınlık haklarının gelişmesine ve tüm dünya devletlerinde statüsünün güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.³⁹

Azınlık hakları ilk defa, 1966'da BM Genel Kurulu'nda kabul edilen ve 1976'da yürürlüğe giren "Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi" ile bir uluslararası sözleşme kapsamına alınmıştır. "Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 27. maddesi azınlık haklarının tanınmasını içermektedir ve denetleme organı olan İnsan Hakları Komitesi de BM sistemi içerisinde bu maddeye dayanarak azınlıkların korunmasını denetlemektedir. 18 Aralık 1992'de Birleşmiş

---

³⁷ Münici Kapani, **İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları**, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, s. 19-24.

³⁸ Ayşe Füsün Arsava, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi, Ankara, 1993, s. 17.

³⁹ Zeri İnanç, a.g.e., s. 27.

Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen "Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi" ise azınlık haklarını konu alan ilk uluslararası belge olarak ortaya çıkmıştır ve hakları; "azınlıklara mensup kişilerin hakları" şeklinde bireysel olarak ele almıştır.⁴⁰

Azınlık konusunda bugüne kadar yapılmış en kapsamlı tanım, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (MSHS) 'Azınlıkların Korunması' başlıklı 27. maddesine ilişkin olarak BM Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt-Komisyonu özel raportörü Capotorti'nin hazırladığı inceleme raporunda yaptığı tanımdır. Capotorti'nin önerdiği tanım objektif ve subjektif olmak üzere iki unsur içermektedir. Objektif unsur nüfusun geri kalanından sayısal olarak az olma, farklı dinsel, dilsel, etnik özelliklere sahip olma, egemen konumda olmama ile bulunduğu devletin vatandaşı olma ölçütüdür. Subjektif unsur ise bu grubun açık veya üstü kapalı olarak kendi dillerini, dinlerini, kültür ve geleneklerini korumaya yönelik davranmalarıdır. Bu tanım, vatandaş olma ölçütü ile göçmenleri, sığınmacıları ve uyruksuzları içine almamaktadır. Oysa BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 27. maddesinde *azınlığa mensup kişilerden* sözedilmekte ve vatandaş olma kriteri ile ilgili herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Rehman, İnsan Hakları Komitesi'nin 27. maddeye ilişkin yorumunda da bu konuya dikkat çekildiğini ve Sözleşmenin 25. maddede olduğu gibi hak sahibinin açıkça vatandaş olduğunu belirttiği hükümlerin dışındaki hükümlerin herkesi kapsadığı yolunda yorumda bulunulduğuna değinmektedir. Komitenin 27. maddeye ilişkin, vatandaş olma koşulunun 27. madde için geçerli olmadığı yolundaki yorumuna karşın, bir grubun azınlık olarak kabul edilmesindeki belirsizlik devam etmektedir.

Azınlık haklarını somut bir şekilde ele alan bahse konu belgeler, konu ile ilgili daha sonra yaşanacak gelişmelere zemin oluşturmaktadır. Süreç içerisinde; "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşme", "BM Çocuk Hakları Sözleşmesi", "Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme", "İrk Ayrımının Bütün Biçimlerinin Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme", "Dine veya İnanca Dayalı Müsamahasızlığın ve Ayrımcılığın Bütün Şekilleriyle Ortadan

---

⁴⁰ Zeri İnanç, a.g.e.,s. 27-33.

Kaldırılması Hakkında Bildiri” BM kapsamında gündeme gelen azınlıklarla ilişkili uluslararası boyutta belgeler olmuştur.

1.4.2. Avrupa Konseyi Kapsamında Azınlıklar

1949’da kurulan Avrupa Konseyi (AK), azınlık sorunlarına kurulduğu günden bu yana ilgi göstermiş ve Soğuk Savaş sonrası dönemde de bu ilgisini sürdürmüştür.

Azınlıklarla ilgili olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin kabul ettiği “Uluslararası Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi” 1995’e imzaya açılmış ve 1998’de yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme, azınlıklara adanmış ve hukuki bağlayıcılığı olan ilk uluslararası çok taraflı sözleşme niteliğindedir. AGİK'in 1990’da yayımladığı “Kopenhag Belgesi” ve BM’nin 1992 tarihli “Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi” metinlerinden yararlanılarak hazırlanan sözleşme, azınlıkların korunmasını, insan haklarının korunmasının ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Bireysel özgürlüklerin azınlıkların karşılaştığı sorunları çözmekte yeterli olmadığı; dolayısıyla azınlıkları korumak için eğitim, kültür, din ve siyasi, sosyal, iktisadi alanlarda tedbirler alınması gerektiği belirtilmektedir. Belgeye “sözleşme” yerine “çerçeve sözleşme” ismi verilmiş olmasının nedeni imzacı devletlerin geniş bir hareket alanı olması amacıyla yapılmıştır. Başka bir deyişle, sözleşmede belirtilen ilkeleri doğrudan uygulamak yerine, üye devletler bu ilkeleri ulusal yasama yoluyla kendi mevzuatlarına geçirilmeleri gerektiği öngörülmüştür. Çerçeve Sözleşmenin diğer bir özelliği, azınlıklara toplu haklar verilmesi yerine, azınlık üyelerinden olan bireylerin haklarını ön plana çıkartmasıdır.⁴¹

Avrupa Konseyi’nin azınlıklarla ilgili diğer bir çalışması da, 1992’de kabul edilen ve 1998’de yürürlüğe giren “Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı”dır. Bu Şart ile Avrupa’daki tarihsel azınlık ve bölgesel dillerin kamusal alanda korunmasını ve geliştirilmesini amaçlanmaktadır. Şart; resmi dil ile rekabet ya da çatışma olarak değerlendirmeden bölgesel ve azınlık dillerinin eğitim, kültür, adalet, medya gibi alanlarda ve ekonomik, sosyal faaliyetlerde kullanılmasının teşvik edilmesi için

---

⁴¹ Şahin, s. 124-127.

önlemler içermektedir. Diğer uluslararası metinlerden farklı olarak bu belgede “azınlık dili”⁴² tanımı yapıyor olması dikkat çekicidir.⁴³

1.4.3. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Kapsamında Azınlıklar

70’li yılların başında, Doğu ve Batı blokları arasında karşılıklı diyalog sürecini başlatmak amacıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) şeklinde bir girişim başlamış ve 1994 Budapeşte Zirvesi’nde kurumsal bir yapıya kavuşarak Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı adını almıştır. Avrupa, Orta Asya ve Kuzey Amerika’dan toplam 55 katılımcı devlet AGİT içerisinde yer almaktadır. En geniş bölgesel güvenlik örgütü olan AGİT’in, "önleyici diplomasi" alanındaki araçları; erken uyarı, çatışma önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası iyileştirme. AGİT çerçevesinde insan hakları kendisi bir amaç olarak değil, güvenliğin vazgeçilmez bir parçası olarak algılanır. Diğer uluslararası mekanizmalardan farklı olarak, AGİT’te ihlallerin önlenmesi öncelik taşır. Ancak belirtilmelidir ki, güvenlik tehdidi oluşturmayan insan hakları ihlalleri, AGİT’in ilgi alanı dışında kalabilmektedir⁴⁴

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı’nın, insan hakları açısından imzaladığı ilk önemli belge, 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi’dir. Bu belgede, ülkelerin siyasi ve ekonomik açıdan güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi de vurgulanmaktadır. Senedin 7. maddesinde azınlıklara değinilmekte ve sınırları içinde azınlık gruplar bulunan devletlerin bu azınlıklara mensup kişilere yasa önünde eşitlik hakkı sağlayacağı ve insan hak ve özgürlüklerinden etkin olarak yararlanma olanağı sunacağı ifade edilmektedir. 1990 yılında imzalanan “Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı” ise insan hakları ve temel özgürlükleri ile azınlık haklarını Helsinki Nihai Senedi’nden daha da geniş ve kesin

---

⁴² Şart’ın 1. Maddesi’nde “Azınlık Dili” şu şekilde tanımlanmıştır: “Bir Devlet’in toprakları içinde bu Devlet’in geriye kalan nüfusundan sayıca daha az bir grup oluşturan vatandaşları tarafından geleneksel olarak kullanılan ve Devlet’in resmi dil(ler)inden farklı olan diller.” Şart’a göre Devlet’in resmi dilinin diyalekti ve/veya göçmen dillerinin diyalekti olan diller, azınlık dili olarak değerlendirilmemiştir.

⁴³ Soner Karagül, “Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, (Editörler: Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün) 1. Basım, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, s. 152-156.

⁴⁴ Zeri İnanç, a.g.e., s. 37.

bir biçimde ele almakta ve bunların korunması konusunda hükümetlere sorumluluk yüklemektedir.⁴⁵

Yine 1990 tarihli Kopenhag Toplantısı'nın ardından yayımlanan Kopenhag Belgesi'nin 30-40. maddeleri azınlık hakları ile ilgilidir. Belgenin 30. maddenin son paragrafında azınlık haklarının korunmasının önemi ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır. Kopenhag Belgesi, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan "Uluslararası Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi"ne temel oluşturması açısından önemlidir.⁴⁶

1992 Helsinki Zirvesi'nde, "mümkün olan en erken aşamada çatışma önleme enstrümanı" olarak Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği oluşturulmuştur. Görevi, ulusal azınlıkları içeren gerilimlere mümkün olan en erken aşamada erken uyarı ve erken eylem sağlamaktır. Her türlü kaynaktan bilgi toplama ve ilgili ülkeleri ziyaret ederek taraflarla görüşme yetkisine sahiptir. Yüksek Komiser'in yetkisine 2 sınırlama getirilmiştir : örgütlü terörizmle bağlantılı azınlık sorunlarını ve bireysel insan hakları ihlallerini incelememek. Komiserlik çalışmalarını gizlilik ve sessiz diplomasi ilkeleriyle yürütmektedir. UAYK devletlere azınlık sorunlarıyla ilgili olarak özel ve genel nitelikli, bağlayıcı olmayan tavsiyeler sunmaktadır. Komiserlik denetleyici bir mekanizma olmaktan ziyade, azınlıklara ilişkin dil, eğitim, kültür, yayın haklarıyla ilgili standartlar ortaya koymakta ve önleyici diplomasi faaliyeti yürütmektedir.⁴⁷

1.4.4. Avrupa Birliği Kapsamında Azınlıklar

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren "Avrupa Birliği Antlaşması", diğer adıyla "Maastricht Antlaşması", amaçlarını sıraladığı Ortak Hükümler başlığı altında, 6. maddede üzerine kurulduğu "özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ilkeleri ile hukuk devleti ilkesi" çerçevesinde, Roma'da 1950 yılında imzalanan İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nde güvence altına alındığı şekilde ve üye devletlerdeki ortak anayasal geleneklerden Topluluk hukukunun genel

⁴⁵ Münci Kapani, a.g.e., s. 78-80.

⁴⁶ Zeri İnanç, a.g.e., s. 37-39.

⁴⁷ Zeri İnanç, a.g.e., s. 39-42.

prensipleri şeklinde ortaya çıkan ilkeler çerçevesinde temel haklara saygı göstermektedir.⁴⁸

Avrupa Birliği, azınlıklar konusuna duyduğu hassasiyeti, üyelik kriterleri olarak ortaya koyduğu Kopenhag Kriterleri'ne yansıtmaktadır. Kopenhag Kriterleri'nin siyasi nitelikli kısmında üyelik başvurusu yapan devletin; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına dayanan ve azınlıklara saygı gösteren ve onları koruyan nitelikte olması gerektiğini ortaya koymaktadır.⁴⁹ Bu ifadeyle, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde, insan haklarına saygının mutlak öncelik taşıdığı ifade edilmektedir.⁵⁰

Aralık 2000'de toplanan Nice Zirvesi'nde imzalanan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda da azınlıklara vurgu yapılmaktadır. 54 maddeden oluşan söz konusu şartın 21. maddesinde cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, kalıtsal özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya başka herhangi bir görüş, bir azınlığın üyesi olma, hususiyet, doğum, maluliyet, yaş veya cinsel eğilim gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılması yasaklanmaktadır. Şartın 22. maddesinde ise AB'nin "kültür, din ve dil çeşitliliğine saygı" gösterdiği belirtilmektedir.⁵¹ AB tarafından benimsenen azınlık rejimi; BM, AGİK ve Avrupa Konseyi bünyesinde yapılan çalışmalar ve ortaya konan belgeler referans kabul edilerek geliştirilmiş bir alt rejimdir. Birlik, uluslararası hukukta üretilen normları bölgesel düzeyde yaşama geçirmeyi amaçlamaktadır. AB, güçlü bir Avrupa kimliğinin üst kimlik olarak ortaya çıkmasında büyük engel olarak gördüğü ulusal kimlikleri azınlıklar yoluyla zayıflatmak gibi bir saikle de konuya yaklaşmaktadır.⁵²

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın çözümünü getirmek istediği esas sorun, bir temel hakkın, Birlik organlarının artan yetkileri karşısında Birlik düzenlemeleri tarafından ihlali durumunda, mağdurun gerek topluluk hukukunun üstünlüğü nedeniyle ulusal koruma, gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sisteminden yararlanılması durumudur. Günümüzde, Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve

⁴⁸ H. Günuğur, "Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları", (EKO:2005), s. 114.

⁴⁹ http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhag_kri.html Erişim Tarihi: 5 Mart 2009.

⁵⁰ F. Türkmen, "Avrupa Birliği ve İnsan Hakları", (Boyut: 2003), s. 149.

⁵¹ The Charter of Fundamental Rights, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/133501.htm>, Erişim Tarihi: 03.11.2009.

⁵² Erol Kurubaş, "Avrupa Birliği'nin Azınlıklara Yaklaşımı ve Avrupa Bütünleşmesine Etkileri", **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı: 23, Yıl: 2001 (Yaz Sayısı).

Avrupa Parlamentosu'nun kabul ettiği ortak bir metin konumunda olan Şart, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı (ATAD) açısından bağlayıcı olmasa da, özellikle temel haklarla ilgili AB Antlaşması 6. maddeyi yorumlarken esin kaynağı olduğu söylenebilir. Ancak kurucu antlaşmalara dahil edilmedikçe, Birliğin "yumuşak hukuku" olduğu ve Birliğin tedbirlerine karşı bireylere ATAD'a doğrudan başvuru hakkı tanımadığı ortadadır.⁵³

Avrupa Birliği, insan hakları konusunda olduğu gibi azınlık hakları konusunda da Avrupa Konseyi ilke ve kurallarını benimsemiş ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler Avrupa Konseyi sözleşmelerine imza atıp onaylamışlardır. Azınlık hakları konusunda Avrupa Konseyi'nin Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi, Avrupa Komisyonu'nun aday ülkeler için hazırladığı ilerleme raporlarında temel alınmaktadır. Dolayısıyla, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolundaki aday ülkelerde bu hakların hangi düzeyde korunduğuna ilişkin temel kaynak bu Çerçeve Sözleşmedir.

Bunun yanı sıra, tüm AB üyesi ülkelerin onayladıkları 21 Aralık 1965 tarihli BM Her Çeşit Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'ne temellenen, 2003 tarihli AB Konseyi Irk Eşitliği Tüzüğu de göçmen ve etnik azınlıklara ilişkin ayrımcılığın önüne geçmek amacıyla kabul edilmiştir.

Farklı tarihsel geçmişleri coğrafî ve demografik özellikler, tanımlar ve kavramlar dolayısıyla Avrupa Birliği üyesi devletlerde azınlıklara ilişkin yasa, politika ve uygulamaların gelişimi bazı farklılıklar ortaya koyar. AB üyesi devletler, göçmen ve ulusal azınlık kavramlarına yaklaşımları açısından üç grupta değerlendirilebilir: İlk grupta Fransa, Hollanda ve Birleşik Krallık gibi eski sömürge topraklarından göç alan ülkeler; ikinci grupta Avusturya, Belçika, Danimarka, Almanya, Lüksemburg ve İsveç gibi düzenli göç alan ülkeler ve son grupta da daha önce göç verirken, 1980'lerin sonundan itibaren göç almaya başlayan İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan ve 1990'ların başında Finlandiya ve İrlanda yer alır. Bununla birlikte, bazı ülkeler birden fazla gruba dahil olabilir.⁵⁴

⁵³ E. Öztan, Avrupa Temel Haklar Şartı, Kitap, 2005, s.194.

⁵⁴ <http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/comparativestudy/CS-Legislation-en.pdf>, Erişim tarihi: 18 Ekim 2009.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BULGARİSTAN'DA SİYASAL SİSTEM VE AZINLIKLAR

2.1. Bulgaristan'da Siyasal Sistem

2.1.1. Bulgaristan'ın Kısa Tarihçesi

Birinci Bulgar Devleti, 681 yılında kurulup, çeşitli Asya kabilelerinin karışımından oluşmuştur. Bundan birkaç yüzyıl sonra, Birinci Bulgar Krallığı I. Çar Simeon yönetimi altında, 893 ila 927 yıllar arasında 'Altın Çağ' ını yaşamıştır.⁵⁵ Bu dönemde, Bulgar kültür ve edebiyatı zirvesine ulaşmıştır. Yine 19. yüzyılda, Ortodoks Hıristiyanlık Bulgaristan'ın resmi dini olmuş ve Kiril alfabesi benimsenmiştir.⁵⁶

1018 yılında Bulgaristan, kısa bir dönem için Bizans hakimiyeti altına girmiştir. 1185 yılında Bulgarlar Bizans hakimiyetinden kurtulup, 1202 yılında İkinci Bulgar Krallığı kurulmuştur.⁵⁷

14. yüzyılda, Balkanlarda genişleyen Osmanlı egemenliği sonuçta Bulgaristan'ı da etkilemiş ve 1369 yılında Bulgaristan Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur. 1877-78 Türk-Rus Savaşı ve 1885 tarihli Berlin Anlaşması neticesinde Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bir ölçüde özerklik kazanmış olsa da tam anlamıyla bağımsızlığına 1908 yılında kavuşabilmiştir.⁵⁸

1900'lü yılların başından ortalarında kadar Bulgaristan'ın sosyal ve politik durumu oldukça çalkantılı bir süreç yaşamıştır. Bulgaristan Birinci ve İkinci Balkan Savaşlarına (1912 ve 1913 yıllarında) katılmış, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında da İttifak ve Mihver Devletleri tarafında yer almıştır.⁵⁹

⁵⁵ Dimitar Filipov, **Balgarskata Natzia: Vzhod i Drami** (*Bulgar Ulusu: Yükseliş ve Drama*), Formprint, Sofya 2002, s. 28.

⁵⁶ R.J.Crampton, **A Concise History of Bulgaria**, Cambridge University Press, Cambridge, 1997, s. 10.

⁵⁷ Ben Fowkes, **Ethnicity and Ethnic Conflict in Post-Communist World**, Palgrave, New York, 2002, s.21.

⁵⁸ Florian Bieber, **Muslim Identity in the Balkans before the Establishment of Nation States**, Nationalities Papers, cilt 28(1), 2000, s. 14.

⁵⁹ Rumiana Andreeva, **Natsiya i Natsionalizam v Balgarskata İstoriya (Bulgar Tarihinde Millet ve Milliyetçilik)**, Paradigma, Sofya, 1998, s. 46.

İkinci Dünya Savaşı'nda Mihver Devletlerin yenilgisinden sonra, ülkeye baskın sistem olarak komünizm yerleşmiştir. II. Çar Simeon sürülmüş ve Nisan 2001'de Bulgaristan'a dönüşüne kadar Madrid, İspanya'da kalmıştır. 1946 yılından itibaren Bulgaristan, Sovyetler Birliği'nin Balkanlardaki uydusu olmuş ve Soğuk Savaş dönemi süresince bu statüsünü korumuştur.⁶⁰

1989 yılında komünist başkan Todor Jivkov'un yönetimden çekilmesiyle birlikte ülkede demokratik değişim başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri ilk çok partili seçim 1990 yılında gerçekleşmiştir. O döneme kadar iktidarda bulunan Bulgar Komünist Partisi (BKP), Bulgar Sosyalist Partisi (BSP) adını almış ve 1990 seçimlerini kazanmıştır. Yeni anayasanın kabulünden sonra, ilk demokratik parlamento seçimleri 1991 yılında gerçekleşmiştir. Bu seçimleri Birleşik Demokratik Cephe kazanmıştır. Bir sonraki yıl ise ilk doğrudan cumhurbaşkanı seçimi gerçekleşmiştir.⁶¹

2.1.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bulgaristan'ın Siyasal Sistemi

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olduğu gibi, İkinci Dünya Savaşından sonra da dünya sistem ve ekonomilerini değiştirecek unsurlar meydana gelmiştir. Savaşın galip çıkan ülkeler savaş sonrası ortamda temel eğilimleri belirlemiş, topraklar global çıkarlar çerçevesinde bölüştürülmüş, bir ulusa ait gruplar başka ulusun topraklarında kalmış ve yapay federasyonlar kurulup, self determinasyon haklarını kullanamamıştır.

Bunların yanı sıra, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra siyasal ve ekonomik alanda yeni eğilimler de ortaya çıkmıştır. İki farklı sistem meydana gelmiştir - kapitalizm ve sosyalizm. İki karşıt sistem oluşmuş ve Soğuk Savaş dönemi başlamıştır.

1944'te Sovyet askerlerinin ülkeyi işgal etmesi, sosyalist rejimin kurulmasına zemin hazırlamak açısından önemli bir gelişme olmuştur. 1944 yılının 'Dokuz Eylül Devrimi'nden sonra Kimon Georgiev'in başkanlığındaki Vatan Cephesi iktidara gelmiştir. 1946'da Bulgar Komünist Partisi üyesi olan Georgi Dimitrov ise başbakan

⁶⁰ R.J.Crampton, a.g.e., s. 31.

⁶¹ Ben Fowkes, a.g.e., s. 44.

görevine seçilmiştir. 15 Eylül 1946'da gerçekleştirilen bir referandumda oy verenlerin %95'i monarşinin kaldırılmasını istemiştir ve Bulgaristan 'halk cumhuriyeti' ilan edilmiştir. İki kutuplu dünya sisteminde Bulgaristan Doğu Bloğu'nda yer almıştır ve Soğuk Savaş dönemi süresince SSCB'nin en sadık müttefiklerinden biri olmuştur. Bu dönemde Bulgaristan, hem iç hem dış politika olaylarında büyük ölçüde Sovyetlere bağlı olmuştur, bu nedenle zaman zaman Bulgaristan Sovyet Cumhuriyetlerden biriymiş gibi algılanmıştır.⁶²

Ülkede, 9 Eylül 1944 tarihinde kurulan yeni toplumsal ve siyasi sistem sonraki 4-5 yılda şekillenerek, totaliter yönetim biçimine sahip Sovyet tipi sosyalizm halini almıştır.⁶³ Bulgaristan Halk Cumhuriyeti 4 Aralık 1947'de kabul edilen ve 1971 yılına kadar yürürlükte kalan Anayasa veya diğer adıyla *Dimitrovska Konstitutsiya* ile yönetilmiştir. Bu Anayasa'ya göre Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin siyasi sisteminin temel prensipleri halk egemenliği, güçler birliği, sosyal demokrasi, hukukun üstünlüğü ve sosyalist enternasyonalizmdir. Devletin temsil organları, genel ve gizli oyla seçilen Halk Meclisi ve 'halk kurulları'dır.

Halk Meclisi, devletin en üst yönetim organıdır, yasama ve yürütme gücünü toplamaktadır ve bütün devlet organları üzerinde denetleme yetkisine sahiptir. Ülkenin tek yasama organı olmakla birlikte, aynı zamanda sosyal yaşamın, iç ve dış politikanın da belirleyicisidir. 400 milletvekilinden oluşmaktadır ve görev süresi 5 yıldır. Halk Meclisi yılda en az üç kez toplanır. Devlet Kurulu'nu, Bakanlar Kurulu'nu, Yüce Mahkeme'yi ve başsavcıyı atama ve görevden alma yetkisine sahiptir.

Devlet Kurulu, Halk Meclisi üyeleri arasından ve tarafından seçilen sürekli faaliyet gösteren üst yönetim organıdır. Karar alma ve uygulama yetkilerini toplamaktadır. Halk Meclisi'ne bağlı bir üst yönetim organı olarak, aynen onun gibi, yasama ve yürütme gücünü bünyesinde toplamaktadır. Devlet Kurulu üyeleri, Halk Meclisi üyeleri arasından seçilir ve bütün faaliyetlerinden Halk Meclisine karşı sorumludur. Yönetim yapısını Başkan, Yardımcı Başkan, Sekreter ve üyelerden

⁶² Lubomir İvanov, *İstoria na Bulgaria v Sedem Stranici* ('Yedi Sayfada Bulgaristan Tarihi'), Abagar, Sofya, 2007, s. 4.

⁶³ İbrahim Yalimov, *İstoriya na Turskata Obşnost v Balgaria* (Bulgaristan'daki Türk Topuluğunun Tarihi), İMİR, Sofya 2002, s.277.

oluşmaktadır. Başkan, Devlet Kurulu faaliyetlerini yürütür ve Kurulu yurt içinde ve yurt dışında diğer devlet kurumları önünde temsil eder.

Bakanlar Kurulu, devlet iktidarının üst yürütme organıdır. Devletin yönetimiyle ilgili en önemli sorunlarla ilgilenmektedir. Başkan, Yardımcı Başkan, bakanlar ve bakanlık seviyesinde olan kurumların başkanlarından oluşmaktadır. Bakanlar kurulu üyeleri ilgili bakanlığa ya da bakanlık seviyesinde olan kuruma başkanlı eder. Bakanlar Kurulu, bütün faaliyetlerinden Halk Meclisine ve Devlet Kuruluna karşı sorumludur.

Halk kurulları, bölge düzeyinde ülke politikasının uygulanmasını sağlayan yerel yönetim organlarıdır. Bunlar Belediye, Bölge (Sofya ve Plovdiv için) ve İl halk meclisi olmak üzere üç yapılanma şekli arz etmektedir. Halk meclisi üyeleri, ilgili belediye, il ve bölgeden seçilen temsilcilerden oluşmaktadır ve yılda en az seçmenlere faaliyetleriyle ilgili rapor vermektedir. Halk meclisleri, halkın yönetime katılımı ilkesi açısından en efektif kurum niteliğindedir. Halkın siyasal hayata katılımı oldukça tevik edilen bu dönemde, bu meclisler, vatandaşlara faaliyetlerinde yer alma imkanını oldukça geniş tutmaktadır. Halk meclisleri faaliyetlerini, aynı zamanda, diğer sosyal ve sendikal kurumlarla da koordinasyon içinde yürütmektedir. Halk meclislerinin yürütme organı, meclis üyeleri arasından seçilen icra komisyonlarının elindedir.⁶⁴

1947 tarihli *Dimitrovska Konstitutsiya* Anayasası 1971 yılında, benzer ilkeleri içeren *Jivkovksa Konstitutsiya* adı verilen Anayasa'ya yerini bırakmıştır. 1971 Anayasası totaliter rejimin sona ermesiyle yürürlükten kalkmıştır.

1940'lı yılların ortasına kadar Bulgaristan, sanayi açıdan az gelişmiş ülke olarak kalmıştır. Ülkede sanayi üretiminin sadece %7'lik kısmı ağır sanayi kurumlarında gerçekleşip, büyük kısmı el üretimiyle gerçekleşmiştir.⁶⁵

---

⁶⁴ 1947 Bulgaristan Anayasası.

⁶⁵ Stoyan Donçev, '**Razpadane na Balgarskite Predpriyatiya i Prestrukturirane na Industrialnata Deynost'** (Bulgar Kurumlarının Yapısal Değişimi ve Sanayiinin Yeniden Yapılandırılması), İFPS, Sofya, 2000, s.11.

Bulgaristanda iki belirgin sınıf oluşmuştur – bir tarafta Bulgar Komünist Partisi'nin üst kademelerinde bulunanlardan oluşan siyasi ve ekonomik elit, diğer tarafta ise işçi sınıfı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'ın sanayileşmesine katkıda bulunan birkaç önemli faktör bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi SSCB'nin desteğidir. COMECON sayesinde Bulgaristan'a karlı koşullarda büyük krediler sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, SSCB sahip olduğu geniş ve deneyimli kadroların bir kısmını Bulgaristan'a göndermiştir. Bir diğer önemli faktör ise, köylerden kentlere gerçekleşen göç dalgalarının sonucunda oluşan ucuz işgücüdür.⁶⁶

Bulgaristan'ın ekonomik sisteminin tam anlamıyla değişimi, 1947 yılının sonunda gerçekleşen sanayinin kamusallaştırılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu dönemde, sanayileşme girişimleri COMECON'u oluşturan tüm sosyalist ülkeler için geçerli olmuştur.⁶⁷

2.1.3. İki Kutuplu Sistem Sonrası Bulgaristan'ın Siyasal Sistemi

Soğuk Savaş'ın bitimi ve Sovyetlerin dağılmasından sonra Bulgaristan da değişen dünya sisteminden etkilenmiştir. Soğuk Savaş süresince Sovyet Bloku'nda yer alan Bulgaristan, 1989 yılından sonra siyasal, sosyal ve ekonomik yapısında köklü değişimlere yönelmiştir.

Bulgaristan'da demokratik değişimlerin resmi başlangıç tarihi olarak, 10 Kasım 1989, ülkeyi otuz yıldan fazla yöneten Todor Jivkov'un iktidardan düşürülmesi tarihi kabul edilmektedir. Bu tarihi izleyen günlerde, Demokratik Güçler Birliği ve diğer bazı bağımsız kuruluşlar oluşmuş ve değişim süreci hız kazanmıştır. Ülkedeki komünist rejimin sona ermesinin başlıca sebebi SSCB'nin dağılması olmakla birlikte, bu tarihten önce var olan bazı faktörlerin de bu sürece etkisi olmuştur. Bunlardan en önemlileri, 1980'li yıllarda yaşanan ekonomik krizin getirdiği toplumsal memnuniyetsizlik ve 1989 yılında meydana gelen, Bulgaristan Türklerinin zorunlu göçünden doğan tepki olmuştur. Demokratik değişimlerin

---

⁶⁶ Stoyan Donçev, a.g.e., s.13.

⁶⁷ Georgi Naydenov, 'Subektivniya Faktor i Obektivnitate Vazmojnosti na Sotsializma v NRB' (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Sosyalizmin Sübjektif Faktörü ve Objektif Fırsatları), Nauka i İkustvo, Sofya, 1986, s 44.

başlamısından hemen önce başka partilerin kurulması, siyasal çoğulculuk ilkesini yerine getirip değişimin önemli bir kademesi olmuştur. Nitekim, ekonomik değişim – kamu mülkiyetinin özel mülkiyete dönüştürülmesi ve piyasa mekanizmasını hayata geçirilmesi – çok daha zorlu gerçekleşmiştir. Uluslararası ilişkiler açısından ise, Bulgaristan'ın NATO ve Avrupa Birliği'ne dahil olması ile totaliter rejimden demokratik yapıya geçiş süreci tamamlanmıştır.⁶⁸

Hukuki açıdan değişim süreci, totaliter rejim dönemi süresince uygulanan 1971 Jivkov Anayasası'nın, halen yürürlükte olan 1991 Anayasası ile değiştirilmesiyle tamamlanmıştır. 1991 Anayasası Bulgaristan'ın demokratik sisteme geçişine bağlı olarak, hukuk devleti ve sosyal devlet ilkelerine bağlı olarak inşa edilmiştir:

1991 tarihli Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasası, madde 1: *Bulgaristan, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan, yönetim biçimi parlamenter demokrasi olan, halkın egemenliği ilkesine dayanan cumhuriyettir.*

Madde 2: *Bulgaristan Cumhuriyeti, yerel yönetimler vasıtasıyla merkezi politikaları tüm ülkede uygulayan üniter yapıli devlettir. Özerk bölgelerin, her ne sebeple olursa olsun, kurulamaz. Anayasa temel kanun olup, diğer kanunlar Anayasa'ya aykırı nitelikte olamaz. Devlet iktidarı yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç erkten oluşmaktadır.*

Madde 9: *Bulgaristan'ın Silahlı Kuvvetleri ülkenin egemenliğini, güvenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlamak ve korumakla yükümlüdür.*

Madde 11: *Bulgaristan'ın siyasal hayatı çoğulculuk prensibine göre şekillenmelidir. Partiler vatandaşların istekleri ve çıkarları doğrultusunda oluşmalı ve faaliyet sürdürmelidir. Etnik, ırksal ya da dini temelli parti kurulamaz.*

8 Ekim 1991 tarihinde, yukarıdaki maddeye dayanarak, Yüce Halk Meclisi'nden 93 milletvekili Anayasa Mahkemesi'ne HÖH'nin Bulgaristan Anayasası'na aykırı olup olmadığı ile ilgili bir karar açıklaması ile ilgili bir dilekçe

---

⁶⁸ Doç. Dr. Evgeniya Kalinova, Sofya Üniversitesi Tarih Fakültesi Öğretim Üyesi, 10.10.2009 tarihinde Bulgar Radyosu'na verdiği röportaj.

vermiştir. Anayasa Mahkemesi Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin Bulgaristan Anayasası'na aykırı olmadığına karar vermiştir.

2.1.4. Bulgaristan'da Siyasal Partiler

Bulgaristan'da siyasal partilerin kurulması ve faaliyetleri Siyasal Parti Kanunu ile düzenlenmiştir. Buna göre siyasal partiler, vatandaşların çıkarları çerçevesinde şekillenen ve bu çıkarların korunmasına yönelik faaliyette bulunan organizasyonlardır. Siyasal parti faaliyetleri Anayasa ve diğer yasalara aykırı nitelikte olamaz.⁶⁹

Sofya Bölge Mahkemesi'nin verdiği bilgiye göre, 2009 yılı itibariyle, Bulgaristan'da 339 kayıtlı siyasal parti bulunmaktadır. Bu sayı, Sofya Bölge Mahkemesi tarafından 5 yıl fazladan faaliyet göstermemiş 156 siyasal partinin kaydının silinmesiyle oluşmuştur.⁷⁰ Uzun demokratik geçmişe sahip ülkelerde bu sayı çok daha az olmakla birlikte bu durum Bulgaristan'da siyasal kültürün hala sağlam temellere oturmamış olduğunun göstergesidir.

Diğer taraftan, bu siyasal partilerin çoğu Bulgaristan'ın siyasal hayatına aktif bir şekilde katılmadıkları ve ülke politikasında etkili olmadıkları görülmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, demokratik rejime geçişten 2009 yılında kadar olan dönemde, ülkede merkez ve sol partilerin Bulgaristan'ın siyasal hayatında daha etkili oldukları görülmektedir:

---

⁶⁹ 1 Nisan 2005 tarihli Bulgaristan Cumhuriyeti Siyasal Partiler Kanunu.

⁷⁰ *Dnevnik Gazetesi*, 8 Mart 2009, s.4.

Tablo 1: Demokratik sisteme geçişten sonraki Bulgar hükümetleri⁷¹

TARİHLER	BAŞBAKAN	MECLİSTEKİ PARTİLER
3 Şubat 1990-22 Kasım 1990	Andrey Lukanov	Bulgar Komünist Partisi (BKP)
22 Kasım 1990- 20 Aralık 1990	Andrey Lukanov	Bulgar Sosyalist Partisi (BSP, BKP'nin devamı)
20 Aralık 1990- 8 Kasım 1991	Dimitar Popov	Bulgar Sosyalist Partisi (BSP), Demokratik Güçler Birliği (SDS), Bulgaristan Tarım Halk Birliği (BZNS)
8 Kasım 1991- 30 Aralık 1992	Filip Dimitrov	Demokratik Güçler Birliği (SDS)
30 Aralık 1992- 17 Ekim 1994	Lyuben Berov	HÖH (DPS) , Bulgar Sosyalist Partisi (BSP)
17 Ekim 1994- 25 Ocak 1995	Reneta İncova	Geçici olarak cumhurbaşkanı tarafından atanan hükümet
25 Ocak 1995- 12 Şubat 1997	Jan Videnov	Bulgar Sosyalist Partisi (BSP), Bulgaristan Tarım Halk Birliği (BZNS), Ekoglasnost
12 Şubat 1997- 21 Mayıs 1997	Stefan Sofiyanski	Geçici olarak cumhurbaşkanı tarafından atanan hükümet
21 Mayıs 1997- 24 Haziran 2001	İvan Kostov	Demokratik Güçler Birliği (SDS), Bulgaristan Tarım Halk Birliği (BZNS), Demokratik Parti
24 Haziran 2001- 17 Ağustos 2005	Simeon Sakskoburgotski	II. Simeon Ulusal Hareketi (NDSV), HÖH (DPS)
17 Ağustos 2005- 27 Temmuz 2009	Sergey Stanişev	BSP, NDSV, DPS

Kaynak: Bakanlar Kurulu Resmi İnternet Sayfası

2009 yılında Avrupa Birliği genelinde gerçekleşen Avrupa Parlamentosu Seçimlerden sonra, hem Bulgaristan'da hem Avrupa Birliği'nde sağ eğilimli

⁷¹ 27 Temmuz 2009 tarihi öncesine kadar Bulgaristan'ın Bakanlar Kurulu resmi internet sitesi www.old.government.bg, Erişim tarihi: 9 Eylül 2009.

partilerin güçlendiği gözlemlenmiştir.⁷² Bulgaristan'da bu eğilim, Avrupa Parlamentosu Seçimleri'nden hemen sonra gerçekleşen Genel Seçimlerde de sağcı GERB partisinin seçimi kazanmasıyla devam etmiştir.

2009 Genel Seçimlerinde Bulgaristan'daki % 4'lük seçim barajını aşır Parlamento'ya giren altı parti bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla GERB, BSP, HÖH, ATAKA Partisi, Mavi Koalisyon ve RZS'dir.⁷³

2.1.4.1. GERB

GERB, 3 Aralık 2006 yılında Sofya'da kurulmuştur, doğal lideri Boyko Borisov, parti Genel Başkanı ise Tsvetan Tsvetanov'dur. GERB, siyasal yelpazenin sağında bulunmaktadır ve temel felsefesini liberal konservatif olarak belirtmektedir.⁷⁴ ATAKA Partisi'ne benzer bir şekilde kısa sürede çok sayıda üye toplayabilmiş ve 2009 Parlamento Seçimlerinde meclise kolayca girmesini sağlayacak oy desteğine sahip olmuştur.

GERB, kuruluşundan kısa bir süre sonra, 2007 yılında gerçekleşen Avrupa Parlamentosu seçimlerinde 5 milletvekili koltuğu kazanmıştır. Aynı seçimde HÖH'nden 4 milletvekili seçilmiştir.⁷⁵ 2009 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde, HÖH milletvekili sayısını üçe indirirken, GERB yine seçimlerden birinci çıkarak Avrupa Parlamentosu'na beş milletvekili gönderme hakkını kazanmıştır. Avrupa Parlamentosu'nda GERB, Avrupa Halk Partisi grubunda yer almaktadır. Avrupa Halk Partisi (EPP) de sağ görüşlü oluşumdur ve Avrupa Parlamentosu'nda en çok koltuğa (264) sahip olan gruptur.⁷⁶

Boyko Borisov, bir çok kez medyada ülkedeki etnik azınlıklar ve özellikle Türkler hakkında tartışma yaratan açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin, 30 Ekim 2008'de, Bulgar televizyon kanalı BTV'ye verdiği bir röportajda Borisov, Yeniden Doğuş Süreci'nin mantığı değil, uygulama tarzının yanlış olduğunu söylemiştir.⁷⁷ Borisov'a göre bu süreç çok daha yavaş ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmeliydi.

⁷² *Balkan Günlüğü* Gazetesi, 27 Haziran 2009., s. 7.

⁷³ Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (BAL-GÖÇ) resmi web sayfası, <http://www.balgoc.org/bilgiler.php?no=165>, Erişim tarihi: 31 Temmuz 2009.

⁷⁴ GERB resmi internet sayfası www.gerb.bg, Erişim tarihi: 6 Haziran 2009.

⁷⁵ 1 Nisan 2005 tarihli Bulgaristan Cumhuriyeti Siyasal Partiler Kanunu.

⁷⁶ Capital Gazetesi, 13-19 Haziran 2009, sayı 23, s.21.

⁷⁷ <http://www.mediapool.bg/show/?storyid=145332>, Erişim tarihi: 5 Mayıs 2009.

HÖH, bu açıklamaya tepki vererek, GERB'in üyesi olduğu Avrupa Halk Partisi'ni adalete sevkedeceğini açıklamıştır. Aynı konuşmada GERB lideri Borisov, 'Şu husus kesinlikle açıklığa kavuşmalı: Bulgaristan'da Bulgar vatandaşları vardır, Türkiye'de Türk, Sırbistan'da Sırp. Kendilerini Bulgar hissedenler için bu böyledir, kendisini Türk hisseden Türkiye'ye gitsin' demiştir. Borisov'un bu açıklamasını, Cumhurbaşkanı Pırvanov *pot kırma* olarak nitelendirmiştir ve ülkede etnik gerginlik yaratılmaması adına ondan bu konuda özür dilemesini istemiştir.⁷⁸ Dönemin Başbakanı Sergey Stanişev ise bunun *tehlikeli konuşma* tarzı olduğunu söylemiştir. Borisov'un bu konuşmasından bir kaç gün önce Stanişev medyada, *etnik haritanın*, ne amaçla olursa olsun masaya yatırılması *ateşle oynamak* olduğunu ifade etmiştir.⁷⁹

Borisov'un çok tartışılan diğer bir açıklaması, Şubat 2009'da, Şikago'daki Bulgar topluluğu önünde yaptığı konuşmada Türkleri 'kötü malzeme' olarak nitelendirilmesi olmuştur. Konuşmasında Borisov, etnik Bulgar olan vatandaşların oy haklarını kullanmadıkları için Türklerin iktidara gelebildiklerini ve bu durumun değiştirilmesi için Bulgarların aktif bir şekilde oylamaya katılmaları gerektiğini ifade etmeye çalışırken şu ifadeyi kullanmıştır: 'Bulgaristan'ın en büyük sorunu kötü insan malzemesidir. Mevcut toplumun yapısı nedir – 1 milyon çingene, 700 – 800 bin Türk, 2.5 milyon emekli. GERB'in karşısında bunlar var. Tüm aptallıklarıyla emekliler nostalji duyuyor, gençliklerini hatırlayıp sıra halinde Stanişev'e oy vermeye gidiyorlar. Bir de siz – 1.5 milyon – ülkeden kaçanlar..⁸⁰ HÖH ve Bulgar Sosyalist Partisi, Borisov'un bu söylemini faşizan ve ırkçı olarak nitelendirmişlerdir.⁸¹ Bulgaristan Emekliler Birliği ise Borisov'a ayrımcılıktan dolayı dava açmıştır.⁸²

Diğer bir röportaj sayesinde Borisov'un bir Türk'ü hangi koşullarda sorun olarak görmeyeceği de öğrenilmektedir - Borisov'a göre Bulgaristan'da yaşayan bir Türk, kendisine Türk demediği sürece GERB ve lideri için sorun oluşturmayacaktır. Nitekim, GERB Başkanın HÖH ve Ahmet Doğan'ı en çok eleştirdiği nokta Türk

⁷⁸ http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=300719, Erişim tarihi: 5 Mayıs 2009.

⁷⁹ http://news.ibox.bg/news/id_1594317765, Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

⁸⁰ http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2009/02/05/669511_boiko_borisov_nedovolen_ot_loshia_chovesh_ki_material/, Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

⁸¹ <http://www.mediapool.bg/show/?storyid=148682&p=19>, Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

⁸² <http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=172799>, Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

kelimesinin lügatlerine sokması dır. Borisov'a göre bu şekilde etnik ayrımlar suni olarak yaratılmaktadır ve *Bulgaristan Müslümanları'nın seçimlerde uygun adımlarla HÖH'e oy vermeye gitmesini amaçlamaktadır*. Ona göre bu durum da demokrasiye aykırı olduğu gibi aynı zaman da etnik ayrımcılıktır.⁸³

Bulgaristan'daki Türkleri en büyük sorun ve hedef olarak gören Borisov, seçim öncesi Balkan Günlüğü Gazetesi'ne yaptığı olumlu bir imaj çizmeyi amaçlayan açıklamaları Bulgaristan Türkleri nezdinde itibar görmemiştir. Üstelik, bazı yorumlara göre Borisov'un açıklamaları siyasi manevradır.⁸⁴

Sosyolojik araştırmalara göre, GERB'in büyük sayıda seçmeni çekebilmenin en önemli nedeni statükoya karşı parti profili çizmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra GERB, ülkedeki kararsız seçmenlerin de büyük kısmını çekebilmiştir.⁸⁵

5 Temmuz 2009 Genel Seçimlerinde en çok oy alan GERB, 27 Temmuz tarihinde, sağcı ATAKA, RZS ve Mavi Koalisyon ile koalisyona girmeyip, bu partilerin desteğini alarak tek başına azınlık hükümeti kurmuştur. BSP ve HÖH muhalafete geçmiştir.⁸⁶

2.1.4.2. Bulgar Sosyalist Partisi (BSP)

Bulgar Sosyalist Partisi, 2 Ağustos 1891 tarihinde Bulgar Sosyaldemokrat Partisi olarak kurulan ve 1903'te Bulgar İşçi Sosyaldemokrat Partisi'ne dönüştürülen partinin günümüzdeki devamıdır. Kuruluşundan bu yana BSP sol parti profilini benimsemiştir. 1919 yılında Bulgar İşçi Sosyaldemokrat Partisi adını Bulgar Komünist Partisi olarak değiştirmiş ve Komünist Enternasyonal'e üye olmuştur. 1923 yılında gerçekleştirilen darbeden sonra Bulgar Komünist Partisi yasaklanmış ve izleyen yirmi yılda faaliyetlerini gizli yürütmüştür. 9 Eylül 1944 tarihinde, Sovyet askerlerinin Bulgaristan'ı işgal etmesiyle, Bulgar Komünist Partisi iktidara getirilmiştir. Bulgaristan Komünist Partisi, SSCB tecrübesine dayalı komünist toplum yaratmayı hedeflemiştir. 10 Kasım 1989 tarihinde, Bulgar Komünist Partisi'nin üst kademelerinde yer alan bazı reformcu kişiler Todor Jivkov'u

⁸³ <http://www.mediapool.bg/show/?storyid=145391> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

⁸⁴ Balkan Günlüğü Gazetesi, 27 Haziran 2009, s.3.

⁸⁵ Alpha Research Ajansı, 2009 Parlamento Seçimlerinde Seçmenlerin Sosyo-demografik Profili Araştırması, Temmuz 2009.

⁸⁶ Dnevnik Gazetesi, 28 Temmuz 2009, s.1.

iktidardan devirmiş ve partilerini dünyada ve ülkede başlayan demokratik değişimlere göre yeniden şekillendirmeye başlamıştır. 1990 yılında Bulgar Komünist Partisi siyasal çizgisini demokratik sosyalizmin prensiplerine göre değiştirmeye karar verdiğini açıklamış ve Bulgar Sosyalist Partisi (BSP) adını almıştır.⁸⁷

BSP, 1990 yılında VII. Büyük Halk Meclisi'nde, daha sonra da 36., 37., 38., 39. ve 40. Millet Meclislerinde meclis grubuyla temsil edilmiştir. Kurmuş oldukları hükümet ve başbakanlar ise şöyledir: Başbakan Andrey Lukanov (8 Şubat-22 Eylül 1990, 22 Eylül-20 Aralık 1990), Jan Videnov (26 Ocak 1995-12 Şubat 1997), Sergey Stanişev (17 Ağustos 2005-27 Temmuz 2009). GERB'in kazandığı 2009 Genel Seçimlerinde BSP, kurulduğu tarihten bu yana en düşük oy oranını almıştır (% 17.7).⁸⁸

2.1.4.3. **ATAKA Partisi**

ATAKA Partisi, 17 Nisan 2005 yılında Sofya'da kurulmuştur. Başkanı ünlü Bulgar gazeteci Volen Siderov'dur.⁸⁹ Kuruluşunun ilk aylarında parti çok sayıda üye ve sempatan kazanıp kuruluşundan 4 ay sonra, 17 Ağustos 2005'te olan parlamento seçimlerine katılmış ve oyların % 8,93'ü alarak mecliste 21 milletvekili koltuğu⁹⁰ edinerek büyük bir başarı elde etmiştir. Agresif ve saldırgan tutumu ile dikkat çeken ve imajının HÖH'ne karşıt olan ATAKA Partisi, bu tutumundan dolayı diğer partilerden ve medyadan 'faşist' bir hareket olarak nitelendirilmekte ve sıkça eleştirilmiştir.

2009 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde 'ATAKA' partisi toplam 308 052 oy alarak, bir önceki seçimlerden 32 815 oy fazla almıştır. Sosyologlara göre bu durum, partinin taşradaki pozisyonunu arttırmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın, parti başkentte sadece 1231 oy kaybetmiştir.⁹¹

⁸⁷ Bulgar Sosyalist Partisi Resmi İnternet Sayfası, <http://www.bsp.bg/bg/pages/board> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

⁸⁸ Open Society Archives, Bulgarian Subject Files, <http://www.osaarchivum.org/db/fa/205-4-20-1.htm> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

⁸⁹ ATAKA Partisi Resmi İnternet Sayfası www.ATAKA.bg, Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

⁹⁰ Bulgaristan Merkez Seçim Kurulu verileri, www.cik.bg , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

⁹¹ http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

ATAKA Partisi'nin 2009 Avrupa Parlamentosu Seçimleri için seçim sloganı 'Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Girmesine Hayır' olmuştur.⁹²

ATAKA Partisinin yoğunlaştığı konular – yolsuzluk, ekonominin kötüleştirilmesi ve ortalama Bulgar vatandaşların çıkarlarının aleyhine yapılan özelleştirme faaliyetleri – parti seçmeninin profilini belirgin bir şekilde belirleyen konulardır. İstatistiklere göre, parti seçmenleri genellikle lise (veya daha düşük) eğitim düzeyine sahip, taşrada yaşayan ve 30 yaşın altında veya 50 yaşın üstünde olan Bulgar vatandaşlarıdır.⁹³

30 yaşın altında olan seçmen kitlesi, genellikle, partinin milliyetçi söyleminden etkilenmektedir. Bunlara göre, Bulgaristan'da etnik Bulgarların, yabancılara veya etnik azınlıklara karşı daha fazla hakka sahip olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda bu kesim, farklı din, kültür ve geleneklerin uygulanmasına şiddetle karşı çıkmaktadır.⁹⁴

50 yaşın üstünde olan ikinci seçmen grubu, genellikle, yukarıda bahsedilen ekonomik sorunlar, yolsuzluk ve özelleştirme gibi konulara ağırlık vermektedir. Dikkat çeken diğer bir unsur ise, parti üyelerinin çoğunluğu erkek olmasıdır. ATAKA Partisini çok belirgin erkek profili vardır ve ülkenin askeri üslerinin olduğu bölgelerde seçmenlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu seçmen grubu, siyasetçilere karşı negatif tutuma sahiptir ve ülkede daha fazla düzen ve güvenliğe gerek olduğu kanısındadır. Aynı zamanda, insanların kendi çıkarlarını koruyamadıkları için, güçlü lidere ihtiyaçları olduğunu düşünmektedir.

2009'da yapılan son Genel Seçimlerde, ATAKA Partisi, bir önceki seçimlerden seçmen kitlesini koruyabilen az sayıdaki partilerden biridir. ATAKA Partisi seçmenlerinin % 73'ü, partiye oy verme kararını seçim kampanyası başlamadan önce vermiştir. Aynı zamanda, seçmenlerin % 18'i de kararını son bir kaç günde aldığını, ATAKA ve ATAKA'nın diğer rakip partileri GERB, RZS, BSP, NDSV, Lider ve VMRO arasında tereddütte kaldığını göstermektedir.⁹⁵

⁹² http://news.ibox.bg/news/id_1540042525 , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

⁹³ http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

⁹⁴ http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

⁹⁵ http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

14 Aralık 2009 tarihinde, ATAKA Partisi, haftaiçi hergün Bulgar Ulusal Kanalı'nda verilen beş dakikalık Türkçe dilindeki haber bülteninin kaldırılıp kaldırılmamasıyla ilgili referandum teklifi getirmiş, Başbakan Borisov da bu girişimi desteklemiştir. ATAKA lideri Siderov'a göre, Bulgaristan'ın resmi dili Bulgarca olduğundan, Ulusal Kanal'da yabancı dilde, özellikle Türkçe yayın yapılması söz konusu olamaz.⁹⁶ Referandumun gerçekleşmesi için Bakanlar Kurulu'nun 1/5'nin ve Cumhurbaşkanının onayı gerekmektedir. Cumhurbaşkanı Pırvanov, referandum teklifi üzerine, referandumun Başbakan Borisov için hazırlanan bir handikap olduğunu ve Borisov'un da bunun farkında olmasını umduğunu söylemiştir.⁹⁷ Aynı konuyla ilgili HÖH Milletvekili Lütvi Mestan çoğunluğun azınlıklarla ilgili konularda karar vermesinin doğru olmadığını ve sonucu belli bir referandumun yapılmasının anlamsız olduğunu belirtmiştir.⁹⁸ Başbakan Borisov her ne kadar ilk başta ATAKA'nın referandum teklifini desteklemiş olsa da, sonraki günlerde Avrupa Birliği'nden olumsuz tepki aldığı için bu konudaki pozisyonunu değiştirmiştir.⁹⁹

2009 Genel Seçimleri için hazırladığı parti programında ATAKA Partisi kendisini Bulgar soyundan gelen ve Bulgar bilinci taşıyan vatandaşların birleştiği milliyetçi siyasi oluşum olarak tanımlamaktadır. Parti programında milliyetçilik şu şekilde tanımlanmaktadır: Bulgar milliyetçiliği diğer milliyetçilik akımlarından farklıdır. Şöyle ki, o şovenist değildir, diğer ülke ve uluslara karşı değildir ve esas olarak Bulgar olanlar dışında başka ulusun topraklarını işgal amacını gütmemektedir.¹⁰⁰ Parti sloganı Bulgaristan'ı Geri Alalım'dır. ATAKA Partisi, ekonomik anlamda da global ve kapitalist mekanizmalara karşı çıkmaktadır. Doğum oranını yükseltmek ve doğan çocukları Bulgar bilinci, Bulgar kanunları ve geleneklerine saygılı vatandaş olarak yetiştirmenin yanı sıra, parti programında yer

---

⁹⁶ Trud Gazetesi, 15 Aralık 2009, s.2.

Not: Ulusal Kanal'da Türkçe haber bülteni, DGB Milletvekili Ekaterina Mihaylova ve HÖH Milletvekili Güner Tahir'in Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ne dayanarak, azınlıkların andilinde haber yapılması için parlamentoya sundukları Radyo ve Televizyon Kanunu'nda değişikliğin kabul edilmesiyle 23 Ekim 2000 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Türkçe dilinde yapılan haber bülteni daha ilk günlerde diğer parlamento grupları ve kamuoyundan tepki almaya başlamıştır. (Capital Gazetesi, 30 Ekim 2000, s. 5).

⁹⁷ Trud Gazetesi, 16 Aralık 2009, s.4.

⁹⁸ Trud Gazetesi, 17 Aralık 2009, s.7.

⁹⁹ Trud Gazetesi, 26 Aralık 2009, s.2.

¹⁰⁰ Not: Parti programında hangi toprakların esas olarak Bulgar sayıldığı belirtilmemektedir.

alan bir diğ er ilginç başlık da Bulgaristan'da İslam'ın yaygınlaştırılmasının önüne geçmektir.¹⁰¹

2.1.4.4. Nizam Hukuk ve Adalet Partisi (RZS)

RZS (Red Zakonnost Spravedlivost) Partisi, Aralık 2005'te, Bulgar Tarım Halk Birliği (BZNS) Partisinin IV. Kongresinde, BZNS'nin kapatılmasına karar verilerek bu partinin yerine kurulmuştur. BZNS lideri Yane Yanev'in teklifi üzerine RZS Partisine Başkan olarak eski Anayasa Mahkemesi Hakimi Georgi Markov seçilmiş, Yanev ise partinin Genel Sekreteri görevini üstlenmiştir.¹⁰²

RZS Başkanı Markov 2006 Cumhurbaşkanı Seçimlerine katılmış ve % 2,716 oy oranı almıştır.¹⁰³ Aynı yılın Kasım ayında, Markov RZS Başkanı görevinden istifa etmiş ve yerine Yane Yanev geçmiştir.

2008 yılında Yanev 40. Millet Meclisinde bağımsız milletvekili olarak yer almıştır. Bu yıldan itibaren Yanev, iktidardaki bir çok yolsuzlukla ilgili Savcılığa başvurmuştur; Yanev'in ihbarları üzerine Vergi Dairesi Müdürü Mariya Murgina ve Ulusal Milli Güvenlik Ajansı Müdürü İvan Draşkov görevlerinden alınmıştır.¹⁰⁴ Bu olaylardan sonra ün kazanan Yanev, 2009 Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde de % 4,67 oranında oy toplamıştır.¹⁰⁵

Avrupa Parlamentosu Seçimleri'ne Yolsuzlukları Durdur! logosuyla giren Yanev, Genel Seçimler için ana mesajını Doğanlaşmayı Durdur!¹⁰⁶ olarak değiştirmiştir. Genel Seçimlerden hemen önce, 24 Temmuz 2009 sabahı Yanev önderliğinde yaklaşık bin kişi, Türkiye'de çok sayıda seçim sandığı açıldığını ve buna karşılık Avrupa ülkelerinde sandık sayılarının yetersiz olduğunu protesto etmek için Sofya'da Dış İşleri Bakanlığı girişini kapatmışlardır. Protesto sırasında yapılan mitingte Yanev, Türkiye'de açılan 123 seçim sandığının Ahmet Doğan'ın seçimleri

¹⁰¹ ATAKA Partisi'nin Parti Programı, ATAKA Gazetesi, 25 Şubat 2009, s. 5-6.

¹⁰² ATAKA Gazetesi, 12 Aralık 2005, s. 1.

¹⁰³ Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, http://www.izbori2006.org/results_1/index.html , Erişim tarihi: 6 Ağustos 2009.

¹⁰⁴ Dnevnik Gazetesi, 12 Şubat 2009, s. 2.

¹⁰⁵ Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, <http://rezultati.cikep2009.eu/results/index.html> , Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2009.

¹⁰⁶ Not: Doğanlaşma kelimesinden kastedilen HÖH lideri Ahmet Doğan'ın devlet yönetiminin tamamının ele almasıdır.

manipüle etmek için bir plan olduğunu söylemiştir.¹⁰⁷ Seçim gününden bir gün önce, 4 Temmuz 2009'da, RZS ve ATAKA sempatanları, Türkiye ile sınır kapısı olan Kapitan Andreevo Gümrüğünü bloke edip Bulgaristan'a girmek isteyen Türk vatandaşlarını engellemeye çalışmışlardır.¹⁰⁸

2.1.4.5. Mavi Koalisyon

Mavi Koalisyon, 2009 yılın başında beş siyasi partinin bir araya gelmesiyle oluşan siyasi koalisyonudur. Bu beş parti: Martin Dimitrov'un başkanlığındaki Demokratik Güçler Birliği (DGB), İvan Kostov liderliğindeki Güçlü Bulgaristan İçin Demokratlar, Yordan Nihrizov liderliğindeki Bulgar Sosyaldemokrat Partisi, Birleşmiş Tarımcılar Partisi ve Radikaldemokrat Bulgaristan Partisi'dir. Mavi Koalisyon'un başkanları Martin Dimitrov ile İvan Kostov'dur.¹⁰⁹

2009 Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde Mavi Koalisyon bir milletvekili koltuğu kazanmıştır.¹¹⁰ Hemen sonrasında yapılan Genel Seçimlerde ise Mavi Koalisyon 41. Millet Meclisi'nde 15 koltuk kazanmıştır.¹¹¹

2.2. BULGARİSTAN'IN SİYASAL SİSTEMİ VE AZINLIKLAR

2.2.1. İkinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönemde Bulgaristan'da Azınlıkların Durumu

Tarihsel süreç içerisinde, Balkanlar yarımadası coğrafyasında farklı etnik ve dinsel grupların varlığı her dönemde söz konusu olmuştur. Farklı imparatorlukların bu bölgede hüküm sürmesine rağmen, bu azınlık gruplarının etnik ve kültürel özellikleri günümüze kadar korunmuştur. Bulgaristan devletinin kurulmasından önce bu coğrafyanın Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde olması, günümüzde

¹⁰⁷ RZS Resmi İnternet Sayfası, <http://www.rzs.bg/index.php?t=3> , Erişim tarihi: 9 Ağustos 2009.

¹⁰⁸ News BG Haber Sayfası, news.ibox.bg/news/id_1860427892, Erişim tarihi:

¹⁰⁹ Mavi Koalisyon Resmi İnternet Sayfası, www.siniatakoalicia.org , Erişim tarihi: 9 Ağustos 2009.

¹¹⁰ Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, <http://rezultati.cikep2009.eu/results/index.html> , Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2009.

¹¹¹ Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, <http://rezultati.cik2009.bg/elected/index.html>, Erişim tarihi: 9 Ağustos 2009.

Bulgaristan’da başta Türkler olmak üzere farklı azınlıkların bulunmasının başlıca sebebidir.¹¹²

Bulgaristan devleti tarihinde, ülkede farklı kültürel ve etnik grupların varlığı hukuksal düzeyde her zaman için kabul edilmiştir. Bu husus, ülkenin Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsızlığın ilan edilmesinden beri ülke kanunlarında farklı şekillerde ifade edilmiştir.

Bulgaristan’ın bağımsızlık ilanından II. Dünya Savaşı’na kadar olan dönem, ülkenin etnik ve dinsel azınlıkların korunması konusundaki mevzuat ve mevzuatın uygulanması açısından en çelişkili dönemdir. Bir taraftan bu dönem, azınlıkların kendi dillerinde konuşmak, dinsel ve kültürel kimliğini korumak ve yaşatmak açısından en elverişli dönemlerini yaşarken, diğer yandan bu dönem bazı azınlık gruplarının insan haklarının en fazla ihlal edildiği dönemdir.

Bu dönemde genel eğilim, azınlık haklarının belirlendiği ve uygulamasından sorumlu olan kurumlar üzerinde gittikçe yoğunlaşan denetimin kurulmasıdır. Bu eğilimde, farklı dönemlerde azalmalar ve artışlar olmakla birlikte, genel olarak, etnik ve kültürel faaliyetlerin kısıtlanması ara sıra, iç ve uluslararası konjonktüre bağlı olarak, daha liberal uygulamalara yerini bırakmıştır.¹¹³

Genel olarak ele alındığında, 1990 yılına kadar Bulgaristan, ülkedeki etnik ve dinsel topluluklara karşı belirlediği politikada, büyük ölçüde, kendi tercih ve değerleri, ya da yönetimlerin tercihleri doğrultusunda belirlenmekten ziyade, daha çok dış politik faktörlerden etkilenmiştir. Herhangi bir azınlık topluluğuna karşı genel tutum, genel olarak o topluluğun kendisini etnik açıdan bağlı hissettiği devletle Bulgaristan arasındaki ilişkisi doğrultusunda oluşmuştur.¹¹⁴

Hukuki açıdan, azınlıkların korunması hususunu içeren ilk belge 1878 Berlin Anlaşmasıdır. Dönemin genel eğilimini yansıtan Berlin Anlaşması, azınlıkları ‘dini azınlık’ olarak ele almaktadır ve ‘ulusal azınlıklar’ konusunda daha farklı

¹¹² Andrey İvanov, **Minority Nationalism in the Balkans: The Bulgarian Case**, Institute for Market Economics, Sofia, 2000, s. 5.

¹¹³ Buchsenschutz, Ulrich (2000). **Malcinstvenata Politika v Bülğarija. Politikata na BKP kum Evrei, Romi, Pomaci i Turci 1944-1989**. Sofia, 2000, IMIR.

¹¹⁴ Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşmesi Çerçevesinde Hazırlanan Bulgaristan Raporu, Sofya, Ocak 2001.

düzenlemeler getirmektedir. ‘Dini azınlıklar’ olarak formüle edilen azınlıklara: kanun önünde eşitlik, din özgürlüğü (md.5), mülkiyetin hakkı (md.12), tüm dinlerin eşitliği (md. 15), farklı dinlere mensup kişilerin kamu görevlerine atanmalarında fırsat eşitliği ve kanun önünde eşitlik (md. 62), gibi haklar tanınmıştır. 62. maddeye getirilen bir ekleme ise, Bulgar halkıyla aynı bölgelerde yaşayan Türk, Romen, Yunan, vb. etnik grupların çıkarlarının özellikle korunması hususunda dikkat edileceği belirtilmiştir.¹¹⁵

Azınlık haklarını ele alan bir başka belge 1919 Neuilly Anlaşmasıdır. Bu anlaşmada azınlık konusu ayrı bir bölümde ele alınmaktadır. Neuilly Anlaşması, I. Dünya Savaşı’ndan sonra oluşan uluslararası hukuk düzeni anlayışı çerçevesinde azınlık konusunu düzenlemektedir. Oluşan bu yeni düzende, azınlık haklarının evrenselleşme eğilimi, farklı ülkelere farklı standartlar uygulanmasına tezat oluşturmaktadır.

Neuilly Anlaşması, dini azınlıkların eşitliği hususunun yanı sıra, ırksal, ulusal ve dil azınlıklarının eşitliğini de düzenlemektedir. Ayrıca, anlaşmanın tüm ayrımcılık karşıtı hükümleri bu hususları koruma altına alacak şekilde düzenlemektedir. Bulgaristan’ın taraf olduğu Neuilly Anlaşması’nın 50. maddesinde herkesin özgürce istediği dine mensup olma hakkı tanınmaktadır, 53. Maddede ise tüm vatandaşların ticari sözleşmelerinde, dini faaliyetlerinde, basında ve kamusal toplantılarda istedikleri dili kullanma özgürlüğü düzenlenmektedir. Aynı sözleşmenin 54. maddesi, etnik, dini ve dilsel azınlıklara mensup vatandaşların örgütlenme hakkını vermektedir. 55. madde ile hükümet, anadili Bulgarcadan farklı olan vatandaşlarına kendi anadillerinde eğitim görme imkanını sağlamak yükümlülüğü altına girmekte ve azınlıkların dini, yardım amaçlı, vb. girişimlerinde belediye bütçesinden yararlanabilecekleri kararlaştırılmaktadır. Neuilly Anlaşmasına taraf olurken Bulgaristan, anlaşmada belirtilen hususları kendi iç hukukuna üstün tutacağını belirtmiştir. Buna karşılık, 1879 Anayasası, azınlıkların hukuki eşitliğini ve korunmasını garanti altına alacak hükümler açısından son derece yetersizdir. 57. madde, ayrımcılığı önleyici her hangi bir açıklayıcı hüküm getirmeksizin,

¹¹⁵Bistra –Beatrix Volgyi, York University Department of Political Science, **Ethno-Nationalism during Democratic Transition in Bulgaria: Political Pluralism as an Effective Remedy for Ethnic Conflict**, YCISS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series, Paper No3, Mart 2007, s.14.

azınlıkların hukuki açıdan eşit olduklarını ifade etmektedir. 40. maddede, kanunun belirlediği sınırlar içerisinde dini faaliyetlerin mümkün olabileceğini hükmünü düzenlemektedir. 42. madde, bir taraftan azınlıklara kendi dini topluluklarını yönetme hakkı verirken, diğer taraftan bunların üzerinde denetleme ve kontrolü sağlayacak otoriteleri de belirtmektedir. Ayrıca dini mahkemelerde vatandaşların yargılanabilmesi hakkı sadece Anayasa’da belirtilmiş olan dini açıdan en üst otorite Bulgar Ortodoks Klisesi’ne aittir.¹¹⁶

Dinsel azınlıklar hakkındaki ilk belge Anayasanın kabulünden hemen sonra düzenlenmiştir. Bu belge, Tırnovo Anayasası’nın 42. maddesine ek olarak hazırlanan Hristiyanların, Müslümanların ve Yahudilerin Dini Yönetimi Hakkında Tüzük’tür. Bu tüzüğün temel amacı, dini faaliyetlerin düzenlenmesi, din adamlarının ödeneklerinin belirlenmesi ve farklı törenlerden elde edilen gelirlerin dağılımının düzenlenmesidir. Hükümet, bazı sosyal sorunların dini mahkemelerce karara bağlanmasına izin vermektedir.

Neuilly Anlaşmasına uygun olacak şekilde, dinsel azınlıkların aralarında çıkacak uyuşmazlıkların kendi anadillerinde çözüme bağlayabileceklerini garantileyen kanun kabul edilmiştir. Bu kanun, bazı kamu davalarının görülmesinde de uygulanabileceği belirtilmektedir.

Tüm Mahkeme Düzeni Hakkında Kanun’larında, taraflardan birisinin veya her ikisinin Bulgarca bilmemesi durumunda, kendi imkanlarıyla tercümanlık hizmetinden yararlanabilecekleri belirtilmektedir. Ceza hukuku kapsamına giren davalarda ise, tercümanlık giderleri devlet tarafından üstlenilmektedir. Bunun yanı sıra, bütün yargıçların, sekreterlerin ve tarafların azınlık dilini bilmeleri durumunda tercüman kullanılmaksızın davanın görülebileceği olasılığı da öngörülüp düzenlenmektedir.¹¹⁷

1885, 1909 ve 1921 yıllarında Milli Eğitim Kanunu azınlıkların (müslümanların, yahudilerin ve ermenilerin) kendi dillerinde özel okulların kurmalarına izin vermektedir. Bu okullarda verilen eğitimin büyük bir bölümü

¹¹⁶ Bistra –Beatrix Volgyi, a.g.e., s 17

¹¹⁷ Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşmesi Çerçevesinde Hazırlanan Bulgaristan Raporu, Sofya, Ocak 2001

azınlık dilinde yapılması öngörülmektedir, uygulamada da bu geniş ölçüde gerçekleşebilmiştir. Bulgar dilinin zorunlu öğretimi 1885 Milli Eğitim Kanunuyla getirilmektedir. 1909 yılında ise tarih ve coğrafya derslerinin de zorunlu olarak Bulgar dilinde öğretilmesi zorunluluğu getirilmektedir. 1921 ve 1924 yılları arasında Bulgar dilinin öğrenilmesi zorunluluğu kaldırılmaktadır. 1924'te bu uygulamanın tekrar gündeme getirilmesiyle birlikte, Bulgar dili eğitiminin etnik Bulgarlar tarafından yapılması zorunluluğu da getirilmektedir. Farklı azınlık gruplarından gelen öğretmenlerin farklı uzmanlık seviyeleri olmuştur ve en düşük seviye Türk okullarındakidir.¹¹⁸

Anaokulundan liseye kadar, tüm eğitim seviyelerinde özel azınlık okulları kurulmuştur. Hem devlet hem de özel okullar arasında ilköğretim okulları sayıca en fazladır.

20. yüzyılın ortalarında, azınlık okullarının genel olarak sayısı artarken, özel Türk okullarının sayısı azalmaktadır. Özel Türk okulları, devlet kontrolünün arttırılması amacıyla, devlet okullarına dönüştürülmeleri süreci başlamaktadır. Bu uygulamasını hükümet, azınlık haklarının ihlal edilmesi olarak değil, tam tersine, bu okullardaki eğitim düzeyinin ve kalitesinin arttırmak amacıyla yaptığını ileri sürmüştür. Hükümetin değişmesiyle bu uygulama durdurulmaktadır. Özel Türk okullarının kamulaştırılmasının durdurulmasının diğer önemli nedeni ise Türkiye'de oluşan Kemalist ve dinci kesim ayrımının oluşması ve Bulgaristan'ın desteklediği dinci anlayışın Bulgaristan'daki özel Türk okullarında hakim olmasıdır.¹¹⁹

1921 ve sonraki Basın Kanunları, azınlık konusunda oldukça liberal hükümler içermektedir. Bağımsızlık ilanından II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönem dini, etnik ve dilsel azınlıkların kendi dillerinde basınları olması açısından ve mevzuat ve uygulanabilirlik oranı açısından oldukça başarılı bir dönem olmuştur. Sayıca daha geniş tüm azınlık gruplarının kendi dillerinde yayınlanan dergi ve edebiyat eserleri olmuştur. Fakat basın hakkı açısından 30'lı ve 40'lı yıllarda Türk azınlığı bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. 1934 yılında, Türkiye'de gelişen Kemalizm anlayışına tepki olarak hükümet, özel Türk okullarında Osmanlıca eğitimini geri

¹¹⁸ Krastyo Manchev, **Natsionalniya Vapros na Balkanite (Balkanlar'daki Ulusal Sorun)**, Akademichno İzdatelstvo Prof. Marin Drinov, Sofya, 1999, s. 35-36.

¹¹⁹ Krastyo Manchev, a.g.e, s.38.

getirmekte ve Latin alfabesiyle yazılan bazı Türk gazeteler yayından durdurulmaktadır. 1942-1944 yılları arasında ise Yahudi karşıtı anlayışının yaygınlaşmasıyla Yahudi basını büyük darbe almıştır.¹²⁰

1878 yılından sonra Bulgaristan Türklerine, farklı dönemlerde, devlet tarafından baskı uygulandığı görülmektedir, fakat bu sistematik bir şekilde yapılmamaktadır. Uluslararası anlaşmalarla ve bazı iç hukuk düzenlemeleriyle, en azından hukuksal düzeyde azınlıkların bazı temel hakları güvence altına aldığı görülmektedir. II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde, özetle, özellikle Türk azınlığı, dönem dönem kültürel ve dini değerlerihmal edilen ve toplumdan soyutlanmış bir grup olmakla birlikte, bir taraftan bu grubun varlığı tehlike altına girmemesine rağmen, diğer yönden devlet tarafından entegrasyon çabaları da görülmemektedir.¹²¹

2.2.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Bulgaristan'ın Azınlık Politikaları

Komünist dönemde, Bulgaristan'daki azınlıklar ve özellikle Türk azınlığı ikili bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Bir taraftan devletin sürdürdüğü aktif modernleşme politikaları bu gruplara sosyal gelişmişlik ve eğitim düzeyini iyileştirme fırsatını verirken, diğer taraftan bu toplumların önceden izole edilmiş olmaları ve kapalı topluluklar olmaları bunun önünde ciddi bir engel oluşturmuştur. Devletin, Türk azınlığına Türk devletinden kaynaklanan politik güvensizlik ve Türk azınlığın Bulgar halkıyla sosyal birlik oluşturma çabası olmaması entegrasyon sürecini ayrıca zorlaştıran faktörler olmuştur. Türk azınlığı, entegrasyon çalışmalarını zaman zaman kendi etnik kimliklerinden vazgeçme olarak da algılamıştır.¹²²

Tek partili yönetimin ilk yıllarında, Bulgar Komünist Partisi, azınlık grupları da dahil, tüm vatandaşların güvenini kazanmaya ve buna uygun olarak halktan gelen taleplerin büyük bir kısmını yerine getirmeye çalışmıştır. Bunun bir örneği, Türk azınlığı komitesi tarafından yayınlanan 'Işık' gazetesidir. Diğer taraftan, diğer etnik

¹²⁰ Antonina Jelyazkova, **Bulgaria in Transition: The Muslim Minorities**, İslam and Christian-Muslim Relations, Cilt 12, 2001, s.283-285.

¹²¹ Antonina Jelyazkova, a.g.e., s.239.

¹²² Hough Poulton, **The Muslim Experience in the Balkan States, 1919-1991**, Nationalities Papers, cilt 28(1), 2000, s. 49.

gruplardan (roman, pomak,vb.) farklı olarak, hükümet aktif olarak Türk azınlığın etnik kimliğini korumaya çalışmamıştır. Sayıca daha az olmalarına rağmen Ermenilerin, Yahudilerin ve Romanların kültür merkezleri kurulurken, Türkler için böyle kurumlar öngörülmemiştir.¹²³

Türk azınlığıyla ilgili hükümet, kavramsal olarak uygun fakat uygulamada farklı sonuçlara yol açan bazı hukuksal düzenlemeler de getirmiştir. Türk azınlığını sosyal ve politik hayata katılarak Bulgar toplumuna entegrasyonu amaçlayan bazı önlemler alınmıştır. Örneğin, 1945'te kabul edilen Milli Eğitim Kanunu'yla Türk öğretmenlerine Bulgar öğretmenlerle eşit statü verilmiş, fakat hemen ardından çok sayıda Türk öğretmeni görevden alınmıştır. Bunun yanı sıra, 1946 Toprak Reformu Türk azınlığının güvenini kazandırabilecek en önemli hukuksal düzenlemelerden biri olmuştur. Verilere göre, bu reform dolayısıyla 45 000 civarında Türk, işleyebilecekleri küçük toprak parçaları elde etmiştir. Bunun yanı sıra iktidar, spekülasyonları önlemek amacıyla tütün işlemeciliğini devlet tekeline bırakmıştır. Bunun altında yatan neden ise Bulgaristan'ın o dönemde döviz kıtlığı yaşaması olmuştur, çünkü tütün ülkeye döviz kazandıran en önemli kaynaklardan biri olmuştur.¹²⁴

Türk azınlığına karşı ilk bakışta pozitif olarak değerlendirilebilecek bu yaklaşım, Bulgar Komünist Partisi içindeki Türk üye sayısının çoğalmasına yol açmıştır. 1945-1946 döneminde partinin Türk üye sayısı 21 500 iken, bu sayı 1947'de 31 000'e ulaşmıştır. Bu rakam toplam üye sayısının % 6'sını teşkil etmektedir. Üye sayısındaki bu artış, yoğun olarak Türklerin yaşadığı bölgelerde azınlık komitelerin kurulmasıyla da ilişkilendirilebilir.

1948 yılında Türk azınlığıyla ilgili devlet politikaları daha baskıcı hal almaya başlamıştır. BKP toplantılarında 'Türk tehlikesi' konusu gündeme gelmiştir. Bulgaristan'ın Türkiye ile sınırı olan bölgede çok sayıda Türk asıllı vatandaşların bulunması 'dış müdahale' endişesini doğurmuştur. Böyle bir tehlikenin önlenmesi

---

¹²³ Mary Neuburger, **The Orient Within: Muslim Minorities and the Negotiation of Nationhood in Modern Bulgaria**, Cornell University Press, Londra, 2004, s.56-58.

¹²⁴ Ulrich Buchsenschutz, **Malcinstvenata Politika v Bülğarija. Politikata na BKP kum Evrei, Romi, Pomaci i Turci 1944-1989** (Bulgaristan'da Azınlık Politikaları. Bulgar Komünist Partisi'nin Yahudilere, Romanlara, Pomaklara ve Türklere Karşı İzlediği Politikalar 1944-1989), IMIR, Sofya, 2000, s.7.

amacıyla bu bölgelere Bulgarların yerleştirilmesi planı üzerinde durulmuş, fakat bu planın hayata geçirilip geçirilmemesiyle ilgili kaynak bulunmamaktadır.

1949 yılında, Bulgaristan Türkleri tarafından ülkedeki Türk konsolosluklarına yapılan vize başvuruların sayısının artması üzerine Parti, bunun nedeninin saptanmasına yönelik araştırma başlatmıştır. Araştırma raporunun sonucunda, göç etme isteğinin artmasındaki temel etken tarımın kolektifleştirilmesi belirtilmiştir. Bu rapora dayanarak, Bulgar hükümeti Türkiye ile, göç etmek isteyenleri kabul etmesi için anlaşma imzalama hazırlıklarına başlamıştır. Aynı zamanda, ülke ekonomisinin önemli ayağını oluşturan tütün işlemeciliğinin yavaşlamaması için de, Bulgarların da üretime katılımları gibi bazı alternatifler üzerinde durulmuştur. Öncelik, rejim karşıtı Bulgaristan Türklerinin ülkeyi terketmesine verilmiştir. 1950-1951 yılları arasında 155 000 Bulgaristan Türk'ü Türkiye'ye göç etmiştir.¹²⁵

Ülke nüfusunu göz önünde bulundurarak ciddi bir işgücü kaybı sayılabilecek bu rakam, hükümeti Türklerin ülkede tutabilmek amacıyla bazı girişimlerde bulunarak, Türk azınlığına karşı politikasında tekrar değişiklik yapmıştır. Siyasal ve sosyal açıdan Türk örgütlenmelerini yine teşvik etmeye başlamış, kültürel anlamda da bir çok Türk okulu ve tiyatrosu açılmış, Türk gençlerine üniversitelere girişte ayrıcalık tanınmış ve özel burslar vermeye başlanmıştır. Ancak bu girişimler amaçlanan etkiyi yaratmamakla birlikte, Türklerin kültürel bilincinin güçlenmesi gibi bazı istenmeyen sonuçlara da yol açmıştır. Üstelik, Türk azınlığına tanınan bu ayrıcalıklar, ülkede bulunan diğer azınlıkların da taleplerinin artmasına sebebiyet vermiştir.

Bu durumun karşısında 1956 yılında hükümet tekrar azınlık politikasını değiştirme kararı almıştır. Bu sefer, azınlıkların topluma entegrasyonunda araç olarak dilin kullanılmasına karar verilmiştir. Hükümet, sosyal ve kültürel farklılıkların ortadan kaldırılması için dil birliğinin sağlanması gerektiğini açıklamıştır. Bu slogan altında, Türk ve Bulgar okullarının birleştirilmesi, Türkçe seçimli ders olarak okutulmaya başlaması, Türkçe dilinde yayınlanan gazete sayısının azaltılması alınan karar doğrultusunda yapılan ilk girişimler olmuştur. Kültürel kısıtlamaların ardından, dini kısıtlamalara da gidilerek ülkedeki cami ve din adamları sayısı da azaltılmıştır.

---

¹²⁵ Ulrich Buchsensschutz, a.g.e., s.8-9.

1960'lı yıllarda iktidarın Bulgaristan Türklerinin göç eğilimine karşı ikili bir politika izlemiştir. Bir taraftan 'Türklerin Bulgar toplumunun ayrılmaz bir parçası' olduklarını söyleyerek göç etme girişimlerini engellemeye çalışırken, diğer taraftan Türkiye ile olası bir kitlesel göç anlaşma yapılması için diplomatik görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler neticesinde 1969 yılında iki ülke arasında 1978 yılına kadar geçerli olan göç anlaşması imzalanmıştır.¹²⁶

2.2.3. Jivkov Döneminde Azınlıklara Yönelik Uygulamalar

'Yeniden Doğuş Süreci', Todor Jivkov'un emriyle Bulgar Komünist Partisi (BKP) ve Milli Güvenlik Teşkilatı (DS) tarafından yürütülen ve Bulgaristan'da yaşayan Müslüman halkın (türkler, romanlar, pomaklar, tatarlar, vs.) asimilasyon çalışmalarına verilen isimdir. Yeniden Doğuş Süreci terimi, 20. yüzyılın 80'li yılların ortalarında kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim, sonradan bu adı alan asimilasyon süreci 70'li yıllarda başlamıştır. Yeniden Doğuş Süreci çok kapsamlı bir girişim olmuştur. Yeniden Doğuş Süreci genelde isim değiştirme kampanyası ile özdeşleştirilmiş, fakat etki alanı çok daha geniş olmuştur. İsim değiştirme kampanyası, Yeniden Doğuş Süreci'nin doruğu olup, sürecin kendisi daha geniş bir zaman dilimine yayılmaktadır. Bazı tarihçilere göre, Yeniden Doğuş Süreci 60'lı yıllarda başlamış ve 5-6 yıllık bir durgunluktan sonra, 1969 yılında Politbüro'nun kararıyla sistemli bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Etnik azınlıkların kültür, dil, isim, din, örf ve adetlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik tüm faaliyetler bu sürecin kapsamına girer.¹²⁷

Todor Jivkov, Yeniden Doğuş Süreciyle ilgili açıklamalarında, bu girişimleri "Bulgar ulusunu dıştan gelen tehlikeden korumak için" başlatıldığını söylemiştir.¹²⁸

Yeniden Doğuş Süreci, sistemin önemli sosyo-politik sorunlara çözüm bulamamasından kaynaklanan ve aynı zamanda da bu sorunların bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Bu sorunlardan belki en önemlisi demografik sorun olmuştur. 1965 yılında, Bulgaristan'da doğum oranı azalmaya başlamıştır. Bu azalma Türk azınlığında da gözlemlenmiştir, fakat etnik Bulgarlara kıyasla daha yüksek seviyede

¹²⁶ Ulrich Buchsenschutz , a.g.e, s.10-11.

¹²⁷ İbrahim Yalimov, a.g.e., s 360.

¹²⁸ Todor Jivkov, **Memoari (Anılar)**, Sofya, 1997, s.444.

kalabilmiştir.¹²⁹ Bulgar Komünist Partisi uzmanlarına göre, ülkedeki Bulgar-Türk oranını o günkü seviyede tutabilmek için, 2000 yılına kadar her yıl ortalama 8000 ile 9000 etnik Türkün sınırdışı edilmesi gerektiğini hesaplamıştır. 1960'lı yıllarda toplu göçün organize edilmesi çalışmaları, özellikle Kenan Evren'in de olumsuz yanıtıyla sonuçsuz kalmıştır.¹³⁰

Yeniden Doğu Süreci'nin meydana gelmesine katkısı olan diğer önemli husus, iki zıt siyasal sisteminin karşı karşıya gelmesi olmuştur. Karşıt siyasi kutuplarda yer alan iki komşu ülke, birbirini devamlı bir tehdit unsuru olarak algılamasına sebep olmuştur. Bulgaristan'ın totaliter hükümeti sadece Türkiye'ye karşı değil, aynı zamanda topraklarında yaşayan Türk halkına karşı da şüpheyle yaklaşmıştır. Asırlar süren Osmanlı yönetiminin unutulmamış olması da, Bulgar Komünist Partisi'ne Türk tehlikesi propagandasının etkili olmasına yardımcı faktör olmuştur.¹³¹

İsim değiştirme kampanyası pomaklar ve romanlar arasında 60'lı ve 70'li yıllarda başlamış ve 80'li yıllarda da Türklere karşı da uygulanmaya başlamıştır. Jivkov'un yaptığı bir açıklamada, bu dönemin Türkiye'nin Yunanistan ve diğer komşu ülkeleriyle yaşadığı sorunlar ve içişlerinde de Kürt sorunuyla meşgul olduğundan dolayı, Bulgaristan'ın bu faaliyetlerine karışamayacağı için seçtiği anlaşılmaktadır.¹³² Diğer taraftan, isim değiştirme kampanyasına karşı gelecek Bulgaristan Türklerinin toplanacağı kamplar hazırlanmaya başlanmıştır.

Bulgar hükümeti, 1984 yılına kadar uygulana azınlık politikalarının başarısız olduğuna karar vererek, camilerin inşa edilmesinin yasaklanması ve din adamlarının faaliyetlerinin kısıtlanmasını öngören bir kanun çıkarmıştır. Bu yasakların yanı sıra Türkçe dilinde konuşulmasının yasaklanması ve bu yasağın ihlal edildiği zaman yaklaşık bir aylık maaş değerinde para cezasının uygulanması da Bulgaristan'daki Türklerinde büyük tepki yaratmıştır. Türk dili, Yeniden Doğu Süreci'nin hedef aldığı en önemli hususlardan biri olmuştur. Bunun sonucu olarak, günümüzde

---

¹²⁹ Nikola Naumov, **Demografiska Prognosa do 2010 (2010 Yılına Kadar Demografik Öngörümleme)**, Sofya, 1992, s.27.

¹³⁰ İbrahim Yalimov, a.g.e., s 361.

¹³¹ İbrahim Yalimov, a.g.e., s.362.

¹³² İbrahim Yalimov, a.g.e., s 390.

Bulgaristan Türklerinin konuştuğu Türkçe Türkiye Türkçesinden önemli ölçüde farklılaşmıştır.¹³³

Yeniden Doğuş Süreci döneminde, dini uygulamalara karşı da oldukça katı ceza ve yaptırımlar öngörülmüştür. Bunun bir örneği, çocuğunu sünnet ettiren ebeveynlerin, Ceza Kanunu'nun 5 yıla kadar hapis cezası öngören 324. maddesi uyarınca yargılanmasıdır. İmam nikahı kıydıranlar veya mevlüt düzenleyenler de benzeri şekilde yargılanmıştır. Müslüman ve Hıristiyanların mezarlık alanları birleştirilmiş ve mezar taşlarının üzerindeki Türkçe yazılar ve dini semboller silinmiştir.¹³⁴

Komünist sistem gerekçesiyle camilerin kapılarına kilit vurulması vb. uygulamalar kültürel asimilasyona; Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlere yatırım yapılmaması ve Türkçe konuşanlara para cezası verilmesi ekonomik anlamda izole edilmişliğe; bu uygulamalara itiraz edip başkaldıranların işkenceye maruz bırakılmaları ise fiziki yaptırıma açık birer örnek olmuştur.¹³⁵

Bu asimilasyon girişimleri, hükümetin faşizan söylemleri ile meşrulaştırılmaya çalışılmıştır, fakat amaçlananın aksine, dini kısıtlamalar, isimlerin değiştirilmesi ve Türkçe konuşma yasağı, Bulgaristan'da yaşayan Türkleri kültürel kimliklerinden soyutlamak yerine bunları daha da pekiştirmiştir. Bunun sonucunda, Türk halkı arasında ayaklanma ve protesto girişimleri olmuştur, ancak bunlara devlet tarafından sert karşılık verilmiştir. Bu dönemde çok sayıda Türk tutuklanmış, sınır dışı edilmiş veya idam edilmiştir.

Türkiye'ye yapılan en kapsamlı göç dalgası 1989 yılında, Jivkov'un asimilasyon politikası sonucunda gerçekleşmiştir. Bu dönemde 300 000 civarında Bulgaristan Türkü ülkeden göç etmiştir.¹³⁶

---

¹³³ Bulgar Bilimler Akademisi Yayını, **Stranici ot Balgarskata İstoriya (Bulgar Tarihinden Sayfalar)**, Sofya, 1989, s. 103.

¹³⁴ Bonço Asenov, **Vazroditelniya Protsets i Darjavna Sigurnost (Yeniden Doğuş Süreci ve Milli Güvenlik)**, Sofya, 1996, s. 104-106.

¹³⁵ Henry Kamm, 4 Ekim 1987 tarihinde The New York Times Gazetesi Haberi, <http://www.nytimes.com/1987/10/04/world/bulgarian-turkish-tensions-on-minority-rise.html?scp=1&sq=Bulgarian-Turkish+Tensions+on+Minority+Rise&st=nyt>, Erişim tarihi: 3 Kasım 2009.

¹³⁶ Magdalena Elchinova, **Ethnic discourse and group presentation in modern Bulgarian Society**, Bulgar Bilim Akademisi (BAN) Yayınları, Sofya 2001, s.59.

Bu olaylardan 20 yıl sonra, Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin (BAL-GÖÇ) ve Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin ortaklaşa düzenledikleri "Zorunlu Göçün 20. yılı" etkinlikleri kapsamında düzenlenen konferansta, eski Bulgaristan Cumhurbaşkanı Jelü Jeleu, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin zorunlu göçe tabi tutulmalarıyla ilgili, "Yeniden Doğuş Süreci büyük bir suçtur. Bunun yüzbinlerce kişiyle bir tür alay etme olduğunu vurgulamak istiyorum" demiştir. Jeleu, "Yeniden Doğuş Süreci, komünist rejimin Bulgar halkına ve Bulgaristan'a karşı gerçekleştirmiş olduğu en büyük suçlardan, cinayetlerden biridir. Bu süreç, doğrudan Bulgaristan Türklerine yönelik olmasına ve bu süreçte en çok onlar acı çekmesine rağmen, Yeniden Doğuş Süreci vatanımızın alınma öyle bir utanç lekesi sürdü ki, uzun yıllar bunun Bulgaristan Komünist Partisi'nin ve Todor Jivkov'un rejiminin yaptırımını olduğunu anlatmak zorunda kaldık. Yeniden Doğuş Süreci çok çirkin bulduğumuz bir kavramdır. Çünkü içerik ve uygulama açısından Bulgaristan Türklerinin yeniden doğuşu değil, Bulgarların politik ve etnik açıdan soysuzlaşmasını ifade eder ya da bunun bir ifadesi olarak algılanabilir. Nereden ve nasıl bakılırsa bakılsın, bu gerçekten politik bir akılsızlıktır. 20. yüzyılın sonunda insan hakları, azınlık hakları, kişisel özgürlükler konusu insanlığın ana meselesi olmuşken, ülkedeki en büyük azınlığı asimile etmeye kalkmak, bunların adlarını değiştirmek, ana dillerini konuşmaya yasaklamak, ulusal kıyafetlerini, dini bayramlarını, gelenek göreneklerini yasaklamak şeklindeki politikanın başarılı olabileceğine inanmak, bütün dünya kamuoyunu inandırabileceğini düşünmek, gerçekten bir akılsızlık ve politik bir adildir. Bugün Bulgaristan demokratik bir ülkeyse, piyasa ekonomisi olan bir ülkeyse, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, NATO gibi uluslararası örgütlere üyeyse, tüm bunları bir anlamda bizim Türklerimize de borçluyuz. 20 yıl önce Jivkov'un komünist rejimine karşı insan haklarının iade edilmesi için mücadeleye giriştiklerinde, onlar Bulgaristan'da demokrasinin yerleşmesine yardımcı oldular" demiştir.¹³⁷

Aynı konferansa katılan eski Başbakan ve Rize Bağımsız Milletvekili Mesut Yılmaz, Türklerin Bulgaristan'dan zorunlu göçe tabi tutuldukları dönemde Dışişleri Bakanı olduğunu anımsatarak, Türk-Bulgar ilişkilerinin ve Bulgaristan'daki Türk azınlığın sorunlarının, kendisini tüm siyasi hayatında takip eden sorunlar olduğunu

¹³⁷ Balkan Günlüğü Gazetesi, 13 Haziran 2009, s.3.

söylemiştir. Yılmaz, Cumhuriyetin ilanından 1989'daki zorunlu göç olayına kadar, Bulgaristan'dan Türkiye'ye yarım milyon soydaşın göç ettiğini kaydetmiştir.¹³⁸

---

¹³⁸ Balkan Günlüğü Gazetesi, 13 Haziran 2009, s.3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGARİSTAN'DA TÜRK AZINLIĞI VE HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ (HÖH)

3.1. BULGARİSTAN'DA TÜRK AZINLIĞI

3.1.1. Genel Bilgiler

Bulgaristan'daki Türk azınlığı, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıdan sonra etnik azınlık olarak şekillenmiştir. Bu topluluk Türk bilincine sahiptir ve diğer Bulgar halkından dil, din, kültür, örf ve adet açısından farklılık göstermektedir.¹³⁹

Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan nüfusunun % 9,4 oluşturmaktadır ve ülkedeki en geniş azınlık grubudur. Bulgaristan türklerinin kökenleri, 14. ve 15 yüzyıllarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişleme politikası neticesinde bu bölgelere yerleşen Anadolu halklarından gelmektedir.¹⁴⁰ Diğer bazı kaynaklar, Bulgaristan Türklerinin kökenini, Peçenek, Oğuz ve Kumanlar'a dayandırmaktadır.¹⁴¹ Bulgaristan'daki Türk topluluğu, 1877-1878 Rus-Türk Savaşı'ndan sonra etnik azınlık grubu olarak algılanmaya başlanmıştır.

Günümüzde, Bulgaristan Türkleri, ülkenin Kuzey-doğu ve Güney-doğu bölgesinde daha yoğun olarak bulunmaktadır.¹⁴² Bulgaristan'ın Güney-doğu kısmında bulunan büyükşehirlerden biri olan Kırçali'de Türkler mutlak, Kuzey-doğu kenti Razgrad'ta ise rölatif çoğunluğu oluşturmaktadır.¹⁴³

Bulgaristan'daki Türklerin sayısı incelenirken, nüfus sayımlarında Roman ve Pomakların bir kısmı kendilerini Türk olarak tanımladıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

¹³⁹ İbrahim Yalimov, a.g.e., s.7.

¹⁴⁰ Jonathan Stein, *The Politics of National Minority Participation in Post-communist Europe*, Oxford Press, 2000, s. 236.

¹⁴¹ D. P. Hupchick, *The Balkans, From Constantinople to Communism*, Palgrave, New York, 2002, s.11.

¹⁴² Stefan Troebst, *Ethnopolitics in Bulgaria: The Turkish, Pomak, Macedonian and Gypsy Minorities*, Helsinki Monitor Quarterly on Security and Cooperation in Europe, Den Haag, 1994, Cilt 5, No.1, s. 32-42.

¹⁴³ Milli İstatistik Enstitüsü, 2001 Nüfus Sayımı Verileri, www.nsi.bg, Erişim tarihi: 4 Kasım 2009.

Genellikle, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişleme politikası neticesinde günümüz Bulgaristan sınırları içinde bulunan topraklara yerleşen Türkler, bir sonraki beş asır boyunca dominant grup olduklarından, bölgenin ekonomik ve sosyal hayatının oluşumunda büyük rol oynamıştır. Türkler, genellikle büyük kentlere – Varna, Filibe (Plovdiv), Şumnu (Şumen) – yerleşmişlerdir. Bölgedeki diğer azınlık grupları olan Bulgar ve Yunanlılara kıyasla, Türklerin sayısı, 17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisinin zayıflamasına paralel olarak azalmaya başlamıştır.¹⁴⁴

Türkler, Bulgaristan'daki azınlıklar arasında en geniş gruplardan birini oluşturmaktadır. 2001 yılında yapılan son nüfus sayımına göre, ülkedeki Türk sayısı 746 664 olarak gösterilmektedir. Nitekim, bu rakam bir alt sınır olarak kabul edilmekte ve Bulgaristan'daki Türklerin gerçek sayısı 1 milyon üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde, azınlıklara ve özellikle Türk nüfusa yapılan asimilasyon politikaları ve zorunlu göç uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda, günümüzde bu sayının çok daha fazla olabileceği düşünülmektedir.¹⁴⁵

Aşağıdaki haritada, Türk nüfusunun yoğun olduğu bölgeler koyu renkte gösterilmiştir:

Tablo 2: Bulgaristan'da Türk nüfusunun yoğunluğunu gösteren harita¹⁴⁶

¹⁴⁴ Bistra-Beatrix Volgyi, a.g.e., s. 16.

¹⁴⁵ Andrey İvanov, a.g.e., s.7.

¹⁴⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Turks_in_bulgaria, Erişim tarihi: 10 Kasım 2009.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Turks_in_bulgaria

Aşağıdaki tabloda, 2001 yılında yapılan son nüfus sayımına göre Bulgaristan halkının etnik gruplar itibariyle sayısı gösterilmektedir:

Tablo 3: 2001 Nüfus Sayımında Bulgaristan'da Etnik Grupların Sayıları

İl	Etnik grup		
	Bulgar	Türk	Roman
Bulgaristan	6 655 210	746 664	370 908
Blagoevgrad	286 491	31 857	12 405
Burgaz	338 625	58 636	19 439
Varna	393 884	37 502	15 462
Veliko Tırnovo	259 099	22 562	6 064
Vidin	118 543	139	9 786
Vratsa	223 692	2 000	14 899
Gabrovo	131 494	9 109	1 611
Dobriç	164 204	28 231	18 649
Kırcaali	55 939	101 116	1 264
Kyustendil	152 644	146	8 294
Loveç	152 194	8 476	6 316
Montana	157 507	235	22 784
Pazarcık	261 260	20 448	23 970
Pernik	145 642	108	3 035
Plevne	280 475	16 931	9 777
Plovdiv	621 338	52 499	30 196
Razgrad	67 069	71 963	8 733
Ruse	213 408	37 050	9 703
Silistra	84 178	48 761	6 478
Sliven	163 188	22 971	26 777
Smolyan	122 806	6 212	686
Sofya (şehir)	1 124 240	6 036	17 885
Sofya (bölge)	253 536	654	16 748
Stara Zagora	319 379	18 529	26 804
Tırgovişte	76 294	49 495	9 868
Haskovo	224 757	31 266	17 089
Şumen	123 084	59 551	16 457
Yambol	140 240	4 181	9 729

Kaynak: Milli İstatistik Enstitüsü

3.1.2.Bulgaristan'daki Türklere Karşı Toplumun Genel Tutumu Üzerine Bir Araştırma

Günümüzde Bulgaristan'daki Türkler hukuksal açıdan birçok hakka sahip olmalarına rağmen, sosyal ve siyasal yaşantılarında bunlardan tam anlamıyla faydalanmakta zorlukla karşılaştıkları bilinmektedir. Toplumsal düzeyde, farklı etnik gruplar arasında, diğer bazı ülkelere göre tolerans ve hoşgörü derecesi göreceli olarak daha yüksek olmakla birlikte, Bulgar halkının bazı kesimleri, özellikle sayıca fazla olan Türk ve Roman azınlıklara karşı önyargılara sahip oldukları söylenebilir. Aşağıdaki tabloda, Bulgaristan'daki Türklerin (azınlıkların) sahip oldukları bazı haklar, bunların uygulanabilirliği ve bu hakların kullanımına etnik Bulgarların tepkileri gösterilmektedir. Veriler, 2004 yılında, Azınlıkların Sorunları ve Kültürel Etkileşim Uluslararası Merkezi tarafından 18 yaş üzerindeki Hıristiyan Bulgarlara uygulanan anketten elde edilmiştir.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷ Azınlıkların Sorunları ve Kültürel Etkileşim Uluslararası Merkezi verileri.

Tablo 4: Etnik Bulgar Nüfusun Türk Azınlığının Haklarına Karşı Tutumu

Haklar	Resmi olarak tanınmış	Uygulamada gerçekleşmiş	Olumsuz karşılayan (%)			
			1994	1998	2002	2004
Kültürel değerleri korumak amacıyla dernek ve birlik kurmaları	Evet	Evet	20	16	14	20
Ana dillerinde kitap vb. basılması	Evet	Evet	43	30	28	30
Devlet okullarında ana dillerini ders olarak görmeleri	Evet	Kısmen evet	66	56	57	60
Devlet okullarında dersleri ana dillerinde görmeleri	Hayır	Hayır	81	75	73	86
Millet Meclisi'nde temsilcilerinin bulunması	Evet	Evet	36	29	19	25
Yerel yönetimlerde temsilcilerinin bulunması	Evet	Evet	39	36	22	28
Oturdukları yerleşim yerlerinde ana dillerinde tabela (firma, reklam) asabilmeleri	Yasak değil	Özel evet Kamu hayır	84	72	72	83
Kendi siyasal partilerinin olması	Hayır	Evet	63	50	36	48
Bölgesel özerklikleri olması	Hayır	Hayır	93	88	85	93
Kendi televizyonları olması	Yasak değil	Hayır	-	56	46	53
Ulusal kanalda ana dillerinde yayınların yapılması	Evet	Kısmen evet	-	63	54	65
Gazetelerinin olması	Evet	Evet	-	33	27	33

Tablodan da görüldüğü üzere, Bulgar halkının önemli yüzdesi, azınlıkların bazı temel haklarının kullanmalarını olumsuz karşılamaktadır. Bölgesel özerkliğin tanınması gibi radikal bir hakkın kullanılmasına olumsuz tepkinin yüzdesinin yüksek olması doğal bir durum olmakla birlikte, okullarda anadilin ders olarak öğretilmesi, anadilde tabela asmaları, televizyon ve anadilde yayın yapma gibi haklara tolerans

oldukça düşük görülmektedir. Tabloda dikkat çeken diğer bir husus, azınlıkların siyasal partilerinin olmasına karşı verilen toplumsal tepkidir. HÖH'ün en çok eleştirildiği nokta, bünyesinde ve yönetiminde bulunan Türk kökenli üyelere dolaylı Türk azınlığın partisi imajının olmasıdır. Diğer bir deyişle, resmi olarak böyle bir hakkın tanınmamış olmasıyla birlikte, uygulamada var olduğu kabul edilerek cevap verilmiştir.

Etnik Bulgarların azınlıklara ve özellikle Türklere karşı negatif tutumu, 2009 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu ve Genel Seçimler'de de sağcı partilere (GERB, ATAKA) oy verilmesiyle sandık sonuçlarında da görülmüş, HÖH'e karşı olumsuz tutum, Bulgaristan Türklerine yansımıştır¹⁴⁸.

3.2. Tarihsel Olarak HÖH'ün Gelişimi

HÖH totaliter dönemde illegal bir hareket olarak oluşturulmuştur ve demokratik sisteme geçildiğinde siyasal parti niteliğini kazanmıştır. Bu açıdan bakıldığında, HÖH, Bulgar Sosyalist Partisi'nden sonra ülkedeki en köklü siyasal hareketlerden biri niteliğindedir. Aynı zamanda, esasen totaliter rejimin asimilasyon politikasına tepki olarak oluşturulduğu ve kurucu ve üyelerinin çoğunluğu Türk olması günümüzde halen HÖH'ün Bulgar kamuoyunda en çok tartışılan partilerden biri olmasının sebepleridir.

Türk Milli Kurtuluş Hareketi'nin kuruluş sebebi, özellikle Jivkov döneminde Türkleri asimile etmek için uygulanan politikalara karşı, Türk azınlığını korumak olmuştur. Örgüt bunun için, dini uygulamalara kitle halinde katılmak, camileri onarmak, ad değiştirme kampanyasında tutuklanarak cezaevine gönderilenlerin yakınlarına yardım etmek, Türk gelenek ve göreneklerini yaşatmak, mitingler, yürüyüşler, grevler düzenlemek gibi uygulamaları kendine görev edinmiştir.

Oluşumundan kısa bir süre sonra bu muhalif hareket Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yaygınlaşmış, aynı zamanda organizasyonel anlamda da gelişme kaydetmiştir. Türk Milli Kurtuluş Hareketi'nin iki temel ilke çerçevesinde yoğunlaşmıştır: birincisi, 'Yeniden Doğuş Süreci'ne karşı mücadelede güç

---

¹⁴⁸ Trud Gazetesi, 28 Eylül 2009, s.16.

kullanılmaması, ikincisi ise Bulgaristan'ın toprak bölünmezliği ilkesine aykırı eylemlerin gerçekleşmemesi ilkeleri olmuştur. Bu iki ilkedен dolayı örgütün mücadelesi bir çok kaynakta 'silahsız harp' olarak nitelendirilmiştir. Bu ilkeler günümüz HÖH açısından da geçerliliğini korumuştur.

1986 yılında Türk Milli Kurtuluş Hareketi açığa çıkarılmış ve üyelerinin birçoğu rejimi devirmek amacıyla illegal örgüt kurmak ve rejim aleyhinde propaganda çalışmaları yürütmek suçlarından mahkum edilerek hapse atılmıştır, fakat protesto eylemleri hapisten organize edilmeye devam etmiştir.¹⁴⁹

3.2.1. İki Kutuplu Sistemin Çöküşünden Sonra HÖH

1989 yılında Sovyet Bloğun çöküşü Bulgaristan tarihinde de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Demokratik değişimler başlamıştır. Türk Milli Kurtuluş Cephesi bu değişimlerden yararlanarak HÖH adı altında siyasal parti olarak örgütlenmiştir. Yeni dönemde cezaevlerine af getirilmiş ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi üyelerinin çoğu yeni kurulan HÖH'ün de kurucu üyeleri olmuştur; örneğin Ahmet Doğan, Kasım Dal, Lütfi Mestan, Mehmet Dikme gibi isimler günümüzde ülke yönetiminde ve bakanlıklarda üst düzey görevlere gelmiş ve devlet politikasında önemli rol oynamışlardır.¹⁵⁰

1989 yılından sonra başlayan demokratik değişimlerin bir diğer sonucu da azınlık mensuplarının insan hak ve özgürlüklerinin korunması düşüncesinin ortaya çıkması ve gelişmesi olmuştur. Bu düşüncenin gelişmesindeki en önemli etken çok kısa süre öncesinde yaşanan 'Yeniden Doğuş Süreci' olmuştur. Böylece, demokrasinin inşasından hemen sonra, 4 Ocak 1990 yılında HÖH bu düşüncenin savunucusu olarak Bulgar siyasi arenasına çıkmıştır. İki ay sonrasında gerçekleşen HÖH 1. Ulusal Kongre'sinde de partinin yönetim organları seçilmiştir: 31 üyelik Merkez Kurul ve 7 üyelik Merkez Yönetim Bürosu. Parti başkanlığına eski muhalif hareketin kurucularından biri olan Ahmet Doğan seçilmiştir. HÖH Bulgar vatandaşları arasındaki eşitlik ve birliği sağlanmasını öncelikli hedefleri olarak belirtmiştir. Parti, aynı zamanda şovenizm ve dini fanatizm gibi ideolojik akımlardan kesinlikle uzak olduğunun altını çizmiştir. HÖH, ülkedeki etnik ve dini azınlıkların

¹⁴⁹ HÖH Resmi web sayfası www.dps.bg, Erişim tarihi: 05.05.2009.

¹⁵⁰ HÖH Resmi web sayfası www.dps.bg, Erişim tarihi: 05.05.2009.

haklarını Bulgaristan Anayasa ve yasaları, Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Bulgaristan'ın taraf olduğu diğer uluslararası sözleşmeler çerçevesinde koruyacağını ileri sürmüştür. HÖH, aynı zamanda ülkenin ekonomik kalkınma ve gelişmesi, ekolojik sorunlar ve bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farkının kapatılması gibi diğer önemli konuları da öncelikli hedeflerinden olarak göstermiştir. 26 Nisan 1990 yılında HÖH, Siyasi Partiler Kanunu'na göre de onaylanmıştır.¹⁵¹

HÖH'ün attığı ilk önemli adım 1990 yılında yapılan 7. Yüce Halk Meclisi seçimlerine katılmak olmuştur. Bu seçimlerde HÖH oyların % 6.03'ü alarak 400 sandalyeli mecliste 23 sandalye kazanmıştır.¹⁵² Bu seçimlerden kısa bir süre sonra partiye karşı siyasal ataklar başlamıştır. 8 Ekim 1991 tarihinde Yüce Halk Meclisi'nden 93 milletvekili Anayasa Mahkemesi'ne HÖH'ün Bulgaristan Anayasası'na aykırı olup olmadığı ile ilgili bir karar açıklaması ile ilgili bir dilekçe vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu konu ile ilgili bir karar açıklamadan önce Yüce Halk Meclisi dağıtılmış ve 36. Genel Halk Meclisi seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerde HÖH oyların % 7.54'ü alarak 240 sandalyeli mecliste 24 sandalyeyi almıştır.¹⁵³ 36. Genel Halk Meclisinin oluşturulmasından hemen sonra 53 milletvekili Anayasa Mahkemesine HÖH ile ilgili kararı için verilen dilekçeyi tamamlayıcı nitelikte olan bir dilekçe daha sunmuştur. 4 Kasım 1991 tarihli bu dilekçe ile HÖH'ün Anayasaya aykırılığının ilan edilmesi ve bu parti listesinden seçilen milletvekillerinin atanmasının hukuk dışı olduğunun karar verilmesi talep edilmiştir. 21 Nisan 1992 tarihinde Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin 4 Nolu kararı açıklanmıştır. Bu kararlar: 1. Yüce Halk Meclisinden 93 milletvekilinin ve sonradan onlara katılan 36. Genel Halk Meclisinden 53 milletvekilinin HÖH'ün Anayasaya aykırılığını ilan etme taleplerini Anayasanın 11. madde, 4. fıkrasına dayanarak red edildiği 2. 36. Genel Halk Meclisinden 53 milletvekilinin, 13 Ekim 1991 tarihinde yapılan seçimlerde HÖH listesinden atanan milletvekillerinin görevden alma talepleri red edildiği ve 3. Yüce Halk Meclisinden 93 milletvekilinin ve sonradan onlara katılan 53 milletvekilinin HÖH'ün Anayasaya aykırılığı ile ilgili

¹⁵¹ Prof. Lyudmil Georgiev, HÖH Merkez Kurulu Üyesi, 4 Ocak 2010'da HÖH kuruluşunun 20.yıldönemi ile ilgili konuşma, www.politics.actualno/news_278078.html , Erişim tarihi: 5 Ocak 2010.

¹⁵² <http://izbori2005.start.bg/article.php?aid=403>, Erişim tarihi: 6 Aralık 2009.

¹⁵³ bg.wikipedia.org/.../Народно_събрание_на_България, Erişim tarihi: 6 Aralık 2009.

verdikleri dilekçe üzerine açılan davanın sona erdiği ve partinin Bulgaristan Anayasası 44. madde, 2. fıkrasına göre Anayasaya aykırı olmadığını açıklamıştır. Anayasa Mahkemesinin bu kararı parti açısından büyük bir başarı olmuştur.¹⁵⁴

13 Ekim 1991 tarihli parlamento seçimlerinden sonra HÖH Filip Dimitrov'un başkanlığındaki Demokratik Güçler Birliği'ni desteklemiştir. Her iki partinin de sistemin değiştirilmesi, demokratik değişimlerin yapılması ve piyasa ekonomisinin geliştirilmesi gibi ortak hedefleri olmuştur. Bu hükümetin oluşturulmasında HÖH kilit parti olmuştur ve oyları son derece önemli rol oynamıştır. Ancak, görev süresince Demokratik Güçler Birliği'nin HÖH'e tanıdığı faaliyet alanı son derece kısıtlı olmuştur. Bunun sonucunda da, 21 Ekim 1992 tarihinde parlamento verilen güvenoyu isteğine HÖH olumsuz oy vererek hükümet ihtiyacı olduğu 121 oyu alamamış ve istifa etmek zorunda kalmıştır. 15 Aralık 1992 tarihinde cumhurbaşkanı Jelü Jeleu HÖH'ten başbakan adayı göstermesini istemiştir. HÖH, bu görev için Lyuben Berov'u uygun görmüştür ve 22 Aralık tarihinde Jeleu Berov'tan hükümeti oluşturmasını istemiştir. Böylece, kuruluşundan 3 yıl sonra HÖH iktidara gelmiştir. Bundan sonraki dönemlerde sık sık gerçekleşen iktidar değişimleri HÖH'ü de etkilemiş ve parti merkezci bir politika izlemeye başlamıştır. Bir sonraki parlamento seçimlerinde ise HÖH sadece 15 milletvekili koltuğu alabilmiştir.¹⁵⁵

HÖH, Berov Hükümeti'nin kurulmasında kilit parti rolünü oynamış ve iktidara gelmiştir, fakat bu tarihte parlamentoda hala HÖH'ten veya başka bir partiden Türk kökenli milletvekili bulunmamakta.¹⁵⁶

25 Ocak 1995 tarihinde Millet Meclisi Jan Videnov'u başbakanlık görevine seçmiştir. HÖH bu seçime katılmamıştır. Videnov, HÖH'ün yönetime katılmasına karşı çıkmış, parti de bu hükümetin görev süresi boyunca muhalefette kalmıştır. Jan Videnov'un başbakanlığındaki Bulgar Sosyalist Partisi'nin kötü yönetimi sonucu ülke iç savaşın eşiğine geldiğinden hükümet 28 Aralık 1996 tarihinde istifa etmiştir. Bu tarihten 25 Mayıs 1997 tarihine kadar Cumhurbaşkanı Petar Stoyanov'un atadığı geçici hükümet görevde kalmıştır. Bu tarihte yapılan erken seçimlere HÖH, Demokratik Merkez Partisi, Yeşil Parti, Yeni Seçim Partisi ve Bulgaristan Çarlığı

¹⁵⁴ Velko Valkanov, Duma Gazetesi, 2 Ağustos 2005, s. 7.

¹⁵⁵ Kapital Gazetesi Arşivi, 25 Ekim 1997, sayı 43, s.14.

¹⁵⁶ Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.14.

Federasyonu ile birlikte Milli Kurtuluş Birliği adı verilen koalisyonla katılmıştır.¹⁵⁷ Milli Kurtuluş Birliği koalisyonu oyların %7,60'ı olarak mecliste 19 sandalyeye sahip olmuştur. 1997 yılında ise bu koalisyon muhalafete geçmiştir.¹⁵⁸ Dönemin başbaşkanı İvan Kostov, HÖH'e karşı oldukça saldırgan bir politika izlemiştir. Kostov, 'HÖH Bulgaristan'ın lanetidir.', demiştir. Doğan buna, 'Her çeşit dikatatörlüğün laneti olurum.' şeklinde cevap vermiştir. 12 Aralık 1998'da, Bulgaristan Türklerinin oylarını dağıtmak amacıyla eski HÖH üyesi Güner Tahir tarafından kurulan NDPS (Yeni HÖH) de İvan Kostov'un desteğiyle kurulduğu bilinmektedir.¹⁵⁹

1999 yılında yerel seçimler yapılmıştır ve bu seçimler HÖH'ün kuruluşundan itibaren en başarısız seçimler olmuştur. HÖH'ün seçimlere tek başına girdiği belediyelerde oyların %6,11'i ile 463 belediye meclis üyesi, seçimlere koalisyonla girdiği belediyelerde ise oyların % 7,16'ıyla 540 belediye meclis üyesi seçilmiştir. HÖH tek başına 23 belediyenin, koalisyon halinde ise 29 belediyenin yönetimini üstlenmiştir. HÖH ilk defa parti için stratejik sayılan Kırcaali, Kirkovo ve Momçilgrad belediyelerinde seçimleri kaybetmiştir.¹⁶⁰ Bunun sonucunda HÖH iki kutuplu modeli terk ederek, Bulgaristan'ın siyasi arenasında yeni olan üçüncü bir faktöre yönelmiştir- ülkeye 50 yıllık sürgünden sonra dönen Çar II. Simeon ve onun 2001 parlamento seçimlerinden sadece iki ay önce kurduğu II. Simeon Ulusal Hareketi (NDSV). Haziran 2001 parlamento seçimlerinde NDSV %42,74 oy ile birinci çıkmıştır. HÖH ise oyların %7,45'i ile 19 sandalye olarak meclise girebilmiştir. HÖH, II. Simeon'un başbakanlığındaki hükümetin kurulmasına olumlu oy vermiştir. HÖH aynı zamanda, iki bakanlığın da yönetimini ele almıştır: bunlar Tarım ve Orman Bakanlığı ve Olağanüstü Hal Bakanlığı'dır. Bunun yanı sıra HÖH listesinden Razgrad, Sofya ve Tırговиște olmak üzere üç il vali atanmıştır.¹⁶¹

2005 parlamento seçimleri, HÖH tarihindeki en başarılı seçimler olmuştur. Parti, bu seçimlerde mecliste 34 sandalyeye sahip olmuştur. 2005 parlamento seçimlerinde, Bulgar Sosyalist Partisi öncülüğünde kurulan "Bulgaristan İçin

¹⁵⁷ Kapital Gazetesi, 23 Ekim 2009, sayı 42, s. 15.

¹⁵⁸ Kapital Gazetesi Arşivi, 5 Mayıs 2000, sayı 18, s. 15.

¹⁵⁹ Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.15.

¹⁶⁰ Kapital Gazetesi Arşivi, 8 Kasım 2003, sayı 44, s.12.

¹⁶¹ OSCE'nin (Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi) Bulgaristan 2001 Genel Seçimleri Raporu, Varşova, 31 Ağustos 2001.

Koalisyon" birinci olmuş ve seçimlerden ikinci ve üçüncü çıkan II. Simeon Ulusal Hareketi ve HÖH ile üçlü koalisyon hükümeti oluşturmuştur.¹⁶²

HÖH, muhalefette olduğu dönemlerde bile son derece aktif bir parti olmuştur. Parti içinde sürekli yeni reformlar ve izlenilecek yollar belirlenmektedir. HÖH'ün, etnik parti imajından kurtulması gerektiği ve ülkede var olan iki kutuplu "kırmızı – mavi modeli"¹⁶³ kırarak merkezci liberal parti konumuna yerleşmesi gerektiği bu reformların en önemlileri arasındadır.¹⁶⁴

20 yıllık tarihinde, HÖH iki önemli parti içi skandalıyla sarsılmıştır. İlki, 2001 yılında HÖH Yardımcı Başkanı Osman Oktay'ın, partiye 400 000 ABD Doları değerinde yapılan bağışlarla ilgili adının yolsuzluklara karışmasıdır. Osman Oktay ve parti suçlamaları reddetmiş, fakat olaydan birkaç ay sonra, 10 Eylül 2001'de, o güne kadar partide önemli figürlerden olan Osman Oktay partiden istifa dilekçesi vermiştir.¹⁶⁵ Oktay'ın istifası 16 Ekim 2001 kabul edilmiştir. Osman Oktay, Güner Tahir'in partisi NDPS örneğine benzer ve aynı başarısızlığa uğrayan parti kurmuştur.¹⁶⁶

Partideki ikinci önemli sarsıntı, 17 Ekim 2008 tarihinde, HÖH Özel Kalem Müdürü Ahmet Emin'in, Ahmet Doğan'ın evinde ölü bulunması olmuştur. İlk bilgilere göre intihar söz konusu olmuştur.¹⁶⁷ Olay parti içinde panik yaratmıştır ve olaydan ancak 5 gün sonra Başkan Ahmet Doğan basın açıklamasında olayın açıklığa kavuşması için polise gereken bütün desteğin sağlanacağını bildirmiştir.¹⁶⁸ Savcılık, Ahmet Emin'in ölümüyle ilgili soruşturmayı, intihar olduğuna karar vererek, 13 Nisan 2009'da sona erdirmiştir.¹⁶⁹ HÖH yönetimi, her iki olayda da açıklamalardan kaçınmıştır.

¹⁶² Merkez Seçim Kurulu, <http://www.2005izbori.org/results/index.html>, Erişim tarihi: 7 Aralık 2009.

¹⁶³ *Kırmızı-mavi model* terimi, Bulgaristan'da eski Bulgar Komünist Partisi'nin devamı olan sosyalist partilerin rengi olan kırmızı ile İki Kutuplu Sistemin çöküşünden sonra ortaya çıkan demokratik akımların rengi olan mavi anlamında kullanılmaktadır.

¹⁶⁴ Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.15.

¹⁶⁵ Kapital Gazetesi Arşivi, 15 Eylül 2001, sayı 37, s. 15.

¹⁶⁶ Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.16.

¹⁶⁷ Kapital Gazetesi, 17 Ekim 2008, sayı 42, s.1.

¹⁶⁸ Kapital Gazetesi, 24 Ekim 2008, sayı 43, s.2.

¹⁶⁹ Kapital Gazetesi, 13 Nisan 2009, sayı 14, s. 10.

2009 Genel Seçimlerinden sonra HÖH ilk defa bir olguyla karşılaşmıştır – bir taraftan tarihteki en yüksek oy oranını alırken, bir taraftan da iktidara giremeyip muhalefette kalmıştır. HÖH Milletvekili Kasım Dal, partinin sürekli artan oy desteğini HÖH'ün yıllar süren istikrarlı politikasına borçlu olduğunu açıklamıştır. Muhalefet konumundayken de partinin sürekli yeni hedefler belirlediğini söyleyen Dal, son seçimlerden sonra HÖH'ün öncelik vereceği konuların partideki genç kadrolara yer verilmesi ve Avrupa'daki ortaklarıyla birlikte dış politikaya ağırlık verilmesi olduğunu söylemiştir.¹⁷⁰

HÖH'ü Bulgaristan'daki diğer partilerden ayırt eden çok önemli bir özelliği partinin liderlik sorunu olmamasıdır. Kasım Dal, Trud Gazetesi'ne verdiği röportajda, "Sayın Doğan'ın otoritesi tartışılmazdır." demiştir.¹⁷¹ Her ne kadar Doğan, 12 Aralık 2009 tarihinde, HÖH'ün Kuruluşunun 20. Yılında, VII. Ulusal Konferansında "ebeveynin evladından ayrılma zamanı gelmiştir" demiş olmasına rağmen, aynı konferansta Doğan salt çoğunlukla yedinci kez başkan seçilmiştir.¹⁷² Aynı konuşmada Doğan, "Hiçbir zaman HÖH'ün lider tipi parti olması hedeflenmemiştir, fakat böyle oldu.", demiştir.¹⁷³

12 Aralık 2009 tarihindeki HÖH VII. Ulusal Konferansı'nda, Ahmet Doğan partinin son 20 yıldaki misyon ve vizyonunu da değerlendirmiştir: "HÖH fikri, sözde Yeniden Doğu Süreci'ne anititez olarak doğmuştur ve totaliter rejimin çökmesinden önceki döneme kadar, silahsız karşıt hareket olarak kendi içinde değişim gerçekleştirmiştir. Yasadışı hareketin ulaştığı doruk noktası, en kapsamlı anti-komünist hareket olarak değerlendirilen ve nitecesinde 12 ölü, yüzlerce tutuklu ve 360 binden fazla kişinin sınır dışı edildiği 1989 Mayıs Olayları'dır. 1989 Mayıs Olayları'nın, aynı yıl 10 Kasım tarihinde totaliter rejimin sona ermesine büyük katkısı olduğu tartışılmazdır. 22 Kasım 1989 tarihinde, tutuklanan protestocuların bir kısmına af getirilmesinden iki hafta sonra, yani 4 Ocak 1990 yılında, HÖH bir gerçek oldu. İlk kurulduğunda, "Hak ve Özgürlükler Hareketi Projesi" sadece dini ve etnik kimlikle ilgili olan bireysel temel hak ve özgürlüklerin geri verilmesiyle ilgiliydi. HÖH'ün misyon ve vizyonu bundan ibaretti. Bundan dolayı, daha sonrasında,

¹⁷⁰ Kasım Dal, Trud Gazetesi'ne verdiği röportaj, Trud Gazetesi, 28 Eylül 2009, s.16.

¹⁷¹ Trud Gazetesi, 28 Eylül 2009, s.16.

¹⁷² 24 Chasa Gazetesi, 13 Aralık 2009, s.1.

¹⁷³ 24 Chasa Gazetesi, 13 Aralık 2009, s.2.

bağımsız bir siyasal faktör olarak kalmamız mı, yoksa merkez sağda yer alan siyasi kuruluşlara katılmamız mı gerektiği hususu çok tartışıldı. Fakat hayat, her zamanki gibi, bizim istek ve tahminlerimizden çok daha fazla güçlü çıktı." Konuşmanın devamında Ahmet Doğan, totaliter rejimden demokrasiye 20 yıllık geçiş sürecinde, HÖH partisinin ülkenin siyasi hayatında yer almamış olsaydı, birçok siyasal, sosyal ve ekonomik zorlukları olduğu geçiş sürecinin nasıl gerçekleşeceğinin kimsenin bilemeyeceğini, fakat eğer başarılı bir şekilde gerçekleşmiş olsaydı, kendisinin bugün HÖH'ün, geçiş sürecinin üçüncü siyasal gücü olarak düzenlediği VII. Ulusal Konferansı'nda konuşma yapamayacağını söylemiştir. Diğer bir deyişle, Başkan Doğan'a göre, bireysel temel hak ve özgürlüklerin kazanılmasından sonra, HÖH'ün yeni misyon ve vizyonu, geçiş sürecinde yaşanan ekonomik, politik ve sosyal sorunların ülke genelinde ve tüm vatandaşlar için çözmek olmuştur. Doğan, Bulgaristan'ın Avrupa Birliği ve NATO gibi kuruluşlarda bugün yer almasında, HÖH'ün büyük katkısı olduğunu vurgulamıştır. HÖH, Bulgaristan'daki etnik barışın kurucusu ve dengeleyici unsuru olmuştur.¹⁷⁴

Ahmet Doğan'ın HÖH'ün VII. Ulusal Konferansı'nda değindiği bu imaj değişikliğinin somut adımları hemen ardından atılmıştır. Doğan, parti yönetiminde başkan yardımcısı olarak görevlendirdiği ve bazılarının, HÖH öncesindeki illegal oluşumda yer alan kişileri – Kasım Dal, Ünal Lütvi, Emel Etem, Yordan Tsonev ve Rosen Vladimirov'u görevden almıştır. Eski yardımcılarında sadece Lütvi Mestan kalarak yeni atanan yardımcılar Filiz Hüsmenova, Hristo Biserov, Aliosman İmamov ve Ruşen Rıza olmuştur. Radikal değişiklik yanlısı olmamakla bilinen Doğan, bu hareketini partinin yeni imaja gerek duyduğunu ve bu kişilerin yeni imaja uymamasıyla açıklamıştır. Doğan ayrıca, görevden alınan kişilerin çok fazla bireyci olduklarını ve partinin tekrar kolektif karar alma durumuna geri dönmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bazı çevreler bu hareketi, parti başkanının değişmesine yönelik hazırlık olarak da değerlendirmiştir.¹⁷⁵ Eski başkan yardımcısı kadrosundan görevinde kalan tek kişi Lütvi Mestan, partinin yönetim kadrosunun sadece parti başkanının yetkisinde olduğu için neden görevde bırakıldığını yorumlayamayacağını söylemiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Ahmet Doğan'ın 7 Aralık 2009 tarihinde, HÖH'ün VII. Ulusal Konferansı'ndaki konuşması.

¹⁷⁵ Kapital Gazetesi, 16 Ocak 2010, s.24.

¹⁷⁶ Trud Gazetesi, 25 Ocak 2010, s.14.

3.3.HÖH'ün Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

3.3.1. Avrupa Liberal Demokrat Reform Partisi (ELDR)

Avrupa Liberal Demokrat Partisi (ELDR), otuzdan fazla Avrupa ülkesinden siyasal partilerin üye olduğu uluslararası bir organizasyondur. Üyeleri 1970'lerin başlarında bir araya gelmeye başlayan bu kurumun bugünkü resmi statüsü "Avrupa siyasal partisi"dir ve kar amacı gütmeyen uluslararası bir kuruluştur. ELDR'nin kuruluş amacı, Avrupa Birliği ve Avrupa kıtasında liberal demokratik hareketlerin güçlenmesi, Avrupa kıtasında liberal demokratik siyasetçilerin desteklenmesi, ortak bir siyasal imajın belirlenmesi ve Avrupa Parlamentosu'nda ortak bir siyasal programın geliştirilmesidir. ELDR, 1993 yılında resmen siyasal parti statüsünü kazanmıştır.

Avrupa Birliği düzeyinde ELDR partisi liberal demokrat başbakan ve bakanlardan temsil edilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun 27 üyesinden 7 üyesi ELDR üye partilerden gelmektedir. Avrupa Parlamentosu'nda ELDR, ALDE (Avrupa İçin Liberal ve Demokratlar Birliği) grubu tarafından temsil edilmektedir. Aynı zamanda İngiltere Liberal Demokratlar partisi lideri olan Graham Watson'un başkanlığındaki ALDE, 105 üye ile Avrupa Parlamentosu'nun üçüncü en büyük siyasi grubudur. Bölgeler Komitesi'ndeki ALDE grubunun üye sayısı ise 104'tür. Bu komite, Avrupa genelinde farklı bölgesel yönetimleri temsil eden liberal demokrat siyasetçilerin bir araya geldiği kurumdur.

ELDR, 2004 yılında 2004-2009 dönemi için yürütülecek politikaların temelini oluşturan bir seçim programı belirlemiştir. ELDR'nin programında yer alan başlıca ilkeler: hürriyet, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve tolerans olmak üzere temel liberal prensiplere dayalı bir Avrupa'nın inşası; yoksulluk ve ayrımcılıktan arındırılmış bir toplumda, o toplumun tüm üyelerinin sosyal hayata katılmaları ve potansiyellerini kullanabilmeleri için eşitlikçi ve açık bir toplumun oluşturulması; bu amaçların gerçekleştirilmesi için iç sınırları bulunmayan bir iç pazarın oluşturulması ve global uluslararası serbest ticaret prensibine dayanan, tüketicilere daha fazla iş imkanı ve sabit fiyatlar temin eden gelişen ve rekabetçi Avrupa ekonomisi yaratılması; çevreye önem vererek ve onu koruyarak

sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve aynı zamanda daha barışçıl ve dengeli bir toplumun yaratılması; Avrupa Birliği sınırlarının genişletilmesi, Avrupa Birliği üyeliğine aday ülkelerden de siyasi partileri ALDE bünyesine katılmalarının sağlanması, demokrasi temellerine dayanan ortak bir Avrupa Anayasası'nın geliştirilmesidir.

ELDR'nin siyasal liderleri, yılda en az iki defa olmak üzere, Avrupa Konseyi ve Avrupa'nın siyasal gündemini hakkında fikir alışverişinde bulunmak amacıyla bir araya gelmektedir. Bu toplantılarına ELDR başkanı ve yardımcı başkanı, üye partilerin genel başkanları, Avrupa Parlamentosu'ndaki ALDE grubu başkanı, Bölge Komitesi'nin başkanı ve diğer ELDR bakanları da katılmaktadır.

En üst karar verme mekanizması olan ELDR Yıllık Kongresi'nin görevi, üst seviye tartışma ortamını yaratmak ve kararların alınmasında anahtar rol oynamaktır. Bu toplantılarda tartışılan en güncel konulardan bazılarının başlıkları: "Avrupa'da Özgürlük ve Güvenlik için İşbirliği", "Avrupa'nın Potansiyelini Ortaya Çıkarmak", "Rekabet Edebilen Avrupa İçin İşbirliği", vb. dir. Bu kongrede, aynı zamanda, parti programı ve Avrupa seçimleri için seçim programları da hazırlanmaktadır.

ELDR Konseyi, ELDR partisinin temsil organıdır, parti adına açıklama yapabilir ve karar alabilmektedir. Konsey yılda en az iki defa toplanır ve bütçeyi onaylar.

2007 yılı itibarıyla ELDR'nin 35 ülkede üyesi olan toplam 48 siyasal parti bulunmaktadır. HÖH, ELDR'ye üye olan ilk Bulgar siyasal partidir; ikincisi ise II. Simeon Ulusal Hareketidir.¹⁷⁷

3.3.2. Liberal Enternasyonal (Lİ)

Liberal Enternasyonal (Lİ), liberal partilerden oluşan siyasal enternasyonaldir. 1947 yılında Oxford'ta kurulan enternasyonalin temel amacı liberal partileri temsil eden en önemli topluluk haline gelmek ve dünya genelinde liberal düşüncüyü yaygınlaştırmaktır. Lİ'nin temel siyasi prensipleri Oxford Bildirgesi'nde

---

¹⁷⁷ Avrupa Liberal Demokrat Reform Partisi Resmi İnternet Sitesi, www.eldr.org/en/about-eldr/index.php, Erişim tarihi: 25 Eylül 2009.

belirtilmiştir. 2005 yılında ise LI, Anayasa kabul etmiştir. Anayasa'ya göre enternasyonalin hedefleri: özünde evrensel olan liberal prensiplerin dünya genelinde yaygın kabul görmesi; kişisel özgürlük, sorumluluk ve toplumsal adalete dayanan özgür toplumun gelişimini teşvik edilmesi ve üye kurumlar arasındaki işbirliği ve bilgi akışını gerçekleşmesi için gereken koşulların sağlanmasıdır. Liberal Enternasyonal'in Afrika, Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarında üye partileri bulunmaktadır ve ortak prensipleri şunlardır: insan haklarına saygı, özgür ve açık seçimler, çoğulcu demokrasi anlayışı, sosyal adalet, hoşgörü ve tolerans, piyasa ekonomisi, serbest ticaret, sürdürülebilir kalkınma ve uluslararası birlik anlayışı.

LI'ye 46 ülkeden 64 siyasal parti üyedir. Enternasyonal'e Bulgaristan'dan ilk HÖH katılmıştır, ardından ise II. Simeon Ulusal Hareketi de üye olmuştur. LI'nin, aynı zamanda, 19 ülkede 21 gözlemci partisi ve 15 destekçi kuruluşu bulunmaktadır.¹⁷⁸

3.4. Seçimlerde HÖH

HÖH'ün, demokratik sisteme geçişten sonraki seçim sonuçları, partinin Bulgaristan'nın siyasal hayatındaki yeri ve önemini kavramak açısından son derece önemlidir. Seçim sonuçlarından, her geçen seçimle, partinin oy oranının arttığı ve pozisyonlarının giderek güçlendiği açıkça görülmektedir. Bu durumun partinin

---

¹⁷⁸ Liberal Enternasyonalin Resmi İnternet Sitesi, http://www.liberal-international.org/editorial.asp?ia_id=508 , Erişim tarihi: 25 Eylül 2009.

giderek uzaklaştığı azınlık partisi imajından kurtulmaktan mı, yoksa var olan ve başta Türkler olmak üzere azınlıklardan oluşan seçim kitlesinin daha etkili bir şekilde seferber edebilmesinden mi kaynaklandığı tartışılır bir noktadır.

3.4.1. Parlamento Seçimleri

3.4.1.1. Yıllar İtibariyle HÖH'ün Aldığı Oylar

Tablo 5: Yıllar İtibariyle HÖH'ün Parlamento Seçimlerinde Aldığı Oylar¹⁷⁹

Seçim Yılı	Koltuk Sayısı	%
1990	23	6.03
1991	24	7.54
1997	15	6.25
1997	19	7.5
2001	21	7.45
2005	34	13
2009	38	14.45

Kaynak: Merkez Seçim Kurulu

Yukarıdaki tabloda yer alan seçim sonuçlarında dikkat çeken önemli bir husus, HÖH'ün aldığı oy oranı 1990-2001 döneminde, ülkedeki % 10 oranında olan Türk nüfusun az altında seyredirken bir sonraki iki seçimde bu oranın üstüne çıkmış olmasıdır. Bundan çıkarılabilen en önemli sonuç, partinin azınlık koruyucusu imjından çıkıp Bulgar nüfustan da gittikçe artan oy almaya başlamış olmasıdır.

Aynı zamanda altı çizilmesi gereken diğer bir önemli nokta, 2005 Parlamento Seçimleri'nde tarihin en düşük katılım oranı kaydedilmiş olmasıdır - %55.76.¹⁸⁰ Toplam 6 721 323 oy hakkına sahip vatandaşın, sadece yarısı bu hakkını kullanmıştır. Düşük seçim aktivitesi, HÖH'ün, bu seçimlerden üçüncü en büyük siyasal grup ve koalisyon hükümeti ortağı olmasının en önemli nedenlerinden biridir. Oylar farklı partiler arasında dağılıp, meclise fazla sayıda partinin girmesi hiçbir

¹⁷⁹ Merkez Seçim Kurulu, http://rezultati.cik2009.bg/results/mandates/rik_00.html, Erişim tarihi: 15 Aralık 2009

¹⁸⁰ Merkez Seçim Kurulu'nun 2005 Parlamento Seçimleri için düzenlediği internet sayfası <http://www.2005izbori.org/activity/index.html>, Erişim tarihi: 20.07.2009.

partinin tek başına iktidarı sağlayabilecek güce ulaşamaması ve koalisyon hükümetleri kurulması sonucunu doğurmuştur. HÖH'ün sabit seçmen kitlesinin olması ve kalan oyların diğer partiler arasında dağılması da diğer önemli etkindir.

Bulgaristan Anayasası'nda, hükümetin kurulmasında, hükümet kurabilecek ortak görüşlere sahip partilerin değil de en fazla oyu alan partilerin belli bir sırayla görevlendirilmesi esas alınmaktadır. Bu durum, koalisyon oluşturulmasını birkaç tura ve uzun bir zaman dilimine yayabilmekte ve seçimleri, 2005 genel seçimleri sonrasında yaşanan türden bir siyasi kaos izleyebilmektedir.

Çoğunluğu hiçbir partinin elde edemediği her durumda meclis aritmetiği, seçimlerin birinci partisini HÖH ile koalisyona kurmak zorunda bırakmıştır. Demokratik sisteme geçişten sonra, hemen hemen bütün seçimlerde Hak ve Özgürlükler kilit parti rolünü oynamıştır.¹⁸¹

2005 genel seçimlerinde, özellikle etnik Türklerden gelen oylarla, bir önceki seçimlere göre oy oranını iki katı arttırarak yüzde 13 oy oranına ulaşan ve 34 milletvekili çıkaran HÖH'ün, 2009 seçimlerinden de, eski koalisyon ortakları arasından oy oranını koruyabilen, hatta yükseltebilen tek parti olmuştur.

3.4.2. Yerel Seçimler

3.4.2.1. Yıllar İtibariyle HÖH'ün Seçim Kampanyaları ve Aldığı Oylar

3.4.2.1.1. 2003 Yerel Seçimleri

Bulgaristan genelinde 26 Ekim 2003 tarihinde, pek çok gözlemci tarafından, erken parlamento seçimleri açısından olası bir başlangıç olarak değerlendirilen yerel seçimler gerçekleştirilmiştir. Seçim öncesi yapılan anketler ve araştırmaların da gösterdiği gibi, bu seçimlerde Bulgaristan Sosyalist Partisi, ülkedeki 263 belediyede oyların yüzde 33'ünü almıştır. Sonuçlar, aynı zamanda, yüzde 10 oranında oy alan iktidardaki 2. Simeon Ulusal Hareketi'ne duyulan güvenin, çarpıcı biçimde azaldığını da göstermiştir. Demokrat Güçler Birliği, oyların yüzde 21'ini ve Haklar ve Özgürlükler Hareketi ise yüzde 10'unu almıştır. Seçimlere katılım oranı yine

¹⁸¹ Gözde Kılıç YAŞIN, <http://www.turksam.org/tr/a1708.html> , Erişim tarihi: 08.08.2009.

düşük seviyede olup, yüzde 47 olarak gerçekleşmiştir. Seçimlere toplam 147 parti ve koalisyon katılmıştır.

2003 Yerel Seçimleri'nden önce, HÖH'ün halihazırda 26 belediye başkanlığı ve çok sayıda belediye meclis üyeleri ve muhtarlıkları bulunmaktaydı. Parti, seçim stratejisini bu sayıyı arttırmak üzerine yoğunlaştırarak, 2003 seçimleri için 97 belediye başkanlığı adaylığı göstermiştir. Ayrıca, ilk defa bu seçimlerde, HÖH başkent Sofya ve önemli kentlerden Vidin için de aday göstermiştir.

Bu seçimlerin bir diğer önemli noktası, Bulgaristan'ı Avrupa Birliği'ne girerken taşımış olacağı belediye başkanlarının belirlenecek olması olmuştur. Bilindiği üzere, Avrupa Birliği, yerel yönetimlere büyük önem vermekte ve kaynak aktarmaktadır.¹⁸²

HÖH, bu seçimlerde de ülke genelinde belediye başkanları sayısını 26'dan 30'a çıkararak hedefine ulaştığı söylenebilir.

3.4.2.1.2. 2007 Yerel Seçimleri

Bulgaristan'da 2007 yerel seçimlerin ilk turunda, vatandaşların yarısı katılmayıp, katılım oranı yüzde 42.40 oranında gerçekleşmiştir. İlk turda toplam 27 büyükşehir belediyesinden Sofya, Filibe, Kırcaali, Dobriç, Montana, Plevne, Smolyan ve Varna olmak üzere 8'inin belediye başkanları belirlenmiştir. 19 Büyükşehir belediye başkanlığı için ise ikinci tura gidilmiştir. Başkent Sofya'da ikinci kez aday olan GERB Partisi'nin Genel Başkanı Boyko Borisov, ülkenin ikinci büyük kenti Filibe'de de yine GERB adayı Slavço Atanasov ilk turda belediye başkanı seçilmişlerdir.

Yerel seçimlerin ilk turunda ülke genelinde toplam 264 belediyeden 102'sinde belediye başkanı seçilmiştir. 162 belediyenin başkanlarının belirlenmesi ikinci tura bırakılmıştır. HÖH, yerel seçimlerin ilk turunda biri büyükşehir olmak üzere toplam 29 belediye başkanlığı kazanmıştır. İkinci turdan sonra açıklanan kesin

---

¹⁸² http://www.ufukotesi.com/habergoster.asp?haber_no=20031001, Erişim tarihi: 31.05.2009.

sonuçlarda, HÖH'ün, 2003 seçimlerindeki başarısını tekrarlayarak, belediye başkanlık koltuk sayısını 35'e çıkarmıştır.

HÖH'ün 2007 yerel seçimlerinde kazandığı belediyelerin listesi aşağıda verilmektedir¹⁸³:

HÖH Belediye Başkanları – Yerel Seçimler 2007

1. Blagoevgrad – Belitsa, Satovça, Yakoruda
2. Burgas – Ruen, Sungurlare
3. Varna – Dılgopol
4. Dobriç – Kruşari
5. Kırdcalı – Ardino, Cebel, Kirkovo, Krumovgrad, Kırcalı, Momçilgrad, Çernoöçene
6. Razgrad – Zavet, İşperih, Kubrat, Loznitsa, Tsar Kaloyan
7. Ruse – Vetovo, Silistra, Dulovo, Glavnitsa
8. Smolyan – Dospat, Borino, Devin
9. Tırğovişte – Antonovo, Omurtağ, Opaka
10. Haskovo – Mineralni Bani, Stambolovo
11. Şumen – Venets, Hitrino, Kaolinovo, Nikola Kozlevo, Vırbitsa

KOALİSYON:

1. Vidin – Dimovo, Rujintsi, Çuprene
2. Köstendil – Bobov Dol, Koçerinovo
3. Ruse - Tsenovo
4. Sliven – Kotel, Tvarditsa

3.4.3. HÖH'ün Seçim Kitleleri ve Ülkedeki Türk Nüfusu Arasındaki İlişki

2009 Parlamento seçimleri, diğer bir çok seçimde olduğu gibi, HÖH'ün seçmen profilini açıkça ortaya koymaktadır.

¹⁸³ <http://www.dps.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0315&n=000056&g=>, Erişim tarihi: 31.05.2009.

Alpha Research Ajansı nezdinde, Radostina Angelova tarafından yapılan ve sonuçları 24 Haziran 2009 tarihinde yayınlanan araştırmadan şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Bulgaristan'ın siyaset sahnesinde, HÖH'ün seçmen kitlesi, sosyal ve demografik açıdan en homojen ve belirgin olan kitledir – seçmenlerin % 83'ü kırsal kesimdedir, % 46'sı eğitim düzeyi ilkokul ve altı ve yine % 83'ü etnik Türk'tür. Yaş grubu açısından, HÖH'nin hem gençlere hem de daha yaşlılara yöneldiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda, Alpha Research Ajansı'nın derlediği ve 2009 Parlamento seçimlerinde, Bulgaristan'da seçmenlerin farklı eğitim düzeyine göre partilere oy verme oranı verilmektedir. Tablodan da görüleceği üzere, HÖH'ün seçmen kitlesi, eğitim düzeyi açısından en düşük olan kitledir.

Tablo 6: 2009 Parlamento Seçimlerinde Farklı Eğitim Düzeyine Sahip Vatandaşların Partilere Göre Oy Verme Eğilimleri:¹⁸⁴

Seçmenlerin Eğitim Düzeyine Göre Oy Dağılımı			
	Üniversite	Lise	İlkokul
RZS	4,90%	4,60%	2,10%
LİDER	4,10%	4,10%	2,90%
GERB	43,40%	42,60%	20,70%
HÖH	3,70%	11,40%	36,30%
ATAKA	6,20%	10,90%	10%
Bulgaristan için Koalisyon	18,10%	16,50%	24,70%
NDSV	3,80%	3,70%	1,60%
Yeşiller	1,10%	0,40%	0,10%
Mavi Koalisyon	13,50%	5,40%	1,30%
Diğer	1,20%	0,40%	0,30%

Kaynak: Alpha Research Ajansı

¹⁸⁴ http://www.aresearch.org/general_election.html ,Erişim tarihi: 13.08.2009.

Düşük olmakla birlikte, partinin, Türklere yanı sıra, diğer bazı etnik gruplara da açılma eğilimi mevcuttur.

2001 yılında, HÖH'ün bünyesinde yer alan etnik Bulgarların payı % 2 iken, bu oran 2009 yılında % 9'a ulaşmıştır. Bu eğilim, etnik Bulgarların parti listelerine eklenmesiyle ve devlet kurumlarında kilit pozisyonlara getirilmesiyle giderek güçlenmiştir.

Parti politikasında, farklı etnik gruplara yönelmenin yanı sıra, bir diğer eğilim de göze çarpmaktadır – HÖH oylarının köylerde yoğunlaşması eğilimi. 2001 yılında, parti kırsal kesimden gelen oyların % 67'sini, küçük kasabalardaki oyların ise % 29'unu alırken, 2009 yılında köylerden % 83, küçük kasabalardan ise % 11 oranında oy almaktadır. Bu eğilim, kısa süreli etkenlerden kaynaklanmayıp, zaman içerisinde devamlılık göstermektedir ve partinin, seçim kampanyasını, Türk toplumunun hem eğitim ve sosyal statü açısından düşük seviyede olduğu hem de teritoryal açıdan daha yoğun, erişilebilir ve etkilenebilir halde olduğu köylere yöneltmesi sonucunda daha da güçlenmiştir. Bu politika sayesinde, HÖH, 2001 yılında % 7,04 oy oranı ve 21 milletvekiliyle, 2005 yılında oy oranını ikiye katlamıştır ve oyların % 14,07 ile parlamentoda 34 milletvekili ile temsil edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda, bu eğilimi açıkça gösteren, yıllar itibariyle, farklı yerleşim yerlerinde HÖH'e oy verenlerin yüzdeleri yer almaktadır:

Tablo 7: 2001 – 2009 Döneminde HÖH'ün Farklı Yerleşim Yerlerinden Aldığı Oy Oranı

Farklı Yerleşim Yerlerinde HÖH Oyları				
	2001	2005	2007	2009
Başkent	1,30%	1,90%	0,50%	0,50%
Merkez İl	3,00%	5,30%	3,30%	4,70%
İlçe	28,50%	14,70%	15,00%	11,50%
Köy	67,20%	78,10%	81,20%	83,30%
	100%	100%	100%	100%

Kaynak: Alpha Research Ajansı

Bu belirgin artışın diğer bir sebebi ise, Romanlardan gelen oyların da artmış olmasıdır. HÖH'ün Romanlardan almış olduğu oylar sadece 2009 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde düşüş göstermiştir (Romanlar toplam oyların % 4'ünü oluşturmaktadır) ve bu durum partiye toplam 28 000 oy kaybettirmiştir.

2009 Parlamento seçimlerinde, vatandaşların ait olduğu etnik gruplara göre partiler arasındaki oy dağılımı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 8: 2009 Parlamento Seçimlerinde Vatandaşların Etnik Gruplar İtibariyle Partiler Arasındaki Oy Dağılımı¹⁸⁵

Kaynak: Alpha Research Ajansı

HÖH'ün seçmenlerinin diğer bir belirgin özelliği de, ülkedeki tüm partilerin seçmen kitleleri arasında en düşük gelirli kitle olmasıdır. Araştırmalara göre, partiye oy veren her ikinci kişinin aylık gelirleri 150 Bulgar Leva'sının altındadır.¹⁸⁶Çoğunluğu emeklilerden oluşan Bulgar Sosyalist Partisi'nin seçmen kitlesi bile daha yüksek gelir seviyesine sahiptir. HÖH'e oy veren işsizlerin oranı ortalama % 16'dır.

Düşük eğitim düzeyi ve sosyal statü, aynı zamanda HÖH'ün seçmenlerini en konformist seçmen kitlesi olmasının temel sebebidir. Bu partinin seçmenleri, siyasi çatışma veya tartışmaya sebebiyet vermemek amacıyla genelde siyasi yorumlardan çekinmektedirler. Aynı zamanda, seçmenlerin % 90'ı, vatandaşların çıkarlarını koruyabilmesi için güçlü bir lidere gereksinim olduğu kanısındadırlar.

¹⁸⁵ http://www.aresearch.org/general_election.html , Erişim tarihi: 23.08.2009.

¹⁸⁶ Bulgar Merkez Bankası'nın 15.06.2009 için döviz kuru 1 BGN=9,44028 dır. Bulgar Merkez Bankası'nın resmi internet adresi www.bnb.bg , Erişim tarihi: 23.08.2009.

HÖH'ün seçmen kitlesinin % 96'sı, kendisi de etnik azınlık pozisyonunda bulunduğu için, insanların etrafındakilerinin din, gelenek ve düşüncelerine saygı ve tolerans göstermesi gerektiğini düşünmektedir.

HÖH seçmenlerinin güçlü mobilizasyonu genellikle etnik Türklerin endişeleri kullanılarak sağlanmaktadır. Bunlar genelde ekonomik bağımlılık, Türklerin etnik, kültürel ve dini bir toplum olarak yok olma endişesi ve parti ve parti lideri olmadan kendi çıkarlarını koruyamama korkusudur. HÖH'ün sosyal ve demografik temelini göz önünde bulundurursak, yukarıda sayılan faktörlerden arınmak uzun bir süre alacaktır.¹⁸⁷

3.4.4. HÖH'ün Türkiye'den Aldığı Oylar

Demokratik sisteme geçişten bu yana, ülkedeki bütün seçimlerde meydana gelen ve gittikçe daha fazla tepki uyandıran, medya tarafından 'seçim turizmi' adlandırılan olgu yurtdışında ve özellikle Türkiye'de yaşayan, Türk kökenli Bulgar vatandaşların Bulgaristan'daki seçimlerde oy kullanmalarındır.

Bilindiği üzere, komünist dönemde zorla göç ettirilen Türklerin çoğu, Türkiye'ye göç etmiş, fakat aynı zamanda Bulgar vatandaşlığından çıkmayıp, çifte vatandaş statüsündedirler. Bu vatandaşların çoğu da, Bulgaristan'da hala akraba veya mal sahibi olduklarından, ülkeyle ilişkisini canlı tutmaktadırlar. Diğer yandan, HÖH'ün, Türkiye'de Bulgaristan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde de teşkilatları bulunduğundan, bu vatandaşların Bulgaristan'ın sosyal ve siyasal hayatıyla da teması devam ettirilmektedir.

Yurtdışındaki ve özellikle Türkiye'deki HÖH teşkilatının, özellikle seçim zamanlarındaki aktivitelerinin arttığı görülmektedir. Bunun amacı, Türkiye'de yaşayan Türk kökenli Bulgar vatandaşların seçimlere katılması ve HÖH oy oranının artırılmasıdır. Nitekim, seçim sonuçları, bu vatandaşların kullandıkları oylardan oldukça etkilendiği görülmektedir. HÖH, aldığı oyların büyük kısmını yurtdışında yaşayan Türklerden almaktadır. Bir yandan, ülkenin vatandaşı olup, seçim hakkını

---

¹⁸⁷ Angelova, Radostina, 'DPS-Konsistenten Etnicheski Vot', Alpha Research, www.aresearch.org, Erişim tarihi: 25.08.2009.

kullanmak en doğal hakları olup, diğer yandan ise ülkede yaşamadıkları sürece, ülke siyasetini belirlemede ne ölçüde hak sahibi olup olmadıkları polemikleri zaman zaman yaşanmıştır. Özellikle sağcı partilerin çok karşı çıktığı bu "seçim turizmi" olgusu, son seçimlerde GERB Başkanı Borisov'un iktidara gelmesiyle yine gündeme taşınmıştır. İlk önce çifte vatandaşlığın tamamen kaldırılması fikri çok sert tepkilere yol açtığından, iktidar seçim yasasında, yurtdışındaki Bulgar vatandaşların oy kullanmasıyla ilgili değişikliklerin kabul edilmesi olarak yumuşatılmıştır. Fakat, böyle bir yasa değişikliği için henüz somut adımlar atılmamıştır. Aşağıdaki tablolar, 2009'da yapılan en son seçimlerin Türkiye'den gelen oy sonuçlarının ülkenin genel siyaseti üzerinde yarattığı etkinin güzel bir örneğidir:

Tablo 9: Bulgaristan 2009 Genel Seçimleri İstanbul Sonuçları

2009 BULGARİSTAN GENEL SEÇİMLERİ İSTANBUL SONUÇLARI							
SANDIK	Kullanılan	Geçerli	GERB	HÖH	ATAKA	BSP	Geçersiz
Avcılar	6680	6254	24	6166	11	17	426
Küçük Çekmece	2993	2924	21	2860	4	5	69
Güneşli	3778	3747	10	3703	4	8	31
İkitelli	1255	1210	1	1200	1	1	45
Silivri	1099	1067	4	1051	4	1	32
Hadımköy	1045	1022	0	1005	2	8	23
Esenyurt	1486	1454	2	1433	4	1	32
Kıraç	2052	2050	4	2031	2	10	2
Kağıthane	934	921	17	865	4	10	13
Bayrampaşa	1755	1664	10	1640	3	2	91
Gazi Osman Paşa	2080	2038	8	2003	3	5	42
Sultangazi	2265	2195	3	2173	7	3	70
Kartal	936	933	9	907	5	3	3
Kurtköy	1311	1264	8	1245	6		47
TOPLAM	29669	28743	121	2828 2	60	74	926

Kaynak: Bal-Göç Derneği Verileri

Tablodan da görüldüğü üzere, İstanbul'daki oyların mutlak çoğunluğu HÖH lehine kullanılmıştır. Partinin seçim öncesi yoğun çalışmaları sonucunda, Türkiye'de birçok sandık açtırabilmiş ve oy oranını da ciddi derecede arttırmıştır.

Tablo 10: Bulgaristan 2009 Genel Seçimleri Türkiye Sonuçları

2009 BULGARİSTAN GENEL SEÇİMLERİ TÜRKİYE SONUÇLARI								
ŞEHİR	Kullanılan	Geçerli	GERB	HÖH	ATAKA	BSP	Maviler	Geçersiz
İSTANBUL	29669	28743	121	28282	60	74	19	926
BURSA	21881	21451	39	21249	20	30	5	430
İZMİR	13879	13627	10	13463	25	25	10	252
MANİSA	994	986		982	1			8
ÇORLU	8756	8578	25	8457	19	18		178
SAKARYA	624	590	3	581	1	4		34
KOCAELİ	5422	5409	21	5358	10	3	6	16
YALOVA	1330	1326	12	1286	2	8	2	4
BALIKESİR	281	278	3	269				3
EDİRNE	863	838	5	806	1	6	10	25
KIRKLARELİ	455	446	3	439	2			9
ÇERKEZKÖY	1767	1699	6	1682	4	2		68
LÜLEBURGAZ	2317	2273	2	2248	4	7	4	44
TEKİRDAĞ	1100	1090	2	1080	1	2		10
ANKARA	1208	1172	17	1119	2	18	10	36
ANTALYA	402	376	3	366	1	1		26
ESKİŞEHİR	582	576	1	570		2		6
TOPLAM	91530	89458	273	88237	153	200	66	2075

Kaynak: Bal-Göç Derneği Verileri

Türkiye genelinde de durum farklı değildir. 2009 genel seçimlerinde, Türkiye'deki oylama HÖH'e yaklaşık 100 bin oy kazandırmıştır.

2001 Parlamento Seçimleri'nden bu yana, Türkiye'de ikamet eden Bulgaristan vatandaşları, aynı yöntemle oylarını kullanmıştır. Bunlardan bir kısmı Türkiye'de açılan sandıklarda oy kullanırken, diğer bir kısmı da özel olarak seçimler için organize edilen otobüslerle Bulgaristan'a getirilip oy vermişlerdir. Seçimler için özel kiralanan bu otobüslerin masrafları, parti tarafından karşılanıp karşılanmadığı sorunu ise hala açıklığa kavuşmuş değildir.

Tablo 11: 2005- 2009 Bulgaristan Genel Seçimleri Türkiye Geneli Şehir Bazında Karşılaştırmalı Sonuçlar

ŞEHİR	TOPLAM KULLANILAN OY			HÖH		
	2005	2009	Artış Oranı	2005	2009	Artış Oranı
İSTANBUL	11004	29669	169,62%	9870	28282	186,55%
BURSA	15335	21881	42,69%	14995	21249	41,71%
İZMİR	5055	13879	174,56%	4854	13463	177,36%
ÇORLU	4592	8756	90,68%	4152	8457	103,68%
KOCAELİ	2736	5422	98,17%	2571	5358	108,40%
YALOVA	867	1330	53,40%	804	1286	59,95%
EDİRNE	1054	863	-18,12%	875	806	-7,89%
KIRKLARELİ	726	455	-37,33%	674	439	-34,87%
ÇERKEZKÖY	872	1767	102,64%	800	1682	110,25%
LÜLEBURGAZ	1384	2317	67,41%	1295	2248	73,59%
TEKİRDAĞ	812	1100	35,47%	786	1080	37,40%
ANKARA	566	1208	113,43%	490	1119	128,37%
ANTALYA	285	402	41,05%	244	366	50,00%
ESKİŞEHİR	222	582	162,16%	186	570	206,45%
MANİSA		994			982	
SAKARYA		624			581	
BALIKESİR		281			269	
TOPLAM	45510	89631	96,95%	42596	86405	102,85%

Kaynak: Bal-Göç Derneği Verileri

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ'NİN ÜYE PROFİLİNDEKİ
DEĞİŞİMİNİ VE PARTİ VİZYONUNU BELİRLEMESİNE YÖNELİK ALAN
ARAŞTIRMASI

4. ANKET UYGULANANLARIN DAĞILIMI

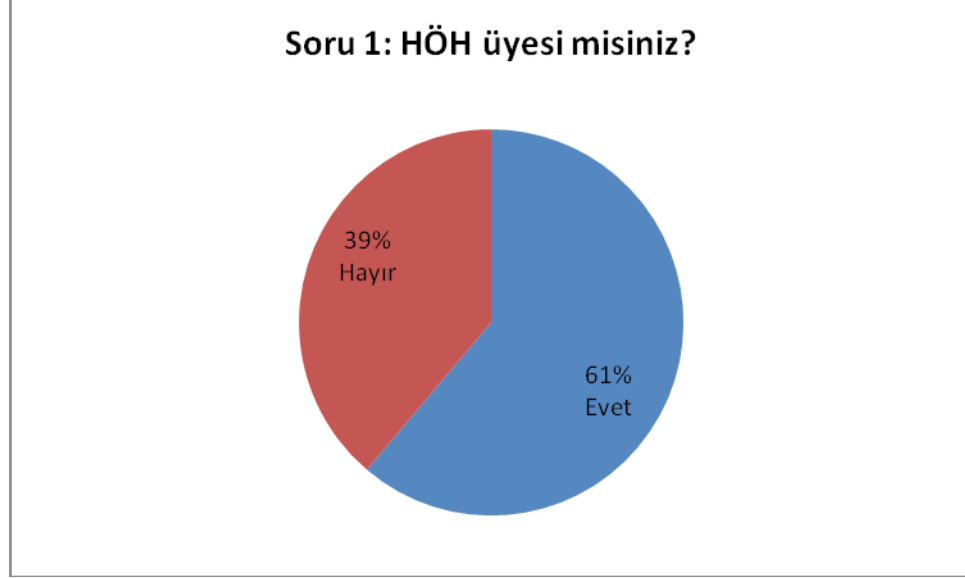
4.1. Üyeliğe Göre Dağılımı

Ankete katılanların % 61'i HÖH üyesidir. Çalışmanın Türk azınlığın yoğun yaşadığı bölgelerde yapılmış olması bu sonucun çıkmasında en büyük etken olarak görülmektedir. Oranın HÖH üyeliği lehinde yüksek olmasının partiye olan algının üyeler açısından değişimini gözlemlemede katkısı olmuştur.

Aynı zamanda, HÖH üyeliği olmayan, fakat parti sempatzanı olup parti etkinliklerine katılan ve partiye seçimlerde düzenli olarak oy veren seçmenlerin de sayısı oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Bu seçmenlerin HÖH sempatzanı olup, partiye üye olmamakla buna resmiyet kazandırmak istememeleri etnik Bulgarların partiye negatif tutumuyla açıklanabilir.

Diğer taraftan, anket uygulananların birinci soruya olumsuz cevap verenlerin aynı zamanda etnik kökenin belirtilmesine yönelik olan 7. soruya da olumsuz, yani herhangi bir azınlık grubuna dahil olmadıkları cevabını vermiştir.

Şekil 1: Üyelğe Göre Dağılımı

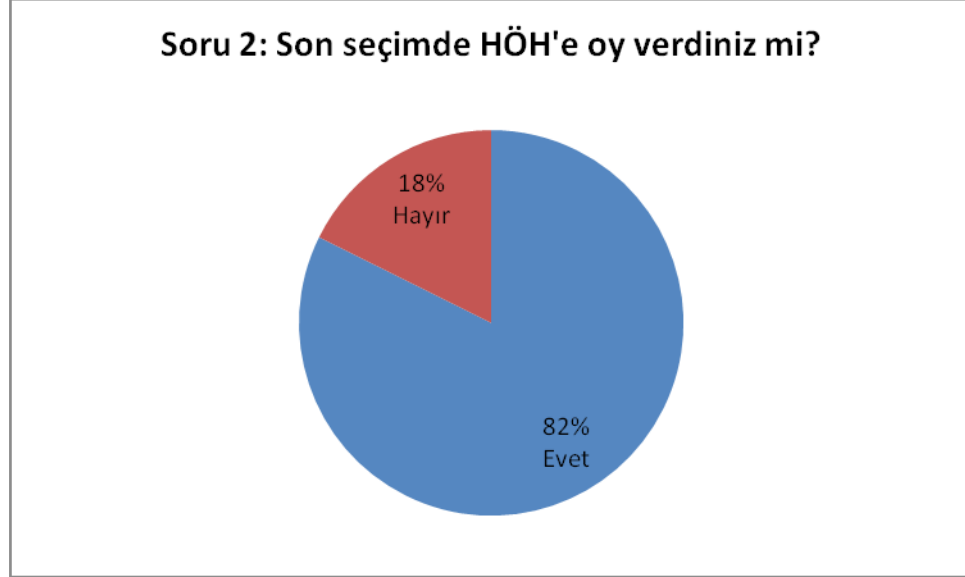

4.2. Oy Verme Eğilimine Göre Dağılımı

Ankete katılanların %82'sinin HÖH'e oy vermesi üye olmayanların da siyasal tercihlerinde HÖH'ü tercih ettiklerinin göstergesidir. Bu sonuç Türk azınlık mensubu olan Türklerin tamamının HÖH üyesi olmadığını da düşündürebilmektedir. Çünkü Türk azınlığın yoğun olarak HÖH tercihinde bulunduğu bilinmektedir. Diğer yandan, bu sonuçtan hareketle, HÖH üyesi olmayan ve aynı zamanda Türk azınlık mensubu olmayanların da HÖH'e oy verebileceği gerçeğini gösterebilmektedir.

Başka bir engelden (seyahat, hastalık, vs.) dolayı oy veremeyenlerin sayısı da göz önünde bulundurulursa olumlu cevap verenlerin sayısının daha fazla olabileceği düşünülebilir.

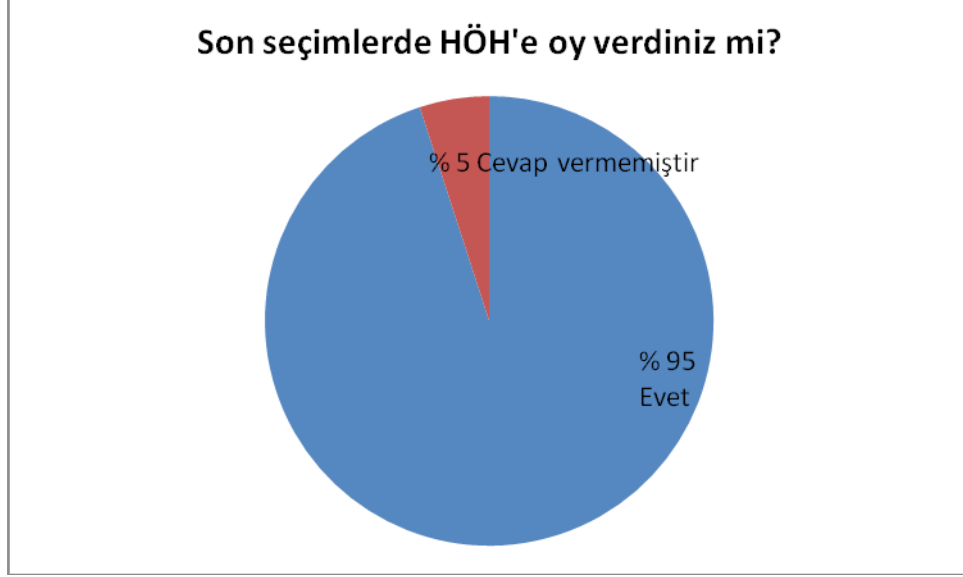
Şekil 2: Oy Verme Eğilimine Göre Dağılımı

4.2.1. HÖH Üyelerinin Seçimlerde HÖH Partisine Oy Verme Eğilimi

Ankete katılan HÖH üyelerinin % 95 gibi yüksek bir oranı oylarını HÖH'e vermişlerdir. Bu oranı dikkat çekici kılan %5 lik cevap vermemiş olanlardır. Bir siyasal partiye üye olan seçmenin siyasal tercihini normal koşullarda saklaması beklenmemektedir. Bu durumda tercihlerinin üye olmalarına karşın HÖH dışında bir siyasal partiye kayması ya da oy kullanmayarak siyasal bir tepki vermiş olabilecekleri düşünülmektedir.

Şekil 3: HÖH Üyelerinin Seçimlerde HÖH Partisine Oy Verme Eğilimi

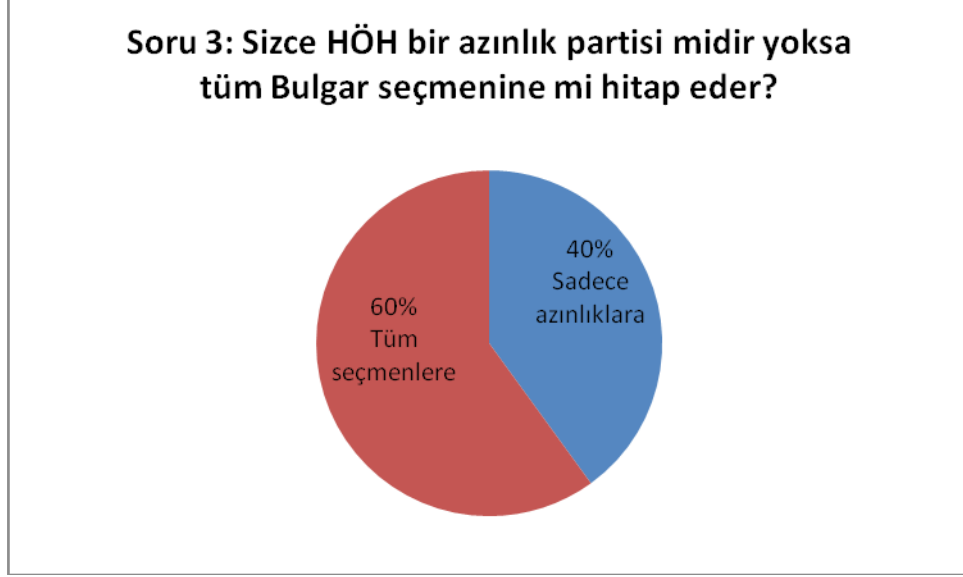

4.3. HÖH Partisine Karşı Tutumuna Göre Dağılımı

Anket uygulananların % 60'ı HÖH'ün tüm seçmenlere hitap ettiğini düşünmektedir. Sadece azınlıklara hitap ettiğini düşünen % 40'lık kısım, genellikle azınlık mensubu olmayan ve HÖH'e oy vermeyen (% 32) kesimden oluşmaktadır. Bu soru, özellikle HÖH partisinin azınlık imajından kurtulmasının öncelikli hedeflerinden biri olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Etnik Türkleri veya başka bir azınlığın mensuplarını HÖH'ün çoğunlukla Türklerden oluşmasına rağmen, tüm Bulgar vatandaşlarının çıkarları doğrultusunda faaliyet gösterdiği fikrini özümsetmek daha kolay olurken % 40 gibi ciddi bir kesimin bu fikirde olmadığı görülmektedir.

Şekil 4: HÖH Partisine Karşı Tutumuna Göre Dağılımı

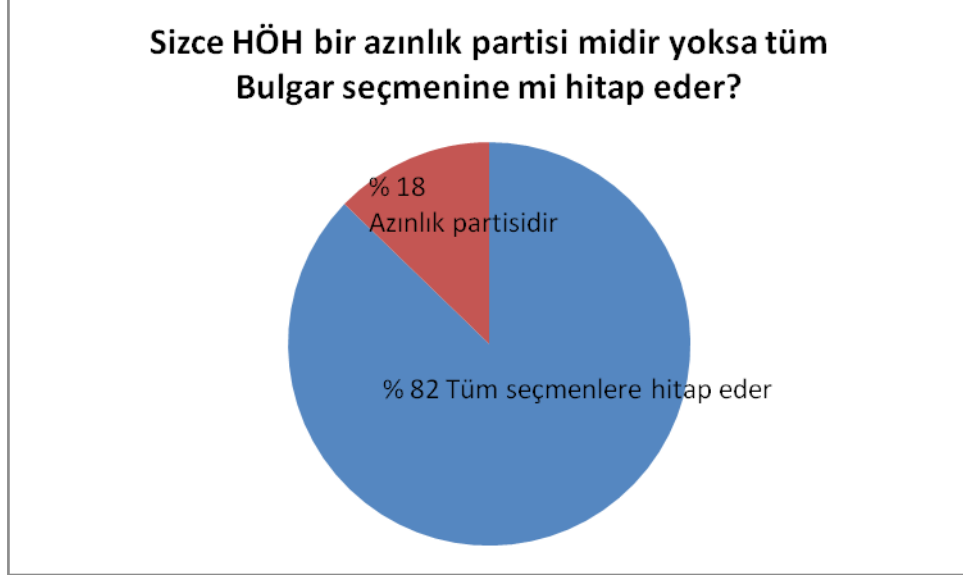

4.3.1. HÖH Üyelerinin HÖH Partisine Karşı Tutumlarına Göre Dağılımı

Aynı soruya, HÖH üyelerinin % 18'lik kısmı da HÖH partisinin sadece azınlıkların çıkarlarını gözetlediği cevabını vermiştir. HÖH üyelerinin % 82'lik kısmı ise partinin tüm vatandaşlara hitap ettiğini düşünmektedir. Bu konu, parti söylemlerinde üstünde çok fazla durulan bir husus olduğundan, parti üyesi olarak çoğunluğun bu cevabı vermesi doğaldır.

Yine de, HÖH üyelerinin nerdeyse 1/5'i partiye azınlıkların temsilcisi olduğunu düşündüğü için üyedir. Bu da, partinin imaj değişikliği çalışmalarının geleneksel algıların önüne çok zor geçebileceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Şekil 5: HÖH Üyelerinin HÖH Partisine Karşı Tutumlarına Göre Dağılımı

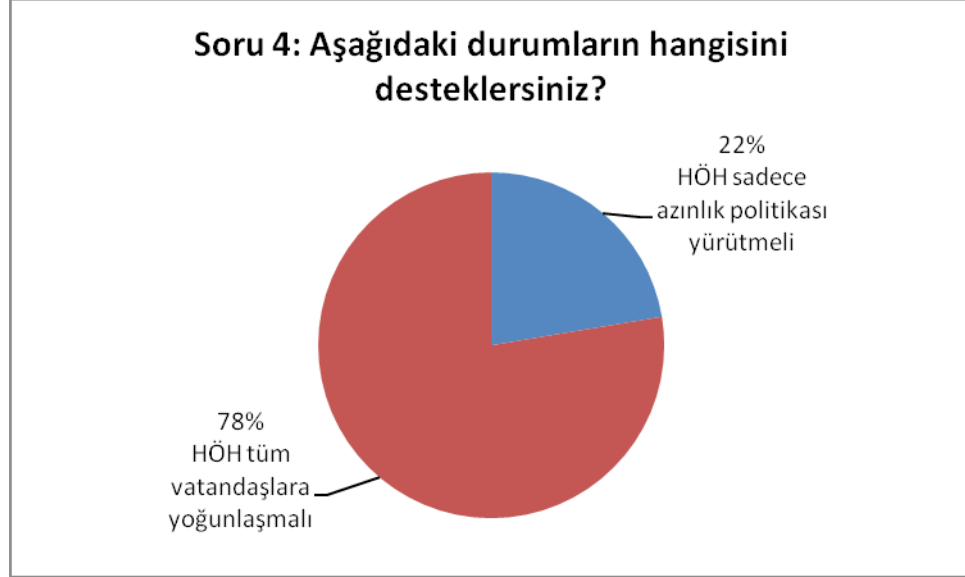
4.4. HÖH Partisinin Politikasına Karşı Tutumuna Göre Dağılımı

Ankete katılanların % 78'i HÖH partisinin tüm vatandaşlara yoğunlaşması gerektiğini düşünmektedir. Bu durum HÖH partisinin son yıllarda izlediği imaj değiştirme politikasıyla örtüşmektedir. Yine de, yukarıdaki sorunu cevaplarından da görüldüğü üzere, seçmenlerin % 40'ı HÖH'ün bu konuda başarılı olamadığını ve sadece Türk kökenli Bulgar vatandaşlarının çıkarlarını koruduğunu düşünmektedir.

Anket uygulananların % 22'si HÖH partisinin sadece azınlıklara yönelik politika yürütmesini, diğer bir deyişle şu anda zaten varolan imajını değiştirmemesi gerektiğini düşünmektedir. Azınlık mensupları bu şıkkı HÖH partisini kendilerinin koruyucusu ve sözcüsü olarak gördüğünden dolayı, etnik Bulgarlar ise etnik Türklerin bütün toplumla ilgili kararların almasından duyduğu rahatsızlıktan dolayı seçmiş oldukları düşünülebilir.

Şekil 6: HÖH Partisinin Politikasına Karşı Tutumuna Göre Dağılımı

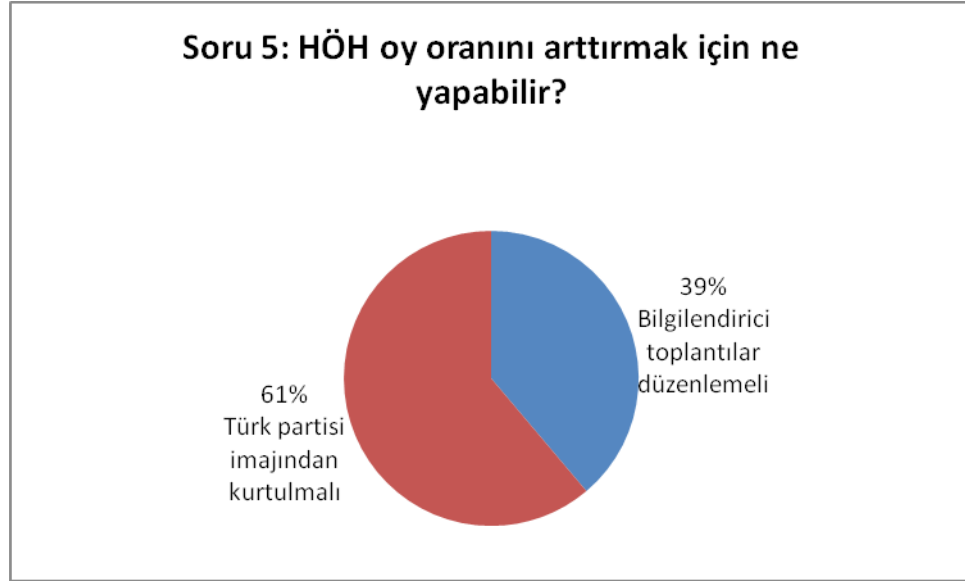
4.5. HÖH Partisinin Seçmen Kitlelerinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Anket uygulananların çoğunlukta kısmı (% 61), HÖH'ün başarılı olması ve oy oranını arttırması için Türk partisi imajından kurtulması gerektiğini düşünmektedir. Bu % 61'lik kısma göre, partinin oy oranının artış temposunun yavaş olma sebebi HÖH'ün Türk partisi imajından dolayı Bulgar seçmenlerinin güvenini kazanamamasıdır.

HÖH'ün imaj sorunu olmadığını, oy oranını arttırmak için de partinin sadece azınlıklar arasında bilgilendirici toplantıların düzenlemesi yeterli olacağını düşünenler % 39 oranındadır. Seçim dönemlerinde etnik Türklerin en aktif seçmen kitlelerinden biri olması ve büyük çoğunluğu HÖH'e oy vermesi bilinen bir olgu olmasına rağmen, anket olunanların neredeyse 2/5'si partinin yine azınlıklar üzerinde

yoğunlaşması gerektiği fikrinde. Bu kesim, Bulgaristan'daki Türklerin HÖH'e oy verme oranını azamiye çıkarmak isteyip, parti bünyesine veya seçmen kitlesine Bulgarların katılıp katılmayacağına büyük önem vermemektedirler.

Şekil 7: HÖH Partisinin Seçmen Kitlesinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

4.5.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Seçmen Kitlesinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Aynı soruya etnik azınlıkların % 75'i HÖH'ün azınlık partisi imajından kurtulması gerektiği cevabını vermiştir. Bu sonuç, bir yandan azınlıkların HÖH'ün Bulgar seçmenlerinden de oy alarak güçlenip, özünde azınlık partisi kalacağına duyulan güven, diğer yandan ise destekledikleri partinin imajını değiştirerek kendilerinin de topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak isteği olarak yorumlanabilir.

Soruya cevap veren azınlık mensuplarının % 25'i HÖH'ü azınlık partisi olarak kendilerinin temsilcisi olarak gördüğünden dolayı, partinin azınlıklar arasında bilgilendirici toplantılar düzenleyip, oy oranını bu şekilde arttırmaya çalışması

gerektiğini düşünmektedir. Bu kesim, HÖH'ün Bulgar seçmenlerin oylarını kendine çekemeyeceğini düşünmekte ve partinin bu doğrultuda çalışma yapmasını gerekli görmemektedir.

Şekil 8: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Seçmen Kitlesinin Genişletilmesi Çalışmalarıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

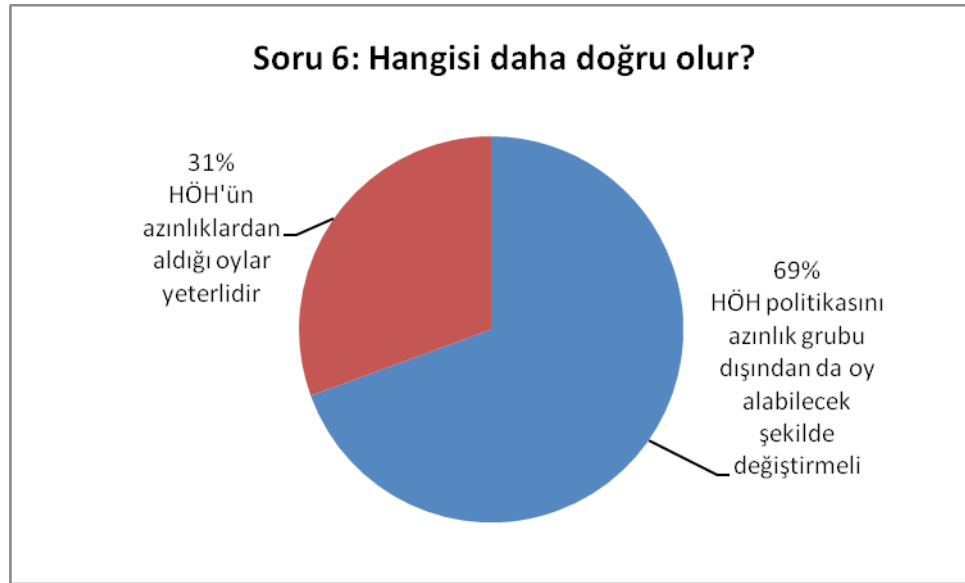
4.6. HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitlesiyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Anket uygulananların % 69'u, HÖH'ün azınlıkların dışından da oy alması gerektiğini ve politikasını bu doğrultuda değiştirmesi gerektiğini düşünmektedir. Diğer bir deyişle, HÖH'ün son zamanlarda izlediği politika seçmen bazında çoğunlukla olumlu karşılanmaktadır. Sorunun bu şikkını tercih eden Bulgar vatandaşlar, bu şekilde partinin etnik parti olmaktan çıkacağını düşünüyor olabilirler. Tezin önceki bölümlerde de görüldüğü üzere, toplumda genel olarak HÖH'ün etnik parti olmasıyla ilgili güçlü bir kanı oluşmuş ve parti seçmenleri dışındaki vatandaşlar bundan rahatsızlık duymaktadır. Azınlık partisi imajından kurtulmanın en etkin yollardan biri parti bünyesine gittikçe daha fazla Bulgarların katılması olduğu göz

çnünde bulundurulduğunda, partinin sadece imajı değil, fiilen de azınlık partisi olmaktan uzaklaşması kaçınılmazdır. Bu durumu, ankete katılanların % 69'u tercih ettiği görülmektedir.

Anket uygulananların % 31'i HÖH'ün aldığı oyları yeterli bulmaktadır, dolayısıyla imaj ve politika değişikliğini gerekli görmemektedir. Bu şıkkı seçen etnik Bulgarlar, parti ile ilgili katı fikre sahip olduklarından, HÖH'ün çoğunlukla azınlıklardan aldığı ve % 10 ila % 15 arasında değişen oy oranını arttırarak güçlenmesini istemiyor olabilirler.

Şekil 9: HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitlesiyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

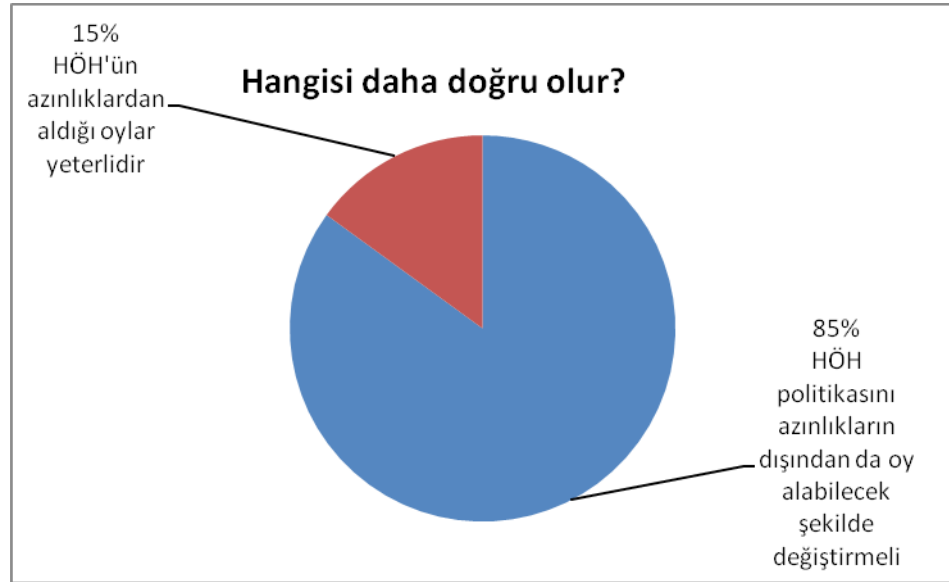
4.6.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitlesiyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Anket uygulanan azınlık mensuplarının büyük bir kısmı - % 85 – partinin onların dışındaki seçmenlerden de oy alabilecek şekilde politikasını değiştirme fikrini desteklemektedir. Hatırlanacağı üzere, ilk başlarda HÖH'ün kuruluş amacı Bulgaristan'daki azınlıkların temel hak ve özgürlüklerini garantilemek ve koruma

altına almak olmuştur. Zamanla parti, bu görevini tamamlamış varsayarak faaliyetlerini tüm toplumu kapsayacak şekilde genişletmiş, hatta yıllarca ülkenin yönetiminde yer almıştır. Azınlıkların bu soruya vermiş olduğu cevapla, onların da büyük bir kısmının bu gelişime inandığını ve desteklediğini ortaya koymaktadır.

Yine de, anket uygulanan azınlıkların % 15'lik bir kısmı HÖH'ün geleneksel misyonuna bağlı kalmakta ve azınlıklarla sınırlı bir parti kalması durumunu desteklemektedir.

Şekil 10: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Mevcut Seçmen Kitleleriyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

4.7. Etnik Kökenine Göre Dağılımı

Anket uygulananların % 74'ü kendilerini bir azınlık grubuna ait olduklarını belirtmiştir. Anket ülkenin farklı bölgelerinde uygulanmakla birlikte, etnik azınlıklara ait, dolayısıyla HÖH üyesi veya sempatanı olduğu düşünülen bireylere ağırlık verilmiştir. Bundan dolayı, bu oranın yüksek çıkması doğaldır. Diğer taraftan, ankete etnik Bulgarlar, GERB ve ATAKA gibi sağ eğilimli parti üyeleri vb. de katılmıştır, fakat bunların oranı % 26'dan daha azdır, çünkü anket olunan etnik

Türklerin bir kısmı Bulgaristan'daki Türklerin azınlık olduğunu düşünmedikleri için bu soruya olumsuz cevap vermiştir.

Şekil 11: Etnik Kökenine Göre Dağılımı

4.7.1. HÖH Üyelerinin Etnik Kökenine Göre Dağılımı

Yukarıdaki soruda değinilen Bulgaristan'daki Türklerin azınlık grubu olmama durumu bu çaprazlama sonuçta daha da belirgin bir şekilde görülmektedir. HÖH üyelerinin yarısından fazlası (% 54), kendilerini herhangi bir azınlık grubuna ait olmadıklarını düşünmektedir. Yine de, bu fikir azınlıklar arasında çok fazla yaygın olmadığı için başka bir ilginç olgu ortaya çıkmaktadır – HÖH üyelerinin azınlık olan ve olmayan üye sayısı neredeyse eşit durumda. Bu durum, HÖH'ün imaj değiştirme politikasının başarısının en somut göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir.

Şekil 12: HÖH Üyelerinin Etnik Kökenine Göre Dağılımı

4.8. HÖH Partisine Oy Verme Sebebine Göre Dağılımı

Son seçimde HÖH'e oy vermiş olan anket uygulananların % 53'ü HÖH'e partinin çoğunluğu Türklerden oluştuğu için oy vermiştir. Kalan % 47'lik kısım için ise bu kararın alınmasında öncelikli etken parti programı olmuştur. Bu sorunun sonuç yüzdeleri bir önceki sorunun yüzdeleri ile büyük benzerlik göstermektedir. Bu doğrultuda, oy veren ve aynı zamanda kendisini azınlık mensubu olarak değerlendirenlerin partiye çoğunlukla Türklerden oluştuğu için, kendisini herhangi bir azınlık grubuna ait hissetmeyenlerin ise, ki bunların çoğu etnik Bulagardır, HÖH'e oy verme sebeplerinin parti programı olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Bu sorunun sonuçları, aynı zamanda HÖH'ün imaj değişikliği çalışmalarına rağmen, seçimlerdeki oy oranının büyük bir kısmını geleneksel imajına borçlu olduğunu göstermektedir.

Bu sonuç, aynı zamanda diğer bir çelişkiyi de ortaya koymaktadır. HÖH'e oy veren üye veya sempatanları bir taraftan bunu partinin Türk ağırlıklı olduğu için yaparken, diğer taraftan partinin azınlık dışından da oy alabilmesi için imaj değişikliğini desteklemektedir.

Şekil 13: HÖH Partisine Oy Verme Sebebine Göre Dağılımı

4.9. HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı

Anket uygulananların % 55'i HÖH'ün ideolojisi ve parti programıyla ilgili bilgi sahibi olduğunu düşünmektedir. Anketin ilk sorusundan hatırlanacağı üzere, ankete katılan HÖH üyelerinin sayısı % 61'dir, dolayısıyla parti üyesi olup, parti programıyla ilgili bilgi sahibi olmayan % 6'lık bir kesim karşımıza çıkmaktadır. Bu olgu, bazı üyelerin partinin Türk yönünden kaynaklanan bağlılıkla açıklanabilir.

Diğer % 45'lik kısım bu konuda bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Ard arda iki dönem ülke yönetiminde üçüncü siyasal güç olarak yer almış olan bir partinin % 45 gibi yüksek bir oranın bu partinin ideolojisiyle ilgili bilgi sahibi olmadığını belirtmesi düşündürücü bir husustur. Bu doğrultuda, HÖH'ün sırf imajından dolayı

belli bir kesimden oy aldığını ve aynı anda yine bu sebepten dolayı başkalarından oy alamadığını söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle, HÖH'ün parti programıyla ilgilenmeksizin, geleneksel hale gelen bir oy verme alışkanlığının karşısında yine katılmış bir güvensizlik durumu söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında, parti imajı HÖH'nin en önemli siyasal aracı olarak karşımıza çıkmaktadır ve partinin en fazla ağırlık vermesi gereken konulardan biri olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Şekil 14: HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı

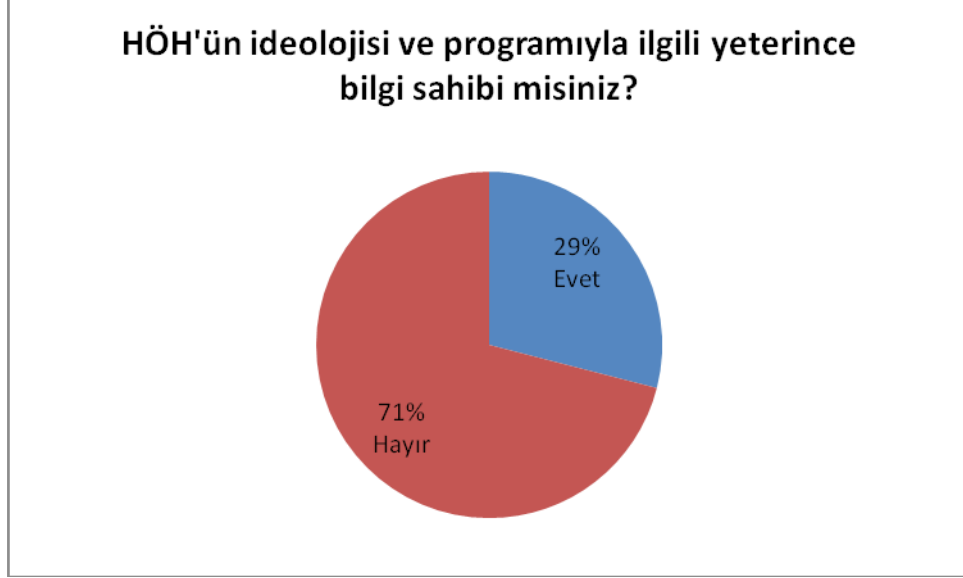

4.9.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı

Ankete katılan ve kendilerini etnik azınlık grubuna ait olduklarını düşünenlerin % 71'i HÖH partisinin ideoloji ve parti programıyla ilgili bilgi sahibi olmadıklarını belirtmiştir. HÖH, oylarının büyük bölümü özellikle bu kesimden aldığını göz önünde bulundurulduğunda, bu sonuç son derece önemli bir noktayı vurgulamaktadır – HÖH seçmenlerinin büyük bir kısmı, parti programını bilmeden partiye oy vermeye eğilimlidir.

Azınlık mensuplarının sadece % 29'u parti ideolojisi ve programıyla ilgili bilgi sahibi olduğunu düşünmekte.

Şekil 15: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İdeolojisini Tanıma Derecesine Göre Dağılımı

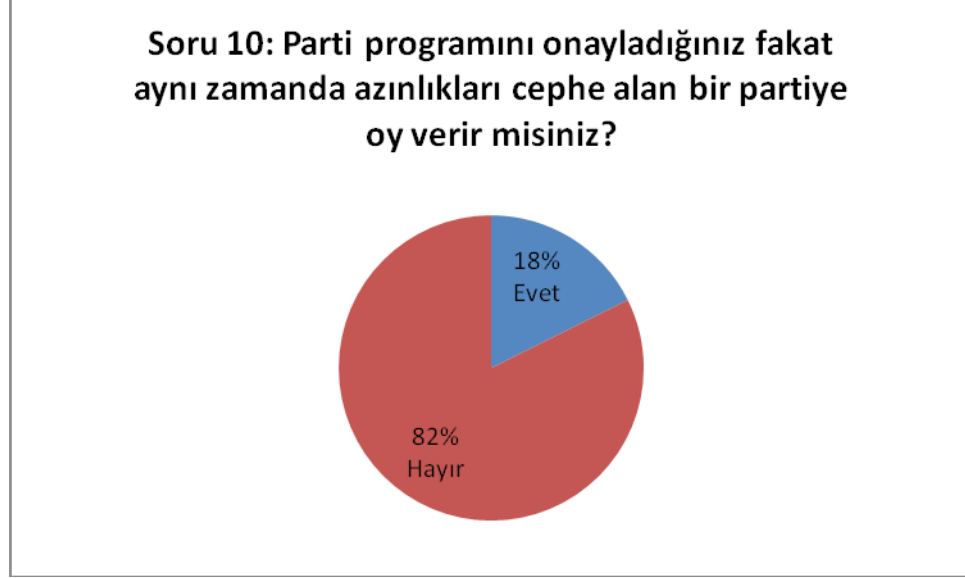
4.10. Azınlıklara Karşı Olan Partilere Olan Tutumuna Göre Dağılımı

Anket uygulananların % 82'si, parti programını onayladıkları bir partinin aynı zamanda etnik azınlıklara karşı bir tavır sergilemesi durumunda bu partiye oy vermeyeceklerini belirtmiştir. Bu bağlamda, ankete katılan HÖH üyelerinin oranı % 61 olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, HÖH üyesi olmayan % 21 oranında bir kesimin azınlık hakları konusunda duyarlılık gösterdiğini görmekteyiz. Daha da önemlisi, herhangi bir azınlık grubuna ait olduğunu hissetmeyen, fakat azınlık haklarının korunması gerektiğini düşünen % 8'lik bir kesim mevcuttur.

Ankete katılanların % 18'i, azınlıklara karşı bir tutum sergilemesine rağmen, parti programını onayladıkları bir partiye oy verebileceklerini belirtmişlerdir. Ankete ne bir azınlık mensubu ne de HÖH üyesi olan bir kitlenin katıldığını da düşünürsek,

bu sonuç doğal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun gösterdiği diğer bir doğal sonuç ise ankete katılan azınlık mensuplarının % 100'ü azınlık haklarını önemsemeyen ya da bunları tehdit eden bir partiye oy vermeyecekleridir.

Şekil 16: Azınlıklara Karşı Olan Partilere Karşı Tutumuna Göre Dağılımı

4.10.1. HÖH Üyelerinin Azınlıklara Karşı Olan Partilere Karşı Tutumuna Göre Dağılımı

Ankete katılan HÖH üyelerinin % 100'ü azınlık hakları konusuna parti programında yer vermeyen ya da bu grupları cephe alan bir partiye, parti programının diğer yönlerini her ne kadar onaylasalar da oy vermeyeceklerini belirtmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak, HÖH üyeleri için HÖH partisini tercih etme sebeplerinin partinin azınlık haklarına verdiği önem olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan, anketin 9. sorusundan hatırlanacağı gibi, parti üyesi olup, parti programı ve ideolojisi hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığını düşünen % 6'lık bir kesim mevcuttur. Bu durum ise, verilen cevaplarda bir çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra, HÖH partisinin mevcut üyelerinin partiyi özellikle azınlık haklarına

yaptığı vurgu yönünden destekledikleri için HÖH'ün azınlık partisi imajından uzaklaşması, partinin güçlenmesi açısından doğru olup olmayacağı sorusunu aklımıza getirmektedir.

Şekil 17: HÖH Üyelerinin Azınlıklara Karşı Olan Partilere Karşı Tutumuna Göre Dağılımı

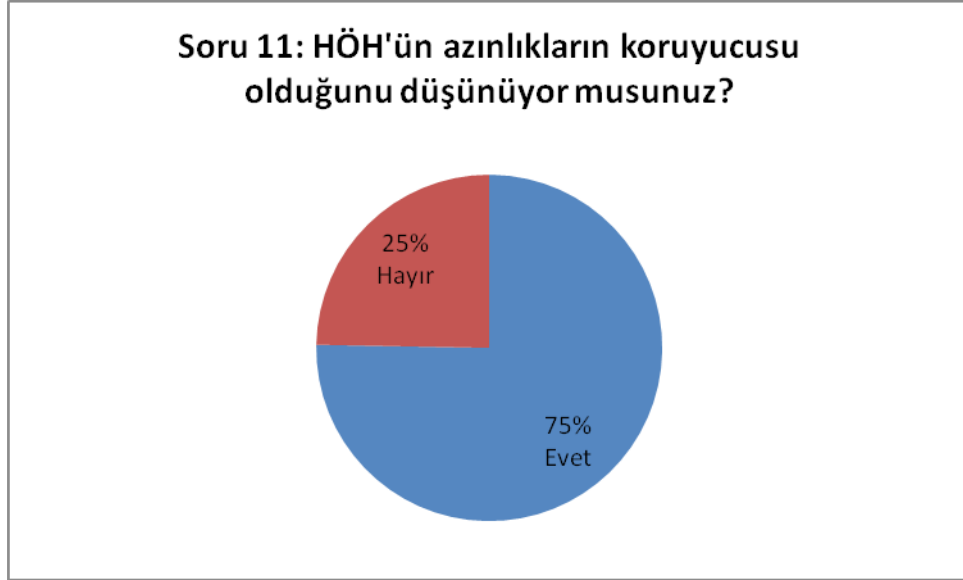

4.11. HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Ankete katılanların % 75'i HÖH partisinin ülkedeki azınlıkların haklarının koruyucusu olduğunu düşünmektedir. Ankete katılan HÖH üyelerinin % 61 oranında olduğu bilinmektedir, dolayısıyla HÖH üyesi olmayıp bu partiyi azınlıkların koruyucusu olarak gören % 14'lük bir kesim mevcuttur. Aynı zamanda, ankete katılan azınlık mensuplarının oranının % 74 olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, azınlık üyesi olmayan ve HÖH partisinin ülkedeki azınlıkların koruyucusu olduğunu düşünenlerin oranının % 1 olduğu sonucuna ulaşmaktayız.

Diğer taraftan, HÖH partisinin Bulgaristan'daki azınlıkların hakları açısından bir etkisi olmadığını düşünenlerin oranı % 25'tir. Anketin üçüncü sorusundan hatırlanacağı üzere, ankete katılanların % 40'ı HÖH'ün azınlık partisi olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla, ankete katılan % 15'lik bir kesim HÖH'ün bir azınlık partisi olmasına rağmen, ülkedeki azınlıklara yönelik etkin bir politikası olduğunu düşünmemektedir.

Şekil 18: HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

4.11.1. HÖH Üyelerinin HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Ankete katılan HÖH üyeleri'nin % 95'i üye oldukları partinin ülkedeki azınlıkların koruyucusu olduğunu düşünmektedir. Anketin onuncu sorusundan da görüldüğü gibi, ankete katılan HÖH üyelerinin tamamı azınlıkları ihmal eden bir partiye oy vermeyeceklerini belirttiği için bu sonuç doğal görünmektedir.

Yine de, HÖH üyelerinin % 5'lik bir kısmı HÖH'ün azınlık koruyucusu görevinin olmadığı veya olsa bile bunu yerine getirmediğini düşünmektedir. Küçük de olsa, bu kesimin parti üyesi olması için başka etkenlerin söz konusu olduğunu düşünebiliriz.

Şekil 19: HÖH Üyelerinin HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

4.11.2. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Ankete katılan etnik mensuplarının % 65'i, HÖH partisini etnik azınlıkların koruyucusu olarak görmektedir. Ankete katılanların genelinde ve HÖH üyelerinde bu cevabı tercih edenlerin sayısı daha fazla iken, haklarının korunması söz konusu olan kesim bu fikri daha düşük orandan desteklemektedir.

Azınlıkların büyük bir kısmı - % 35 – HÖH'ün azınlıkları koruma görevinin olmadığını veya olsa da bunu yerine getirmediğini düşünmektedir. Ankete katılan azınlık mensuplarının oranı (% 74), ankete katılan ve son seçimlerde partiye oy

verenlerin oranından (% 82) daha düşüktür, dolayısıyla ankete katılan azınlıkların tamamının son seçimlerde HÖH'2 oy verdiği sonucuna varılabilir. Buna rağmen, oy veren azınlıkların % 35'i azınlık haklarının korunacağını düşünmeden HÖH'e oy vermiştir. Bu olgu, HÖH'ün gelenekselleşmiş seçmen kitlesinin varlığına işaret etmektedir.

Şekil 20: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin Azınlıkları Koruma Politikasıyla İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

4.12. HÖH Partisinin İmajı ve Göreviyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

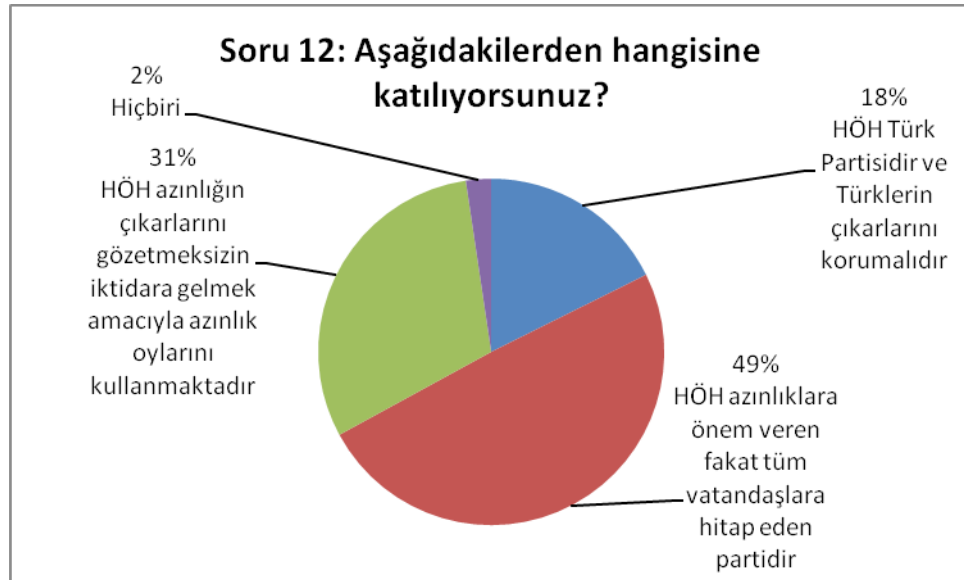
Ankete katılanların neredeyse yarısı (%49) HÖH'nin azınlıklara önem veren, fakat tüm vatandaşlara hitap eden bir parti olduğunu düşünmektedir. Ankete katılan HÖH üyelerinin oranının % 61 olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, HÖH üyelerinin % 12'sinin üye oldukları partinin tüm vatandaşlara hitap ettiğini düşünmediğini görmekteyiz. Aynı şekilde, anket olunan azınlıkların % 15'i de bu fikre katılmamıştır.

Anket olunanların % 31'i HÖH'nin azınlıkların çıkarlarını ve haklarını korumaksızın, sırf iktidara gelmek amacıyla bunları kullandıklarını düşünmektedir. Bu iddia, kamuoyunda genel destek gördüğü için, çoğunlukla azınlık mensubu veya HÖH üyesi olduğunu düşünülen kişilere uygulanan bu ankete bilinçli olarak konulmuştur ve sonuçlardan da görüldüğü gibi oldukça yüksek bir oranda desteklenmiştir.

Anket uygulananların % 18'i HÖH'ni bir azınlık partisi olduğunu ve sadece Bulgaristan'daki etnik Türklerin çıkarlarını ve haklarını korumaya yönelik politika üretmesi gerektiğini düşünmektedir.

Anket uygulananların % 2'si yukarıda sayılan iddialardan hiçbirine katılmamaktadır.

Şekil 21: HÖH Partisinin İmajı ve Göreviyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

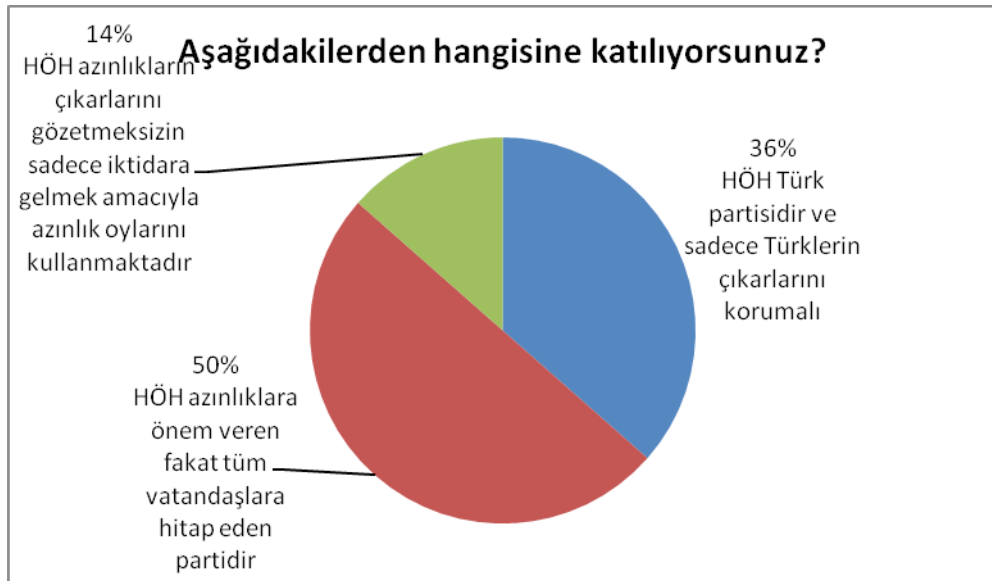
4.12.1. Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İmajı ve Görevleriyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

Anket uygulanan azınlık mensuplarının yarısı HÖH'ün azınlıklara önem veren, fakat tüm vatandaşlara hitap eden parti olduğunu düşünmektedir. HÖH'nin son yıllarda yaratmaya çalıştığı bu imajının en azından etnik azınlıklar arasında başarı oranı oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Azınlıkların ciddi bir oranı ise (% 36) HÖH'ün Türk partisi olduğunu ve sadece Türklerin çıkarlarına yönelik çalışması gerektiğini belirtmiştir.

Anket olunan azınlıkların % 14'ü HÖH'ün azınlıkların çıkarlarını ve haklarını korumaksızın, iktidara gelmek amacıyla bunları kullandıklarını düşünmektedir. Bu sonuç, özellikle ankete katılan azınlık mensuplarının tamamının HÖH'e oy verdikleri bilindiğinde çarpıcı olmaktadır. Başka bir deyişle, azınlıkların % 14'ünün oylarının siyasi çıkarlar için kullanılacağını düşünmelerine rağmen HÖH'e oy vermektedir.

Şekil 22: Etnik Azınlık Mensuplarının HÖH Partisinin İmajı ve Göreviyle İlgili Fikirlerine Göre Dağılımı

SONUÇ

Bulgaristan'da yönetsel yapıya tarihsel süreç içerisinde bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmasından Sovyetler Birliği'nin uydusu olan sosyalist bir cumhuriyete ve son olarak da günümüz Avrupa Birliği üyesi olan demokratikleşme çabası gösteren bir ülkeye kadar uzanan birbirinden çok farklı siyasal yapılardan geçmiş olduğu gözlemlenecektir. Bu olgu, bir yandan Bulgaristan'ın değişik durumlara hızlı uyum sağlayabildiğini gösterirken, diğer yandan da ülkenin istikrarsız ve dış olaylara bağlı bir politikanın varlığını ortaya çıkarmaktadır.

1908 yılında Osmanlı İmparatorluğu'dan bağımsızlığını kazanan Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemde göreceli olarak bağımsız kalarak, 1946 yılından itibaren, Soğuk Savaş'ın bitimine kadar süren dönemde Sovyet etkisi altında kalmıştır. Ülkedeki sosyalist rejimin sona ermesiyle birlikte, Bulgaristan Batı'ya yönelmiş ve zorlu bir uyum sürecinden sonra 2007 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye statüsünde katılmıştır.

Sürekli değişen bu siyasal yapılar içerisinde, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Bulgar topraklarındaki 500 yıl boyunca süren egemenliğinin bir sonucu olarak, günümüz Bulgaristan devletinin bulunduğu bölgede farklı etnik grupların varlığı söz konusu olmuştur. Yine uzun süren Osmanlı egemenliği, günümüzde bu topraklarda etnik Türklerin sayıca en fazla olması ve dolayısıyla Bulgaristan'da en büyük etnik azınlık grubu olmalarının başlıca sebebidir.

Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazandığı 1908 yılından beri, azınlıklar sorunu ülkenin her zaman gündeminde olan önemli konulardan biri olmuştur. Tarihsel faktör ve sayı faktörü de bu azınlık grupları içerisinde, etnik Türkleri sürekli öne çıkaran etkenler olmuştur. Azınlıklarla ilgili farklı dönemlerde farklı politikalar izlendiği gibi, özellikle Türklere karşı yapılan en kapsamlı ve en köklü sonuçlar amaçlayan

devlet politikası sosyalist rejimin son yıllarında meydana gelen ve bir çok insan hakkı savunucusu tarafından eleştirilen *Yeniden Doğuş Süreci* olmuştur. Bir yandan kapsamlı bir göçe neden olan bu kampanya, diğer yandan da ülkede kalan etnik Türklerin asimile edilerek etnik ve kültürel kimliklerinin yok edilip, bunların *Bulgarlaştırılması* ve bu şekilde ülke nüfusunun homojenleştirilmesi amaçlanmıştır. *Yeniden Doğuş Süreci* adı verilen bu asimilasyon kampanyası, Bulgaristan'da yaşayan etnik Türkler arasında tepkilere yol açmıştır ve o dönemdeki adıyla Türk Milli Kurtuluş Hareketi, günümüzdeki HÖH, illegal bir yapı olarak ortaya çıkmıştır.

Totaliter rejimin sonrası Türk Milli Kurtuluş Hareketi, Hak ve Özgürlükler Hareketi adında siyasal parti olarak varlığını devam ettirmiştir. Partinin temel misyonu, demokratik rejimin beraberinde getirdiği insan hakları kavramının, azınlık bazında korunacağına garanti altına alınması için çalışmak olmuştur. *Yeniden Doğuş Süreci*'nin etkisinin hissedildiği bu dönemde, HÖH'ün bu vizyonu partiye azınlıklardan ve özellikle Türk azınlığından büyük destek gelmesine sebep olmuştur. Partinin birkaç yıl öncesine kadar Türkleri hedef alan ve kültürel kimliklerini silmeye çalışan hükümete karşı kurulan örgütün devamı olması ve parti kurucularının etnik Türk olması da partinin *azınlıkların koruyucusu* imajını güçlendirmiştir.

HÖH, ülkedeki azınlıkların neredeyse tam desteğini almaya başarırken, diğer yandan da azınlık grupları dışından olumsuz tepkileri üzerine çekmiştir. 1991 yılında, etnik temelli partinin kurulması Bulgaristan'da yasak olduğundan, HÖH'ne karşı partinin anayasaya aykırılığı gerekçesiyle kapatma davası açılmıştır. Mahkeme suçlamayı asılsız bulmuştur, fakat partiye karşı olan siyasal ve sosyal tepkiler devam etmiştir. HÖH uzun yıllardır, Türk partisi olmakla, Bulgar devleti alyhine çalışmakla, ülkeyi bölmekle ve etnik gruplar arasında ayrımcılık yaratmakla suçlanmıştır. Birçok görüşe göre, aslında HÖH, ülkede farklı etnik gruplar arasındaki barışın garantörü değil, aksine bu barış halini zorlaştıran unsurdur.

HÖH'e yöneltilen eleştiriler, çalışmada yer verilen anket sonuçlarından da görüldüğü üzere, sadece etnik Bulgarlar tarafından değil, aynı zamanda azınlık grubu üyeleri tarafından, hatta parti üyesi olan bazı kişiler tarafından da yöneltilmektedir. Üstelik bu eleştiriler, her siyasal partinin eleştirildiği gibi partinin çalışmalarıyla ilgili

değil, partinin misyonu ve vizyonu ile ilgilidir. Örneğin, ankete katılanların büyük bir kısmı HÖH'ün sadece azınlıklara hitap eden bir parti olduğunu, hatta bir azınlık partisi olduğunu, partinin sadece azınlıklardan aldığı oylarla iktidara geldiğini ve aslında azınlıkların çıkarlarını da gözetmediğini ve sırf iktidara gelmek amaçlı bunları kötüye kullandığını düşünmektedir. Bu eleştiriler toplumda bu kadar yaygın kabul görünürken, HÖH'ün Bulgaristan'da ülke yönetiminde yıllarca yer alan üçüncü büyük siyasi parti olması soru işaretlerinin oluşmasına neden olmaktadır. HÖH gerçekten hala bir azınlık partisi midir ve eğer değilse, bu imajından kurtulabildi mi? HÖH, son yıllarda Bulgar seçmenlerin güvenini kazanmak için saflarına birçok etnik Bulgar üye çekmesine rağmen, neden seçim kampanyalarını etnik Türklerin yoğun olduğu bölgelerde halka Türkçe seslenerek gerçekleştirmektedir? Bulgaristan'daki etnik gruplar arasındaki toleransı ifade etmek için kullanılan ve HÖH'ün bunun ulaşılmasında büyük etkisi olduğu kabul edilen *Bulgar etnik modeli* olgusunun olduğu yerde neden ATAKA gibi bir parti ortaya çıkmış ve kısa sürede sayıca HÖH'ün seçim kitlesine yakın bir kitleyi kendine çekebilmiştir? Türkleri hedef alan milliyetçi parti ATAKA'nın kurulmasından sonra neden HÖH'ün oyları atmıştır?

Anket sonuçları bu sorulara cevap vermektedir:

Son seçimde HÖH'e oy vermiş olan anket uygulananların % 53'ü HÖH'ne partinin çoğunluğu Türklerden oluştuğu için oy vermiştir. Bunu destekleyen bir başka anket sonucu ise, anket olunan azınlık grubu üyelerinin % 71'inin HÖH'ün parti programıyla ilgili bilgi sahibi olmadığını belirtmiş olmasıdır. Azınlıkların çoğunluklu kısmı (% 65) HÖH'ün aynı zamanda azınlıkların koruyucusu olduğunu düşünmektedir.

Tüm bunları ele aldığımızda, HÖH'nin azınlık grupları ve özellikle Türkler arasında gelenekselleşmiş ve güçlü bir desteğe sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, azınlık gruplarının seçmen potansiyelinin neredeyse tamamına ulaşmış HÖH için Bulgar seçmenlerini kendine çekmeye çalışmak doğal bir gelişme sayılabilir. HÖH'ün önündeki bu yeni amaç, partinin varolan üye ve seçmen kitlesinin isteğiyle örtüşmesi de parti açısından açıklanabilecek bir olgudur. Anket sonuçlarından da görüldüğü gibi, azınlık grubu mensuplarının % 85'i, HÖH'ün

azınlıkların dışından da oy alabilecek şekilde hareket etmelidir. Bu noktada yine çok önemli bir soru karşımıza çıkmaktadır: Bu şekilde düşünen azınlık grubu üyelerinin bu isteği, HÖH'ün imajını değiştirmesine ve Bulgar seçmenlerden de oy alarak büyümesine rağmen, özünde azınlıkların koruyucusu olan bir parti kalacağına inandıklarından mı, yoksa bu şekilde azınlıkların Bulgar toplumuna entegrasyonun kolaylaşacağını düşündüklerinden mi doğmaktadır? Bu soruya verilebilecek cevaplardan biri Türk kökenli Bulgaristan vatandaşlarının HÖH'ün söylem düzeyinde öne çıkmasa da esasen azınlık haklarına ilişkin köklü bir ray değişikliği yaşamayacağı başka bir deyişle kemikleşmiş görünen tabanına ihanet etmeyeceği yönünde inancın olmasıdır. Bir başka cevap ise seçmenlerin yaşıyla ilgilidir. Günümüzde seçmen vasfı kazanan Türk kökenli Bulgar vatandaşlarının önemli bir kısmı Todor Jivkov dönemi baskıları yaşamamış kitlelerdir. Bu nedenle azınlık haklarına ilişkin duyarlılıkları yaşanmışlıktan çok büyüklerinden duyduklarının yarattığı etkiden kaynaklanmaktadır. Bu durumda azınlık haklarına ilişkin reflekslerinin daha zayıf olduğu gerçeği bulunmaktadır. Böylece azınlık haklarının ikincil duruma düştüğü bir parti programına tepki gösterecek tabanın üyeleri arasında bu genç seçmenler en azından azınlıkta kalacaklardır.

Bulgaristan'daki Türklerin Bulgar toplumuna entegre olması, her ne kadar HÖH tarafından en önemli amaçlarından birisi olarak açıklanmasına rağmen, özünde parti lehine çalışan bir olgu olacaktır. Etnik Türklerin Bulgar toplumuna entegre olması beraberinde HÖH seçmenlerin başka partilere kayması tehlikesine yol açabilir. Ülkedeki azınlıklara duyulan hoşnutsuzluk, HÖH lehine çalışan bir süreçtir. Bu ise bir paradoksu ortaya çıkarmaktadır: HÖH'ün amacı olduğunu ileri sürdüğü ülkedeki azınlık gruplarının haklarının garanti altına alınması, tüm halkın eşit olması ve azınlıkların Bulgar toplumuna entegre olmalarının sağlanması, aynı zamanda HÖH'ün varoluş sebebini de ortadan kaldıracaktır. Diğer taraftan, yukarıda sayılan amaçlara ulaşmak, ülkenin tarihsel ve sosyo-kültürel faktörleri dikkate alındığında, ulaşılması neredeyse imkansız görüldüğünden HÖH'ün gerekli olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

HÖH'ün son yıllarda, ülke geneliye ilgili programlar hazırlaması ve tüm ülkenin ekonomik kalkınmasını amaçlayan planlar uygulaması, az sayıda da olsa

Bulgar seçmenin HÖH'e oy vermesini sağlayabilmiştir. Bunun yanı sıra, etnik Bulgar olan parti üyeleri ve parti yönetimindeki önemli kişilerin sayısı da gittikçe artmaktadır. Sofya'da anket uygulanan ve etnik azınlık grubu üyesi olmayan HÖH üyelerinin oranı % 54'tür. Diğer bir deyişle, HÖH üyelerinin yarısından fazlası azınlık mensubu değil, ya da en azından kendilerini azınlık mensubu olarak görmemektedirler. Bu oran güney Bulgaristan'da Türkler lehine değişmekle birlikte büyük kentlerde Bulgar kökenlilerin parti içerisinde oransal olarak ağırlık kazanma eğilimleri dikkat çekici olmuştur. HÖH'ün "Türk Partisi" imajından uzaklaşması, partiye gelecekte etnik Bulgarlardan gelecek desteğin arttırıp arttırmayacağını öngörmek mümkün olmasa da, bu eğilim etnik azınlıklardan aldığı desteği etkilemediğini söylemek şimdilik mümkündür. Ne var ki seçmen tabanıyla HÖH'ü birbirine bağlayan temel nokta geçmişte şekillenen ve azınlık hakları eksenine oturmuş olan "azınlık olma" başka bir deyişle "Türk olma" paydasıdır. HÖH'ü Türk asıllı Bulgar vatandaşları arasında vazgeçilmez kılan özelliklerin başında her ne kadar resmi söylemde dile getirilmese de hissedişsel olarak etnik kimlikle özdeşleştirilmiş bir örgüt algısıdır. Bu durumda HÖH'ün yeni açılımı, süreç içerisinde kemikleşmiş bu kitleyi HÖH'e bağlayan temel özelliği ortadan kaldıracığından bu seçmen tabanının da başka partilere yönelmesinde durdurucu bir etki yaratmayacaktır.

Arkasında kemikleşmiş bir oy tabanı bulunan HÖH'ün Bulgaristan siyasi yaşamında her zaman söz sahibi olacağı bir gerçektir. Ancak bu kemikleşmiş görünen kitlenin dağılması halinde finans kaynakları sınırlı olan bir HÖH'ün Bulgaristan siyasetinde marjinalleşme eğilimine gireceğini söylemek çok da ütopyik bir tahminde bulunmak olmayacaktır. Bu durumda Türk azınlığı bekleyecek iki yol akla gelmektedir. Birincisi Bulgaristan siyasi sistemindeki HÖH dışı siyasi partilerle siyaset yapmaya başlamak ve o mecrada siyasete katılmak ya da ikinci yol olarak da ATAKA ve benzeri oluşumların politikaları sonucunda etnik kimlik temelli yeni bir siyasi oluşumu gündeme getirmek. Bu yollardan hangisinin yaşama geçeceği ise başta HÖH'ün politikaları olmak üzere AB'nin azınlıklar konusuna yaklaşımından ATAKA gibi ırkçı partilerin tutumlarına kadar bir çok değişkenin sonucuna bağlıdır

KAYNAKÇA

Kitaplar:

1 Nisan 2005 tarihli Bulgaristan Cumhuriyeti Siyasal Partiler Kanunu.

1947 Bulgaristan Anayasası.

Antonina Jelyazkova, *Bulgaria in Transition: The Muslim Minorities, İslam and Chrsitian-Muslim Relations*, Cilt 12, 2001.

Ayşe Füsün Arsava, *Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi, Ankara, 1993.

Baskın Oran, *Türkiye'de Azınlıklar*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Ben Fowkes, *Ethnicity and Ethnic Conflict in Post-Communist World*, Palgrave, New York, 2002.

D. P. Hupchick, *The Balkans, From Constantinople to Communism*, Palgrave, New York, 2002.

Dimitar Filipov, *Balgarskata Natzia: Vazhod i Drami (Bulgar Ulusu: Yükseliş ve Drama)*, Formprint, Sofya 2002.

E. Öztan, *Avrupa Temel Haklar Şartı*, Kitap, İstanbul, 2005.

Erdoğan Teziç, *Siyasi Partiler*, Gerçek Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, 1976.

Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 1995.

F. Türkmen, *"Avrupa Birliği ve İnsan Hakları"*, Boyut, İstanbul, 2003.

Georgi Naydenov, *'Subektivniya Faktor i Obektivnite Vazmojnosti na Sotsializma v NRB' (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Sosyalizmin Sübjektif Faktörü ve Objektif Fırsatları)*, Nauka i İkustvo, Sofya, 1986.

İbrahim Sevimli, *Kimliksiz Cemaatler*, Alan Yayınları, İstanbul, 2000.

İbrahim Yalimov, *İstoriya na Turskata Obştnost v Balgaria (Bulgaristan'daki Türk Topluluğunun Tarihi)*, İMİR, Sofya 2002.

J. Laponce, *The Protection of Minorities*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1960.

Jennifer Jackson Preece, *Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus Devlet Sistemi*, Çev: Ayşegül Demir, İstanbul: Don Kişot Yayınları, 2001.

Jonathan Stein, *The Politics of National Minority Participation in Post-communist Europe*, Oxford Press, 2000.

Krastyo Manchev, *Natsionalniya Vapros na Balkanite (Balkanlar'daki Ulusal Sorun)*, Akademichno İzdatelstvo Prof. Marin Drinov, Sofya, 1999.

[Magdalena Elchinova, Ethnic discourse and group presentation in modern Bulgarian Society, Bulgar Bilim Akademisi \(BAN\) Yayınları, Sofya 2001, s.59.](#)

Mary Neuburger, *The Orient Within: Muslim Minorities and the Negotiation of Nationhood in Modern Bulgaria*, Cornell University Press, Londra, 2004.

Münci Kapani, *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

Mustafa Şahin “*Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi*”, *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi*, (Editörler: Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün) 1.Basım, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004.

Naz Çavuşoğlu, *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*, 2. Baskı, Su Yayınları, İstanbul, 2001.

Okan Gümüş, Aziz Sevi, *Ansiklopedik Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü*, Ankara: Polat Yayınları, 1996.

Orhan Türkdoğan, *Etnik Sosyoloji*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

R.J.Crampton, *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997

Rumiana Andreeva, *Natsiya i Natsionalizam v Balgarskata İstoriya (Bulgar Tarihinde Millet ve Milliyetçilik)*, Paradigma, Sofya, 1998.

Soner Karagül, “*Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı*”, *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi*, (Editörler: Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün) 1. Basım, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004.

Stoyan Donçev, ‘*Razpadane na Balgarskite Predpriyatiya i Prestrukturirane na Industrialnata Deynost*’ (*Bulgar Kurumlarının Yapısal Değişimi ve Sanayiinin Yeniden Yapılandırılması*), İFPS, Sofya, 2000.

Todor Jivkov, *Memoari (Anılar)*, Sofya, 1997.

Tunçer Karamustafaoğlu, *Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri*, Ankara, A.Ü. Hukuk Fak. Yay., No.262, 1970, s.XIII.

Yaşar Gürbüz, *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1987.

Zeri İnanç (Der.), *Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları*, 1. Baskı, Ütopya Yayınevi, No.152, Ankara, 2004.

Makaleler:

Ahmet Doğan’ın 7 Aralık 2009 tarihinde, HÖH’nin VII. Ulusal Konferansı’ndaki konuşması.

Alpha Research Ajansı, 2009 Parlamento Seçimlerinde Seçmenlerin Sosyo-demografik Profili Araştırması, Temmuz 2009.

Andrey İvanov, *Minority Nationalism in the Balkans: The Bulgarian Case*, Institute for Market Economics, Sofia, 2000.

Bistra –Beatrix Volgyi, York University Department of Political Science, *Ethno-Nationalism during Democratic Transition in Bulgaria: Political Pluralism as an Effective Remedy for Ethnic Conflict*, YCISS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series, Paper No3, Mart 2007.

Bonço Asenov, *Vazroditelniya Protses i Darjavna Sigurnost (Yeniden Doğuş Süreci ve Milli Güvenlik)*, Sofya, 1996.

Bulgar Bilimler Akademisi Yayını, *Stranici ot Balgarskata İstoriya (Bulgar Tarihinden Sayfalar)*, Sofya, 1989.

Doç. Dr. Evgeniya Kalinova, Sofya Üniversitesi Tarih Fakültesi Öğretim Üyesi, 10.10.2009 tarihinde Bulgar Radyosu'na verdiği röportaj.

Erol Kurubaş, “Avrupa Birliği'nin Azınlıklara Yaklaşımı ve Avrupa Bütünleşmesine Etkileri”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 23, Yıl: 2001 (Yaz Sayısı).

Florian Bieber, *Muslim Identity in the Balkans before the Establishment of Nation States*, Nationalities Papers, cilt 28(1), 2000.

Fusun Üstel, “Ulusal Devlet ve Etnik Azınlıklar”, Birikim, Mayıs 1995.

Hough Poulton, *The Muslim Experience in the Balkan States, 1919-1991*, Nationalities Papers, cilt 28(1), 2000.

Lubomir İvanov, *İstoria na Bulgaria v Sedem Stranici (‘Yedi Sayfada Bulgaristan Tarihi ’)*, Abagar, Sofya, 2007.

Nikola Naumov, *Demografska Prognoza do 2010 (2010 Yılına Kadar Demografik Öngörümleme)*, Sofya, 1992.

OSCE'nin (Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi) Bulgaristan 2001 Genel Seçimleri Raporu, Varşova, 31 Ağustos 2001.

Stefan Troebst, *Ethnopolitics in Bulgaria: The Turkish, Pomak, Macedonian and Gypsy Minorities*, Helsinki Monitor Quarterly on Security and Cooperation in Europe, Den Haag, 1994, Cilt 5, No.1.

Ulrich Buchsenschutz, *Malcinstvenata Politika v Bülğarija. Politikata na BKP kum Evrei, Romi, Pomaci i Turci 1944-1989* (Bulgaristan'da Azınlık Politikaları. Bulgar Komünist Partisi'nin Yahüdilere, Romanlara, Pomaklara ve Türklere Karşı İzlediği Politikalar 1944-1989), IMIR, Sofya, 2000.

Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşmesi Çerçevesinde Hazırlanan Bulgaristan Raporu, Sofya, Ocak 2001.

Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşmesi Çerçevesinde Hazırlanan Bulgaristan Raporu, Sofya, Ocak 2001.

Gazeteler:

24 Chasa Gazetesi, 13 Aralık 2009, s.1.

24 Chasa Gazetesi, 13 Aralık 2009, s.2.

ATAKA Gazetesi, 12 Aralık 2005, s. 1.

ATAKA Partisi'nin Parti Programı, ATAKA Gazetesi, 25 Şubat 2009.

Balkan Günlüğü Gazetesi, 13 Haziran 2009, s.3.

Balkan Günlüğü Gazetesi, 27 Haziran 2009, s.3.

Balkan Günlüğü Gazetesi, 27 Haziran 2009., s. 7.

Capital Gazetesi, 13-19 Haziran 2009, sayı 23, s.21.

Dnevnik Gazetesi, 12 Şubat 2009, s. 2.

Dnevnik Gazetesi, 28 Temmuz 2009, s.1.

Dnevnik Gazetesi, 8 Mart 2009, s.4.

Kapital Gazetesi Arşivi, 15 Eylül 2001, sayı 37, s. 15.

Kapital Gazetesi Arşivi, 25 Ekim 1997, sayı 43, s.14.

Kapital Gazetesi Arşivi, 5 Mayıs 2000, sayı 18, s. 15.

Kapital Gazetesi Arşivi, 8 Kasım 2003, sayı 44, s.12.

Kapital Gazetesi, 13 Nisan 2009, sayı 14, s. 10.

Kapital Gazetesi, 16 Ocak 2010, s.24.

Kapital Gazetesi, 17 Ekim 2008, sayı 42, s.1.

Kapital Gazetesi, 23 Ekim 2009, sayı 42, s. 15.

Kapital Gazetesi, 24 Ekim 2008, sayı 43, s.2.

Kasım Dal, Trud Gazetesi'ne verdiği röportaj, Trud Gazetesi, 28 Eylül 2009, s.16.

Trud Gazetesi, 15 Aralık 2009, s.2.

Trud Gazetesi, 16 Aralık 2009, s.4.

Trud Gazetesi, 17 Aralık 2009, s.7.

Trud Gazetesi, 25 Ocak 2010, s.14.

Trud Gazetesi, 26 Aralık 2009, s.2.

Trud Gazetesi, 28 Eylül 2009, s.16.

Trud Gazetesi, 28 Eylül 2009, s.16.

Velko Valkanov, Duma Gazetesi, 2 Ağustos 2005, s. 7.

Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.14.

Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.15.

Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.15.

Yova Apostolova, 'HÖH-Kaybetmeyen Parti', Trud Gazetesi, 8 Ocak 2010, s.16.

İnternet:

Fact Sheet No.18, Minority Rights. (1988),

<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/fs18.htm> , Erişim tarihi: 18.04.2009.

H. Günöğür, "Avrupa Birliğı'nin Kurucu Antlaşmaları", EKO, 2005

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhag_kri.html Erişim Tarihi: 5 Mart 2009.

The Charter of Fundamental Rights,

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/133501.htm>., Erişim Tarihi: 03.11. 2009.

<http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/comparativestudy/CS-Legislation-en.pdf>,

Erişim tarihi: 18 Ekim 2009.

27 Temmuz 2009 tarihi öncesine kadar Bulgaristan'ın Bakanlar Kurulu resmi internet sitesi www.old.government.bg, Erişim tarihi: 9 Eylül 2009.

Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (BAL-GÖÇ) resmi web sayfası, <http://www.balgoc.org/bilgiler.php?no=165>, Erişim tarihi: 31 Temmuz 2009.

GERB resmi internet sayfası www.gerb.bg , Erişim tarihi: 6 Haziran 2009.

<http://www.mediapool.bg/show/?storyid=145332>, Erişim tarihi: 5 Mayıs 2009.

http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=300719, Erişim tarihi: 5 Mayıs 2009.

http://news.ibox.bg/news/id_1594317765, Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2009/02/05/669511_boiko_borisov_nedovolen_ot_1oshiia_choveshki_material/ , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

<http://www.mediapool.bg/show/?storyid=148682&p=19> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

<http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=172799> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

<http://www.mediapool.bg/show/?storyid=145391> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

Bulgar Sosyalist Partisi Resmi İnternet Sayfası, <http://www.bsp.bg/bg/pages/board> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

Open Society Archives, Bulgarian Subject Files, <http://www.osaarchivum.org/db/fa/205-4-20-1.htm> , Erişim tarihi: 22 Temmuz 2009.

ATAKA Partisi Resmi İnternet Sayfası www.ATAKA.bg, Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

Bulgaristan Merkez Seçim Kurulu verileri, www.cik.bg , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

http://news.ibox.bg/news/id_1540042525 , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

http://www.aresearch.org/general_election/1807.html , Erişim tarihi: 01 Ağustos 2009.

Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, http://www.izbori2006.org/results_1/index.html , Erişim tarihi: 6 Ağustos 2009.

Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, <http://rezultati.cikep2009.eu/results/index.html>, Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2009.

RZS Resmi İnternet Sayfası, <http://www.rzs.bg/index.php?t=3> , Erişim tarihi: 9 Ağustos 2009.

News BG Haber Sayfası, news.ibox.bg/news/id_1860427892, Erişim tarihi: 9 Ağustos 2009.

Mavi Koalisyon Resmi İnternet Sayfası, www.siniatakoalicia.org , Erişim tarihi: 9 Ağustos 2009.

Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, <http://rezultati.cikep2009.eu/results/index.html>, Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2009.

Merkez Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, <http://rezultati.cik2009.bg/elected/index.html>, Erişim tarihi: 9 Ağustos 2009.

Henry Kamm, 4 Ekim 1987 tarihinde The New York Times Gazetesi Haberi, <http://www.nytimes.com/1987/10/04/world/bulgarian-turkish-tensions-on-minority-rise.html?scp=1&sq=Bulgarian-Turkish+Tensions+on+Minority+Rise&st=nyt> , Erişim tarihi: 3 Kasım 2009.

Milli İstatistik Enstitüsü, 2001 Nüfus Sayımı Verileri, www.nsi.bg, Erişim tarihi: 4 Kasım 2009.

Prof. Lyudmil Georgiev, HÖH Merkez Kurulu Üyesi, 4 Ocak 2010'da HÖH kuruluşunun 20.yıldönemi ile ilgili konuşma, www.politics.actualno/news_278078.html , Erişim tarihi: 5 Ocak 2010.

<http://izbori2005.start.bg/article.php?aid=403>, Erişim tarihi: 6 Aralık 2009.

bg.wikipedia.org/.../Народно_събрание_на_България, Erişim tarihi: 6 Aralık 2009.

Avrupa Liberal Demokrat Reform Partisi Resmi İnternet Sitesi, www.eldr.org/en/about-eldr/index.php , Erişim tarihi: 25 Eylül 2009.

Liberal Enternasyonalin Resmi İnternet Sitesi, http://www.liberal-international.org/editorial.asp?ia_id=508 , Erişim tarihi: 25 Eylül 2009.

Gözde Kılıç YAŞIN, <http://www.turksam.org/tr/a1708.html> , Erişim tarihi: 08.08.2009.

http://www.ufukotesi.com/habergoster.asp?haber_no=20031001, Erişim tarihi: 31.05.2009.

<http://www.dps.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0315&n=000056&g=>, Erişim tarihi: 31.05.2009.

http://www.aresearch.org/general_election.html ,Erişim tarihi: 13.08.2009.

http://www.aresearch.org/general_election.html , Erişim tarihi: 23.08.2009.

Bulgar Merkez Bankası'nın 15.06.2009 için döviz kuru 1 BGN=9,44028 dır. Bulgar Merkez Bankası'nın resmi internet adresi www.bnb.bg , Erişim tarihi: 23.08.2009.

Angelova, Radostina, 'DPS-Konsistenten Etnicheski Vot', Alpha Research, www.aresearch.org , Erişim tarihi: 25.08.2009.

EK: HÖH Vizyon Belirleme Anketi - Anket Soruları

HÖH Vizyon Belirleme Anketi

1- HÖH üyesi misiniz?

a- evet b- hayır

2- Son seçimde HÖH'e oy verdiniz mi?

a- evet b- hayır

3- Sizce HÖH bir azınlığın parsitis midir yoksa tüm Bulgar seçmenine mi hitap eder?

a- sadece azınlıklara hitap eder b- tüm Bulgar vatandaşlarına hitap eder

4- Siz aşağıdaki durumlardan hangisini desteklersiniz?

a- HÖH sadece Türk azınlıkla ilgili politikalar üretmelidir

b- HÖH azınlıkları merkeze almadan tüm ülke sorunlarına yönelik çalışmalıdır

5- HÖH oy oranını arttırmak için ne yapabilir?

a- Türk azınlık arasında oy kullanımını teşvik eden bilgilendirici çalışmalar yapmalı

b- Bulgar seçmenden de oy almaya çalışmalı Türk partisi imajından kurtulmalıdır

6 – Hangisi dağa doğru olur?

a- HÖH azınlık dışından da oy almaya çalışmalıdır politikasını buna göre değiştirmelidir

b- HÖH'ün türk azınlıktan aldığı oy yeterlidir oy arttırmak adına politikasında değişim gereksizdir.

7-Kendinizi herhangi bir azınlık grubuna ait hissediyor musunuz?

a- Evet

b- Hayır

8- HÖH'e oy verme kararınızda hangisi daha etkilidir?

a- Parti programı

b- Üyelerinin çoğunluğu etnik Türk olması

9- HÖH'ün ideolojisi ve programıyla ilgili yeterince bilgi sahibi olduğunuz söylenebilir mi?

a- Evet

b- Hayır

10- Parti programı size uygun fakat azınlıkların durumunu ihmal eden ve/veya onları açıkçası cephe alan bir partiye oy verir misiniz?

a- Evet

b- Hayır

11- HÖH'ü Bulgaristan'daki azınlıkların koruyucusu olarak görüyor musunuz?

a- Evet

b- Hayır

12- Aşağıdakilerden hangisine katılıyorsunuz?

a- HÖH Türk partisidir ve sadece Türk azınlığın çıkarlarını korumaktadır

b-HÖH azınlık haklarına önem veren fakat bütün vatandaşlara hitap eden bir partidir

c- HÖH Türk azınlığın çıkarlarını gözetmeksizin sadece iktidara gelmek amaçlı Türklerden oy toplamaya çalışmaktadır

d- Hiçbiri